היהודים באונגאריא

ספר ראשון

מאת

יקותיאל יודא גרינוואלד

(מחיר הספר 2 קרוינען)

תרע"ג

נדפס בדפוסו של ר' משה אלי' קאהן וואץ (אונגא"ן)

Salo Baron

היהודים באונגאריא

ספר ראשון

מאת

יקותיאל יודא גרינוואלד

(מחיר הספר 2 קרוינען)

תרע"ג

נדפס בדפוסו של ר' משה אלי' קאהן וואיץ (אונגארן)

מהספרים שהוצאתי לאור עולם נמצאים למכירה הספרים.

קורות עיר פרעשבורג וגדוליה משנת הא אלפים עד ימינו אלה מחיר הספר 1 Krone.

(הס' קורות פר"ב מצא חן בעיני כל חכמי ישראל והרבה מכ"ע דברו עליו נכבדות כמו המכ"ע Magy. Zsidó Sz., מכ"ע העבר והעתיד מהח' פרופיסור יוסף פוטאי, מכ"ע המצפה (בקורת מהח' הנעלה מאיר אליעזר רפאפורט־הארטשטיין) מכ"ע Israelit מהח' הרב ד"ר קליין, מכ"ע מחזיקי הדת מהח' מ' עקשטיין, מכ"ע הפרסבורגי Üngl. Jüd. Zeit. מהח' הנעלה העורך ש' בעטטעלהיים Zsidó Szemle היו"ל ע"י הח' השלם ספרא רבא ד"ר משה ברוין, מכ"ע Magy. Zsidó מידידי השלם מ' ד' הארטשטיין, מכ"ע Revúe מפרים, מכ"ע A. Tisza מהעורך ד"ר' יונגער, מכ"ע יידישעס בלאט יו"ל במארמאראשסיגוט. ועוד).

לקורות השבתאים באונגריא נדפס במכ"ע "הצופה מארץ הגר" שנה שניה ונמצא ג"כ בהוצאה מיוחדת מחירו 60 Heller בא עליו בקורת במכ"ע Hagyomány שנה ט' נומ' 1 להשיגם ישר מהמחבר

LEOPOLD GRÜNWALD

M. Sziget (Ungarn)

עוד לא פסו אמונים בארץ עוד לא תמו חכמי לב עוד נמצאים בתוכנו חכמים אשר בכל כחם מיגעים א״ע להפיץ חכמת ישראל בתוכנו שלמו הרבה מונים מהמחיר הקצב על ספרי

Alliance Israelite Universele Paris

Jüdische Allianz in Wien

הרב החכם המפורסם הגביר היקר באנשים מר נתן ברוין הי״ו בעיר הבירה בודאפעשט

הרב הג׳ פאר החכמים פרופיסור דוד סימענזוהן בעיר קאפענהאגען.

הרב החכם הה״ג המפורסם מו״ה א׳ שווארטץ בוויען.

הרב הגאון הגביר מוה׳ אהרן גוטמאן בעיר וואראנוי

הרב הגאון הצדיק מוה׳ א׳ שאלוועגדי בעיר קארלסרוהע.

הרב הג׳ המפורסם מוה׳ ג׳ רווישמאן אבד״ק שאהנבורג.

הרב הג׳ המפורסם מוה׳ ד״ר באמבערגער אבד״ק סענהיים.

הרב היקר הגביר מוה׳ דוד בוימאן בעיר זשאמבעק.

הגביר המפורסם החכם מר שמואל זאנויל בהרב ר׳ יוסף כהנא בעיר מאראמאראשסיגוט.

הה״ג המפורסם מוה׳ דר׳ בערלינגער אבד״ק ברוינשבאך.

הרב הגביר המפורסם מוה׳ ד׳ בלומבערג בעיר ברישבאנע אוסטראליען.

החכם המפורסם מאיר זולצבערגער שופט העיר בפילאדעלפיא

הרב הג׳ המפורסם מוה׳ ב״כי׳ שיק אבד״ק טעמעשוואר.

הרב השלם הגביר מוה׳ שמעלקא רוקח בעיר לעמבערג.

הרב השלם מוה׳ דובער באקענרוט בגארליטץ.

הרב המפורסם החכם דר מ׳ ו׳ רפא־פורט דרשן בסטריא.

ידי״נ הרב השלם מוה׳ מ׳ א׳ לנדוי בווינר נ״ישטאדט.

הרב החכם המפורסם דר׳ צימעלס רב בקארלסרוהע.

הרב הג׳ המפורסם מוה׳ י׳ ליימדארפער רב בהאמבורג.

הרב הג׳ המפורסם דר׳ שווייטצער רב בווייקערסהיים,

הרב הג׳ המפורסם מוה׳ ה׳ דייטש רב בפירט

הרב הח׳ פרופ׳ דר, טהיערבערגער רב בבודוויים.

הרב הח׳ דר פרופ׳ מ׳ גוטמאן רב בברעסלוי

הגביר היקר המפורסם הח׳ ליפמאן בלאך בברעסלוי.

הרב השלם המפורסם הג׳ דר׳ צוקערמאנדל רב בברעסלוי

הרב החכם פאר החכמים ונזר הנבונים מוה׳ אברהם ברלינר בברלין.

הה״ג הגביר המפורסם הנכבד מוה׳ יצחק אייזיק אבגוט בעיר סאקאל

הרב החכם המפורסם ק׳ זעליגמאן בוויען

הרב הג׳ המפורסם פאר החכמי׳ דר הערצוג רב הראשי בגראטין.

הרב הגאון דר׳ ריטער רב בראטערדאם;
הרב הח׳ ש׳ הויזדארף בראטערדאם.
הרב הקצין המפורסם מר אברהם אבערדאם בעיר טורנא.
הרב הגביר המפורסם מוה׳ י׳ היילפערין באלטא (רוסלאנד)
הרב הג׳ המפו׳ מוה׳ נ׳ פריעדמאן רב באיצקני [illegible]
הגביר המפורסם התורני מוה׳ יצחק עשוועגע בעיר פא״מ;
הרב הג׳ המפורסם מוה׳ אברהם לעווענסקי רב בהילדעסהיים.
ידידי הרב המופלג היקר מר משה קלאפטער בנויארק שטרח להפיץ ספרי
בארצות הברית רב תודה וברכה מאת המחבר.

מבוא

א.

לשמחת לבבי נדפס הספר הראשון מספרי היהודים בהונגאריא[1], הספר הראשון מחזיק קורות חיי מחברי אונגאריא מן שנת ק"פ עד שנת ת"ר (אותן שהדפסו ספריהם עד שנת הנ"ל) קורותיהם וימי חייהם כפי סדר השנים אני אוכל לאמר כי הרבה יגעתי, ירחי עמל עמלתי לא חשכתי נפשי מעבודה ולא הסתי על הוצאת הגדולות הכריכות לרגלי עבודתי חקרתי ודרשתי ויגעתי עד מקום שידי מגעת, בתי אוצר ספרים דאמסטרדאם, אוקספורד פפא"מ הי' פתוחים לפני וביותר אני מחזיק טובה להרב החוקר המהולל מר דר' א' פריימאן הי"ו הביבליאטהעקאר בבית אוצר הספרים דהעיר פפא"מ Stadtbibliothek עמד לימיני בכל כחו, וכל דבר הקשה לי לפניו הקרבתי והוא האיר עיני בכל פעם[2], האם ספרי ספר שלם הוא, ואם לא יגעתי לריק תשפוטי אתם קוראי היקרים, בכל אופן אני עשיתי את שלי יגעתי עד מקום שידי מגעת, חקרתי במופלא מאתנו, וביותר חקרתי בהחכמים עד שנת ת"ק. והרבה פעמים בהרבנים הנודעים לנו קצרתי כי לא מצאתי חדשות, רק ציינתי על הספרים שכתבו מה מהם, וכן הרבה חכמים שעיקר ספריהם נדפסו אחר שנת ת"ר, ציינתי על ספרי ח"ב ששם כתבתי באריכות תולדותיהם, אני עשיתי כל מה שבכחי לעשות, ואם ספרי ימצא חן בעיני חכמינו אזי אדע כי לא לתהי יגעתי ויש שכר לפעולתי. —

ב.

רבני וחכמי אונגריא שחברו ספרים משנת ק"פ עד ת"ר ונדפסו הספרים עד שנת הנ"ל יעלו מספרם מאה ושלשה חכמים. עיר פרעשבורג תופשת מקום בראש, בפרעשבורג מצינו ט"ז מחברים במשך מאה שנה (משנת תצ"ז עד ת"ר) ויכולים להחליט כי במאה הת"ר הי' בפר"ב מקום התורה וחכמה היותר מפורסמת באונגאריא, מחברי פר"ב עד שנת ת"ר הלא המה1) ר' דוד בער בר' פייביל2) ר' יצחק שכרלס3) ר' יוסף שלמה זלמן4) בנו ר' גבריאל

---

1) „היהודים באונגאריא" חלקתי בה' חלקים חלק ראשון היוצא לאור בעת, חלק ב' מחברים עד שנת תר"ס. חלק ג' גדולי אונגאריא משנת ד' אלפים ת"ת עד שנת תר"ס חלק ד' ה' קורות היהודים באונגריא.

2) כן על ספרי פלגות בישראל (קורות שבתי צבי ומשיחיו ונביאיו ושארי מחלוקת בישראל) מחויב אני לתת תודה להרב הח' הנ"ל שהאיר עיני עם הרבה דברים יקרים הנוגעים לש"ץ והרבה כתבי־ידות המדברים מהמחלוקה הנ"ל נתן לי בטובו לברר מהם לעניני תשח"ח לן —

איציק[5]) ר' עקיבא איגר[6]) ר' מאיר ברבי[7]) ר' יהודא בר' ליב מלמד[8]) ר קאפיל שכרלס[9]) ר' משה סופר[10]) ר' ישכר בער פרענק[11]) ר' בער אפענהיים [12]) ר' יהודא ליב דוקעס[13]) ר' בער פרענקיל[14]) ר' מנדיל בר"י שטערן[15]) ר' דוד גאלדשטיין[16]) ר' יחיאל מיכל קיצע. — —

שני לה העיר אובן[1]) חכמי אובען שחברו ספרים משנת שנ"ז עד שנת ת"ר. מציינו י"ד מחברים ובתוכם ג' מחברים שהתמו בשם „גולי אובען" הלא המה [1]) ר' דוד בר' יעקב הכהן[2]) [2]) ר' שמחה פריידמאן[3]) ר' אפרים במוה' יעקב[4]) ר' יונתן בר' יעקב מגורשי אבען.[5]) ר' יוסף בר' גרשום מגורשי אבען [6]) ר' יוסף בר' שמואל מגורשי אבען[7]) ר' יעקב בר' שמעון[8]) ר' אהרן בר' שמעון טויבלש[9]) ר' יעקב אושפיטץ[10]) ר' משה קיניטץ[11]) ר' משה מינץ [12]) ר' שמעון. ווייס[13]). ר' יצחק פר"יהוף[14]) ר' א' ה' קאהן —

אחריהם העיר אייזנשטאדט שהי' עיר גדולה והי' לה הרבה חכמים עד שנת ת"ל ובשנת ת"ל נתגרשו היהודים משם זכרונות העיר עד שנת ת"ל. ר' אברהם בן לוי קונקא בספרו אבק סופרים (אמסטרדאם תל"ה) בהקדמתו מזכיר את העיר אייזנשטאדט לתהלה ולפאר ונודע לנו רק מעט חכמים הלא הוא

---

[1]) מה שיש לי פה להעיר הוא כי הרבה פעמים בטח נתחלף לחכמים שכתבו מה מאובן, בודון באונגאריא עם בודון. בבולגאריא הנקראת כעת ווידין (יושבת על חוף הדאנוי לא רחוקה מגבול סערביען ודרים שמה עד היום ג' אלפים יהודים מספרד וראה דברי ישראל בתוגרמה ה"ב פרק ד'). כי בהרבה כת"י שהשתמשתי לספרי פלגות בישראל מצאתי בכת"י אחד כי אברהם היכיני הי' דר בבודון ואין ספק כי כונתי על בודון בבולגאריא אשר לא רחוקה היא מקוסטנטונא, ושם מצא הכת"י מס' שלמה רבתי המתחלת „ואני אברהם אחר שהייתי סגור מ' שנה" — כן בכת"י זכרון לבני ישראל (תולדות שבתי צבי) מר' ברוך מארוצו הביא מכתב מהרב ר' שלמה בן הרב מו"ה ליב כ"ץ שליח צבור מק"ק לובלין, שהי' י"ב שנה רב בבודון הנקראת אובן שטא"ט, ולא הי' רוצים להניה אותו לילך משם רק מכח שריפה גדולה שהי' שם וגם שהי' רוצה לילך לראות את המלך שבתי צבי" עכ"ל, והנה בבודון באונגאריא מעולם לא הי' רב בשם ר' שלמה בשנים הנ"ל כי אז שמש הרב ר' אפרים הכהן המחבר שער אפרים וכן לא הי' שריפה בשנים הנ"ל והחכם נ' ברילל מפא"מ כבר הדפים המכתב הנ"ל במכ"ע הכרמל תרל"ט בחודש ניסן והוא הגיה שכונתו על העיר ווידין בבולגאריא.

ואגב הנני לעורר מה שכתבתי במאמרי לקורות השבתאים באונגאריא במכ"ע הצופה מארץ הגר דף 163 שנה שניה, מהס' ציצית נובל צבי הגדול ח"ג (כתב־יד) נדפס שם בטעות וכן צ"ל אבי נתן הנביא ה"ה ר' אלישע ברח מבנו והוא עכשיו במדינת בודון הקרובה לפולין וע"ז הוספתי אולי על כונתו ווידין וראה בריש ספר הצד צבי מנחמי' חיון שמזכיר העיר בודון באונגאריא בשם בודין הנקר' אובין — ומי יודע עד כמה נתחלף לחכמים בודון באונגאריא לבודון בבולגאריא.וראה דברי ה' קוהן במספרו קורות היהודים באונגאריא

[2]) ראה דברי ימי ישראל בתוגרמה ח"ב פרק ד', שמזכירו לרב בבודון

הרב ר' שלמה לברמניש[1] מרדכי מוכיח, הנביא ומשיח השקר[2] ר' אבגדור סופר ור' שמואל מקרעמניטץ. וג' מחברים מגורשי אייזנשטאדט הלא הוא ר' מאיר בר' חיים קאצנלבויגען[3] ר' שמעון בר' אפרים יהודא, ר' משה בר' חיים קאצנלבויגען. ולאחר שנת ת"ל יש לנו מחברים רק הרב ר' מאיר בר' יצחק, ור' אשר לעמיל גלאגלי וכנו ר' יחיאל מיכל רבני אייזנשטאדט.

ג.

שמות המחברים שהדפסו ספריהם עד ת"ר.

ר' אבגדור ב"ר משה סופר מאייזנשטאדט	תולדותיו	ראה	באות	ב.
" אברהם אביש טאֶנענבוים רב בקערעסטור	"	"	"	מ
" אברהם חיים אפענהיים רב בפעצעל	"	"	"	ל"ב
" אברהם ה' קוהן באובען	"	"	"	פ"ו
" אהרן שמואל פריישדארף באייזנשטאדט	"	"	"	ד.
" אהרן ברבי יצחק רב ברעכניטץ	"	"	"	כ"ח
" אהרן ברבי שמעון באובן	"	"	"	ל"ד
" אהרן ברבי קלמן רב בארא̇ד	"	"	"	מ"ח
" אהרן קוטנא רך בטאטא	"	"	"	פ"ג.
" אייזיק טירנוי רב בטירנוי	"	"	"	א.
" אליהו צאלין רב בבאטורקעס	"	"	"	י"ח
" אלעזר קליר רב ברעכניטץ	"	"	"	כ'
" אלעזר קרפלס רב באירשא	"	"	"	מ"א
" אלעזר רוקה רב בסאנטוי	"	"	"	כ"ו
" אלעזר ליפמאן שטיין רב בסוללויש	"	"	"	צ"ו
" אפרים הכהן רב באובן	"	"	"	ט
" אפרים בליכער רב בנייהייזיל	"	"	"	צ"ד

[1]) ראה אדות ר' שלמה לברמניש בספרי קורות עיר פרעשבורג׳ מאייזנשטאדט נתקבל לרב בפוזנא ראה שארית יוסף כ"ה והחכם מהר"י פערלס כתב במכתב הירחי להרב ר"ז פראנקיל הו"ג צד 371 בהערה 11 וצד 409 כי לדעתו הג"מ שלמה אייז"ש הוא הרב ר' שלמה בר' לייביש רב בפוזנא, אבל כבר השיג עליו החכם ש"ז חיים האלבערשטאם ז"ל בישרון ח"ה להח' קאבאק דף קנ"ט. וראה ג"כ דברי הח' ר"ד קויפמאן בהערותיו לס' קורות היהודים בלובלין דף 154. [2]) ראה הצופה מארץ הגר שנה ב' דף 150 קורות חייו.

[3]) הס' הגלגולים שחבר הרב ר' מאיר הנזכר והוציא לאור הח' ר' דוד גרינהוט בפראנקפורט א"מ נאסר למכור בפא"מ וזה תקנות הקהל, נמנו וגמרו עפ"י החבורתא קדישא מחמת ספר הגלגולים שנדפס פה ע"י ר' דוד גרינהוט עם הגהות שלא ימכר פה ולא יתן אותו לשום אדם במתנה שלא יהי' סכנה פה ועל זה עשה ר' דוד גרינהוט שבועה" ראה רבני פראנקפורט מאת הרב ד"ר מרדכי הורוויטץ כרך ב' דף 54.

ר' אשר לעמיל גלאגוי רב באייז"ש	תולדותיו ראה באות ס"א
ב.	
" בער אפענהיים בפר"ב	" " " ע"ג
" בער פרענקיל "	" " " ע"ח
" ברוך לייפניקער רב בסעמלין	" " " מ"ג
" ברוך שאָהנפעלד בסעמניטץ	" " " נ"ו
" ברוך בנדיט מנאיטין רב בהעדיעס	" " " ס"ט
ג.	
" גבריאל הכהן רב ברעכניטץ	" " " ס"ג
" גבריאל איציק מפרעשבורג	" " " כ"ב
" גבריאל דעסויער מנייטרא	" " " צ"ב
ד.	
" דוב בער בר' פייביל מפרעשבורג	" " " ט"ו
" דוד בן יעקב הכהן רב בבודון	" " " ג.
" דוד פריעזענהוזן רב באוהל	" " " מ"ד
" דוד דייטש רב בעיר חדש	" " " ס"ב
" דוד גאלדשטיין בפרעשבורג	" " " צ"ט
ה.	
" הירש אפענהיים רב בטעמעשוואר	" " " ע"א
" הירש ברודא מנ"ש רב בקיצע	" " " ס"ה
" הירש לייפניק מו"צ בגרויסווארדיין	" " " ס"ח
ו.	
" וואלף רפא־פורט רב בפאפא	" " " ל
" וואלף ליכטענשטאדט רב בטרענטשין	" " " ל"א
" וואלף באסקאוויטץ רב בבונהארד	" " " ס
" וואלף לעוויא רב בווערבוי	" " " כ"ז
ז.	
" זרח בר' מאיר קום קדיש ברעכניטץ	" " " ע"ט
ח.	
חיים בר' זאב בוכנער רב בלקנבאך	" " " ו
חיים טויבער רב באבוני	" " " פ"ה

י.

ר׳ יהודא בר׳ ליב מלמד בפרעשבורג	תולדותיו	ראה	באות	ל״ג
" יהודא הכהן רב בסיגוט	"	"	"	כ״ט
" יהודא ווארמאן מו״צ בפעסט	"	"	"	ע״ו
" יהודא ליב דוקעס בפרעשבורג	"	"	"	פ׳[illegible]
" יואב בר׳ ירמי׳ רב בסאנטאב	"	"	"	ל״ח
" יונתן בר׳ יעקב מגורשי אבען	"	"	"	י׳
" יוסף בר׳ גרשון מגורשי אבען	"	"	"	י״ב
" יוסף בן שמואל מגורשי אבען	"	"	"	י״ד
" יוסף שלמה זלמן בפרעשבורג	"	"	"	כ״ב
" יוסף משה שמחה רפפורט רב באונצדארף	"	"	"	מ״ט
" יוסף קוטענפלאן רב כשטאמפא	"	"	"	נ״ז
" יוסף ווייסע רב בוואג־ניישטאדטיל	"	"	"	פ״ז
" יחיאל מיכל גלאגוי רב באייזנשטאדט	"	"	"	ס״א
" יחיאל מיכל ציפער רב בציפער	"	"	"	ע״ו
" יחיאל מיכל קיצע בפר״ב	"	"	"	צ״א
" יעקב בר׳ פסח באובן ישן	"	"	"	י״ט
" יעקב אושפיטץ באובן	"	"	"	נ״ט
" יעקב וויילער רב בביטשא	"	"	"	ע״ד
" יעקב ברי״מ רב ביאללא	"	"	"	ע״ה
" יצחק הלוי שפיטץ רב בבונהארד	"	"	"	י״ז
" יצחק שכרלס מו״צ בפר״ב	"	"	"	כ״א
" יצחק פרענקיל רב בקראל	"	"	"	ל״ט
" יצחק גריסהאבער רב בפאקש	"	"	"	מ״ו
" יצחק בר׳ אליעזר שו״ב בווערשעטץ	"	"	"	נ״א
" יצחק פרייהוף באובן	"	"	"	צ
" יקותיאל זאב רב באונצדאף	"	"	"	נ״ב
" ירמי׳ מאושפצין רב בסאנטוב	"	"	"	ל״ז
" ישכר בער בלאך רב במטרסדארף	"	"	"	כ״ד
" ישכר דוב ליטויער בסנט־פעטער	"	"	"	מ״ה
" ישכר בער פרענק בפר״ב	"	"	"	ס״ד

ל.

" לוי פאללאק ממטרסדארף	"	"	"	ל״ה
" ליב אפענהיים רב בפריישטאדט	"	"	"	נ׳

מ.

" מאיר בר״ח מגורשי אייזנשטאדט	"	"	"	ז׳

ר' מאיר בר' יצחק רב באייזנשטאדט	תולדותיו	ראה	באות	י"ג
" מאיר ברבי רב בפרעשבורג	"	"	"	ב"ה
" מאיר בר' יוחנן שפיטץ רב באבראני	"	"	"	ל"ו
" מאיר אברהם רב בטשאבא	"	"	"	צ"ה
" מנחם מענדיל בר"י שטערן בפר"ב	"	"	"	פא
" מנחם מענדיל רוזנטהאל מזבאראב	"	"	"	צ"ג
" מרדכי דייטש רב בפריישטאדט	"	"	"	ט"ז
" מרדכי מרעכניטץ	"	"	"	נ"ד
" משה בר' חיים מגורשי אייזנשטאדט	"	"	"	י"א
" משה קוניטץ רב באובן חדש	"	"	"	מ"ב
" משה שמואל ניימן בקיצע	"	"	"	מ"ז
" משה מינץ רב באובן ישן	"	"	"	נ"ד
" משה סופר רב בפרעשבורג	"	"	"	נ"ח
" משה גלאנוי רב בצאהלים	"	"	"	ס"א
" משה מרגליות בסעמניטץ	"	"	"	ע"ב
" משה זאנענשיין רב במארטון	"	"	"	צ"ח

נ.

" נחום מטרענטשין	"	"	"	ק'

ע.

" עזריאל ברילל פעסט	"	"	"	ע
" עקיבא איגר רב"ד בפר"ב	"	"	"	כ"ג

ק.

" קאפיל שכרלס בפר"ב	"	"	"	נ"ה
" קאפיל אלטקונשטאדט רב בווערבוי	"	"	"	פ"ה

ש.

" שלום אולמאן רב בלקנבאך	"	"	"	ס"ז
" שלמה לבנזוהן ברעכניטץ	"	"	"	נ"ג
" שלמה זלמן שטערן ברעכניטץ	"	"	"	פ"ב
" שלמה גאנצפריעד רב"ד באונגוואר	"	"	"	פ"ד
" שלמה רוזנטאל בפעסט	"	"	"	צ"ו
" שמחה פריידמאן רב באובן	"	"	"	ה'
" שמעון בן אפרים יהודא מגורשי אייזנשטאדט	"	"	"	ח'
" שמעון אפענהיים מקרומוניא רב"ד בפעסט	"	"	"	ל"ב
" שמעון ווייס באובען	"	"	"	פ"ט

רשימה מהספרים שחברו חכמי אונגאריא עד שנת ת"ר

ואחר כל ספר האות מערכו, שכתבתי תולדותיו בפנים.

א.

אבל משה, אפען ת"ר צ"ז
אבל משה, וויען ת"ר, פ"א
אבן בוחן, זולצבאך תס"ה י"א
אבן האות, פראג תקנ"ג. מ"א
אבק סופר, פראג תקפ"ח, מ"ה
אגרות ישכר, לבוב תקפ"ו, מ"ח
אגרת אליאסף פראג תקפ"ו מ"ה
אהל דוד, וויען תקפ"ב. ס"ב.
אהל דוד, וויען תקפ"ה. ס"ב
אהל דוד, פר"ב תקצ"ה, ס"ב
אהל יצחק נאוידוואהר תקס"ה נ"א
אהל ישכר, פראג תקס"ה מ"ה
אומר מיהודא, ברין תק"נ, ל"ג
אוצר החיים, פראג תקצ"ב ע"ט.
אור האמונה וויען ? ס"ד
אור הגנוז, פיורדא תקכ"ז י"ג
אור חדש, אמסטרדאם תל"ה ו.
אור חדש, א. פיורדא תקכ"ו. ב.
אור חדש ב. פפא"ד תקל"ו. ב.
אור חדש. ג. וויען תקנ"ט ב.
אזכרת הנפש וויען תקצ"ד. פ"א.
אלון בכות אפען תקצ"ד פ"ו
אמרי נועם. פראג תקנ"ח מ"ה
ארץ צבי, וויען תקפ"ג ס"ה

ב.

באור להתורה פראג תקצ"ג פ'
באור מילת הגיון פראג תקצ"ג, מ"ז
באר הלוחות אפען תקע"ז נ"ט
באר טוב, אלטונא תצ"ה, ט"ו
בגדי קודש, לבוב תקס"ו מ"ט
בינת יששכר פראג תקמ"ה
בית אהרן, זולצבאך תקמ"ו כ"ח
בית און, אפען תקצ"ט צ"ו
בית האוסף. וויען תקע"ב נ"ג
בית יעקב, זאלקווא תק"ץ ע"ד
בית יצחק, אפען תקפ"ז נ"א
בית יצחק אפען תק"ץ נ"א
בית רבי, וויען תקס"ה מ"ב
בכי תמרורים אפען תקצ"ז צ.
בן יוחאי וויען תקע"ה מ"ב
ברכת יצחק ברלין תק"ו י"ז
בת יפתח, וויען תקפ"ה, מ"ז
בתי נפש וויען תקע"ה נ"ז

ג.

גלגולי נשמות, פראג תמ"ח ה
גלגולים פפא"מ תמ"ד. ז
גזירות ווינא ? קראקא שנ"א ? ב

ד.

דביר המוציע ? ? נ"ד
דבר בעתו, וויען תק"פ מ"ה
דברי ר"יט, וויען תקפ"ו פ"ז
דמע עיני אפען ת"ר ק,

מחנה ישראל וויען תקע"ו ס"ד
מחנה לוי, וויען תקפ"ז ס"ד
מחקרי ארץ, וויען תקע"ט נ"ג
מטה משה, פר"ב תקצ"ד ס"ד
מי באר וויען תקפ"ט ע"ג
מכתבי עברית וויען תקע"ה, מ"ו
מלאכת החשבון, וויען תקצ"ד, מ"ז
מליצות ישרון, וויען תקע"ו נג׳
מנהגים, קראקא שנ"ז א
מנחת עני, פראג תק"מ, כ"ב
מנחת עני, פיורדא תקמ"ה, כ"ב
מספד מר אפען תקצ"ז, פ"ט
מעגל ישר, פראג תקס"ח, מ"ז
מערכת העתקות, אפען תקצ"א ע"ז
מקל נועם, וויען תקנ"ט, מ"ו
מרפא לשון ארמי וויען תקצ"ט, צ"ד
משנת דר"ע, פיורדא תקמ"א, כ"ג
משתה יין, פיורדא תנ"ז, ז

נ.

נזר הקודש, אפען תקצ"א ל"ב
נר למאור, ווילמרסדארף תל"ה ז
נשמת אדם, האנוי שע"א, ד.

ס.

סדר המשנה, פראג תק"פ, ס

ע.

עדות לישראל, פראג תקצ"ט, ל
עיני הדעת, אפען תקפ"ט, ע"א
עיני ישראל, וויען תקפ"ב, ס"ג
עיני ישראל, וויען תקפ"ה ס"ג
עמוד השחר, פראג תקמ"ט, ל"ב
עמודי שיטים, פראג תקנ"א, ל"ה
עמק השוה, פראג תקס"ג, מ"ה
עמק המלך לעמבערג תקס"ה נ"ב
עמק שושנים, אפען תקצ"ט צ"ג
פירוש למחזור, קראקא של"א, ב.

פ.

פירוש לסידור, קראקא שנ"ד, ב.
פרי יעקב אפען תק"ין ע"ה
פרי צדיק, פר"ב תקצ"ט צ"ה
פרפראות לחכמה, וויען תקע"ד נ"ה

צ.

צהר לבנון, פר"ב ת"ר, צ"ח
ציר נאמן, פראג תקצ"א מ"ה
צרור פרחים, וויען תקע"ד נ"ו

ק.

קב ונקי, אפען תקפ"ו, ס"ח
קדושת ישראל, ברין תקמ"ח, ל"א
קדושת ישראל, וויען תקפ"ט, ל"א
קול אנחתי, אפען ת"ר צ"ט
קונ׳ הספיקות לבוב תקמ"ח כ"ט
קינה, פראג תע"ג ז
קסת הסופר אפען תקצ"ה פ"ד
קרבן אשם, זולצבאך תקל"ז כ"א
קשת יונתן דהנפורט, תנ"ז, י

ר.

ראש אמונה, וויען תק"פ מ"ז

ש.

שו"ת רמ"ס, פראג תקמ"ו נ"ח
שו"ת מהרם מינץ, אפען תקנ"ד צ"ד
שו"ת פנים מאירות אמס"ד תע"ה י"ג
" " ב׳ זולצבאך תצ"ב י"ג
" " ג׳ זולצבאך תצ"ח י"ג
שו"ת ר"י איסקיפא פפא"מ תס"ט י"ב
שו"ת שער אפרים, זולצבאך תמ"ח ט
שבע ימי הפסח, פראג תקל"ז י"ט
שיחה בעולם הנשמות פראג תקע"א, נ"ג
שירי מוסר, וויען תקע"ד, מ"ז
שירים, וויען תקצ"ט פ"א
שלמי נדבה, פר"ב תקצ"ה, צ"א
שלמי תודה, האמבורג ת"ר, נ"ו

שמלח ישניה וויען תקס״ב ל
שמלת בנימין דהנפורט תקמ״ח, ל,
שני עפרים פראג תקפ״ה ס״ה
שערי בינה, וויען תקנ״ב, ל״ח
שערי דעה, זאלקווא תקפ״ז. כ״ו
שערי תורה, וויען תקפ״א, כ״ז
שרין קשקשים פראג תקנ״ט, מ״ה

ת,

תוצאת חיים, פר״ב תקצ״ה, פ״ה
תורת האמונה, פר״ב תקצ״א, ע״ה
תפארת התשבי, וויען תקצ״ט, פ״א
תרגום איוב, פר״ב תקצ״ח, צ״ב
תרגום דבהו, פראג תקצ״ו, פ״ז
תרגום מלכים פראג תקצ״ו, פ״ז
רגום משלי פר״ב תקצ״ג, פ״א

הערות והוספת

הערות מהרב החכם דר׳ א׳ פריימאן, פפא״מ —

דף 17 ר׳ אייזיק טירנוי ראהצונץ צור געשיכטע דף 194 כי חיי בשנת ק״ע.
דף 18 ס׳ שיר היחוד נדפס לר׳ אבגדור סופר בקרא ;א שפ״ט (C. B.3316)
הס׳ ווינר גזירה לא נדפס עמו כמו שכתב בן יעקב ברשימתו דף 513, א״כ אין כאן מקום להערתו בדף י״ח ציון 1.
" ציון 6. צ״ל 334 במקום 343 גם נראה לי כי ר׳ דוד הכהן חי בווידין ולא באובן —
" אות ד׳ ר״א שמואל מקרעמיניץ לא דר באייזנשטאדט רק באייבלשטאדט. ראה ג״כ לעוונשטיין לקורות היהודים בפירט א׳ דף 2.
דף 19 ציון 3 שטיינשניידער מעולם לא כתב כי לא חבר רק הס׳ באר שבע.
" " 13 אם המחבר ושארי החכמים כתבו כי חבר הס׳ בשנת ז״ת אין כאן סתירה משו״ת שער אפרים תשובה ס״ז כי נתקבל בשנת תכ״א הלא שערי אובען הי׳ פתוחים לפניו עוד קודם שנת תכ״א לראות איך יסדרו גט באובן, אף אם לא הי׳ עוד שם רב. —
דף 21 ציון 10 ר״ח מיכאל לא כתב שנדפס בקראקא. —

הערות מהרב החכם דר׳ מרדכי בראן

צד 17 שורה 4׳ מהרי״ל, לא הי׳ ממקום ששמו „מולין" רק מולין הוא כנוי לשם של אביו אשר הי׳ משה כאלו כבר הוכיח הח׳ מ׳ שטערן.
" שו׳ 11, גם בשנת שנ״ז לא נדפסו מנהגי מהרי״ט לבדם רק הי׳ חלק מסדר תפלה כ״כ צעדנער צד 361.
" ש׳ 18 מאמר מיוחד על גזרת אוסטרייך וס׳ ווינר גזירה כתבה ה ארטור גאלדשטיין בסוף ספרו דאס יודענבוך דער שעף שטראסע צו וויען (וויען 1908) דף קי״ב ע״ד קל״ב —

הערות לס׳ היהודים באונגאריא

מאתי ה״ק שמואל המכונה זיגמונד זעעליגמנן (אמשטרדם)

ע׳ 17 הערה 2 „מעשה רב קאניגסבערג" תרי״ז "מעשה רב הוא שם תמעשה אך שם הספר הוא" אצבע אלדים ונדפס שנית ע״י ר׳ חיים הלוי הערצמאן, ווארשא תרנ״ח

שם הער' 5 : על מחבר שיר היחוד ושיר הכבוד כתב באריכות החכם ר' אברהם עפשטיין בהגרן להארדעצקי ספר רביעי. (ברדיטשב תרס"ג דף 96 וגו'.

ע' 22 ר' חיים באכנער הי' באמ"ד כבר בשנת תל"א, והדפיס שם התהינה „עיון תפלה" לר' חיים רשפיץ (ע' אודותיו באריכה (Wachstein Inschriften Wien I. S. 182. f.) והספר בתמונת שמינית קטן בלי שער מיוהד, ח' דפין, ובראשו נכתב" התפילה הזאת היתה „כמוסה. . . וזה שנים אשר יקרא להם בעל "עיון תפלה" . . . . וכראות החכם השלם הרב התורני המקובל האלקי רו"מ ואב"ד המרומם כמהורר חיים בלא"א האלוף „כמהורר בנימין זאב באכנער זצל"ה מקראקא כי עת צרה היא ליעקב קול תרועי' „מלחמו' וגרושין בעו"ה נדב לבו להביאה שנית לבית הדפוס לזכות את הרבים „בשנת ציון ב'מ'ש'פ'ט תפדה ואולי ממנה יושע ויהפוך יי' את הקלל' לברכה ומצרה יעשה רצ"ה יי' אלהינו : ובסוף הספר : תם ונשלם יום א' לסדר א"ת ה' ברכ' ה" אשר תשמעו לפ"ק פה ק"ק אמשטרדם" : אם כן נדפס בפרשת ראה תל"א וגם ספרו „אור חדש" התחיל להדפיס באמ"ד בשנה ההיא, אך תשלם המלאכה ביו' ב' ר"ח שבט תל"ה וזה לא יוכל להיות טעות הדפוס, כמו שחשבו שטיינשניידער, בן־יעקב וגם לעוונשטיין Zur Geschichte der Juden in Fürth II. 148 הערה 3, כי מיד אחר הפרט בא : „בזכות" זה נזכר לשאר ספרי המחבר נר"ו," והקווים על „בזכו"ת" הם' מפני כי עלה בגמטר' תל"ה. וגם בדף מ"א ע"ד כתב" בהיותי פה ק"ק נארדין שנת תל"ד לפ"ק ועל כן דף מ"א נדפס אחר שנת תל"ד. והעיר נארדין Naarden (כצ"ל ולא „Norden" ע' קויפמאן Vertr, דף 193 הערה 4) היא סמוכה לעיר אמשטרדם. והנה את זה מצאתי, כי מן באגען ו"ו (דף כ"א ואילך) הם סימני הבאגען בתחתית הדפין, באותיות אחרי', גדולות, מהקודמת ובלי ספק נדפס עד דף כ' (עד ועד בכלל) בשנת תל"א, ומדף כ"א בשנת תל"ה. ומה שכתב מכ"ת (ע' 23) כי גם ממש"כ רה"ב בדף כ"ב ע"ד שדרשתי בשנת תל"ד בק"ק בביהכ"נ הישנה" נראה כי נדפס אחר שנת תל"א, זה אינו ושגגה היא כי בדף הנ"ל כתב המחבר „שדרשתי שנת דת"ל בק"ק בבהכ"נ הישנה וזה שנת ת"ד לפ"ק (ושלא להוציא תד"ל, כתב כמו שכתב) וזה הי' בהיותו בק"ק (בקהל קראקא) קודם נסיעותיו. ופתרון „דת"ל 5404" כתבתי לי בגליון ס' אור חדש שת"ל באוה"ס שלי זה מכבר, והנה שמחתי כי מצאתי רע לפתרוני. והלא הוא החכם ר"ד קויפמאן בספרו Vertreibung ע' 193, הערה 2 שכתב Krakaus gedenkter Hier predigte אור חדש 27 a 30 a 1644 f. 22 a.

וסיבת הפסקת הדפוס משנת תל"א עד שנת תל"ה, היא מלחמת הצרפתים ובשנת 1672 הי' אמשטרדם כמו במצוק, וגם היהודים הי' מחויבים לסלול סוללות כמו שנראה מבקשת גולי פולין באמ"ד על דבר הקמת בית מקולין אל שרי העיר משנת 1673 שהוצאתי במ"ע Centraal Blad voor Israelits in Nederland. XV. No. 50 (1900).

ששם אמרו פרנסי קהל גולי פולין, כי יש להם בית הכנסת מיוחדת וגם עניני צדקה מפורדים בקהלות הספרדים והאשכנזים וגם „Werkende den deser stede wallen „apart"

שעושים סוללות, בפני עצמם לעיר אמשטרדם".

ועל דבר הצרות והמלחמות האלה הדפים בלי ספק הר׳ חיים באכנער התחינה עיון תפלה" (עי׳ למעלה)

ולא לבד ספר „אור חדש" התחילו להדפים אצל המדפים ר״ אורי ווייבש בר׳ אהרן הלוי וסיימו איזהו שנים אחר ההתחלה, אלא גם חס׳ קטרת הסמים לר׳ מרדכי בר נפתלי הירש איש קרעמזיר, נדפס קצתו בשנת תל״א אצל המדפים הנ״ל ונגמר אחר י׳ ניסן תל״ו, כי בסוף ס׳ ויקרא נדפס פרט זה, ובין התחלת הספר בשנת תל״א ובין י׳ ניסן תל״ו נתבקש המחבר בישיבה של מעלה כמו שכתב המדפים ר׳ אורי הנ״ל באחרית דבר אחר ס׳ ויקרא, ואני מצאתי בספר שרשומים בו הנקברים בבית חיים מוידער־ בערג, שהוא בית הקברות של אמשטרדם, כי „בכ״ד טבת תל״ו נקבר ר׳ מרדכי הכהן מן קרעמזיר" ובלי ספק הוא מחבר ס׳ קטרת סמים אם כי בספרו לא כתב כי כהן הי׳, ואפשר טעה בזה גבאי דח״ק נ״ח שרשם קבורתו בספר הנקברים.

ואם זכרוני לא הטעיני לא נדפס שום ספר עברי באמ״ד בשנת תל״ב ותל״ג, כי עת צרה הי׳ להיהודים הדרים באמשטרדם הצרפתים חנו סמוך לבית הקברות של קהל אשכנזים וגולי פולין ולא הי׳ לאל היהודים לצאת מהעיר ולקבור מתיהם ועל כן שאלו מאת שרי העיר חלקת שדה בתוך גבול העיר וביום 1627 junius 25 נתנה להיהודים רשיון לקבור בחלק העיר Ostenburg וב׳ ימים אחריו והוא ב׳ תמוז תל״ב נקבר שם בראשונה ועד September שנת 1673 באו שמה תשעים וארבעה מתים ובתוכם האב״ד ר׳ יצחק אייזק בר׳ שמעון דעקינגן שהלך לעולמו יום ו׳ ז׳ חשון תל״ג. וכל הקברים שם הובאו אח״כ לבית הקברות מוידערבערג. והנה הצפרתים הרסו מצבות של בה״ק והשתמשו בהם לסלול סוללות וע״כ כמעט אין מצבה קימה מן קודם תל״ג.— העולה מכל זה הוא כי הס׳ אור חדש התחיל המחבר להדפים כבר בשנת תל״א בהיותו באשטרדם כמו שנראה ג״כ מהדפסתו בשנה ההוא ס׳ עיון תפלה, וגם בשנת תל״ד הי׳ עוד בארץ הוללאנד בעיר נארדין ואפשר גם באמ״ד ורק ברצוא ושוב הי׳ בא לעיר נארדין, ובשנת תל״ה נגמר ספרו באמ״ד וע״כ טעה מכ״ת במה שכתב ע׳ 22/23 על דבר הדפוס ס׳ אור חדש.

ע׳ 27 הער׳ על ס׳ חכמת המספר לר׳ משה א״ש עי׳ שטיינשניידער במונאטשריפט שנת 1905. כרך 49 דף 598 ולפי דבריו כי חכמת המספר חלק שני כ״י רד״א והוא ברשימת Neubauer ס׳ 2082 אינו לר׳ משה א״ש. ועל ס׳ קלאגלידד עי׳ שטיינשניידר ג׳ ליטעראטור דער יודען א, דף 138 ,.219 צוניץ לי׳ געשיכטע .p 446

ע׳ 30 ר׳ יעקב פלעש באמ״ד שאצלו הי׳ ר״מ א״ש בעת הדפסת פנים מאירות חלק א׳ הוא בלי ספק „כ״ה יעקב פלעש שנקבר לפי ספר הנקברים של בה״מ מוידערבערג, כ״ה חשון תפ״ז.

היהודים באונגאריא

א) הרב ר׳ אייזיק טירנוי נולד בתחילת מאה השנית לאלף הששי, למד אצל רבותיו, הרב ר׳ שלום מאוסטרייך, ר״א קלויזנער, ור״מ הלוי מגדולי ווינא הוא ורבותיו רא״ק ור״ש הנ״ל שמו לבם אז לאסוף ולכנס את המנהגים השונים בקהלות שונות כן עשה גם חבירו ר״י ממולען [1]). ר״א הי׳ רב בטירנוי ור״מ בפרעשבורג, ורב בווינא. [2]) את ספרו „מנהגים" כתב וחבר בשנת ק״פ ונזכר במהרי״ל חבירו בענין גט, זמן מותו נראה כי הי׳ לפני הגרוש הגדול באוסטריא בשנת קפ״א כי ידבר על קהלות אוסטריא, וללא אמת יאמר ה׳ וואלף כי פעולת ר״י טירנוי נופלת לערך שנת ר״ל, וכן הצמח דוד בכתבו כי מת שנת ר״ל ואחריו הח׳ פין בכנסת ישראל 14.

ספרו נדפס עפ״י רוב עם סדורי התפלות, ועם תוס׳ והגהות שונות ונדפסו גם לבדם קראקא שנ״ז (בהוצאה ב׳ [3]), ועם אורחות חיים להרא״ש, ד״ו שע״ו, תמ״ח, ועוד הרבה פעמים, וכעת בימים אחרונים ע״י הרב ר״ש שיק עם הערותיו.

ב) הרב ר׳ אבגדור בר׳ משה הנקרא איצמוניש, ונקרא ג״כ אבגדור סופר מאייזנשטאדט [4]) כנראה הי׳ סופר הקהלה, הוא העתיק המחזור עם חבור יפה והמשך הפיוטים מלוקט מפרושים אחדים ללשון אשכנז נדפס בקראקא בשנת של״א, ושנ״ט. כן העתיק סדר התפלה ללא״ש נדפס בהנ״ל בשנת שנ״ד. כן חבר הס׳ ווינר גזירה מגירוש היהודים, בה יספר על דבר גירוש היהודים מאוסטרייך והדפיס אותו בסוף ספרו שיר היחוד אשר העתיק השירים, הכולל שמונה שירים [5]) מספרים תהלות ה׳ על מציאתו ואחדותו ושבחיו ונחלקו לז׳ ימי השבוע, והשמיני שיר הכבוד לומר אחר השיר בכל

---

[1]) הוא הג׳ מהרי״ל מנ״כ בווארמס בכ״ב אלול קפ״ז, ראה נפשות צדיקים מד״ר לעווינזוהן 48. [2]) ראה בן־יעקב ברשימתו בערכו, אור החיים לר״ח ברי״מ בערכו, גאטספריינד רבני ווינא, גרץ־שפ״ר ח״ו י״ג, לאוו בן חנניה שנה 8, דף 912 מעשה רב קאָניגסבערג תרי״ז, ר״מ שטיין אבן המאיר ח״ב. [3]) שטיינשניידער ברשימתו וזמן הדפסה ראשונה מהמנהגים נעלם מהם. [4]) פירסט ברשימתו ח״א דף 3, ב״י הנ״ל שטיינשניידער הנ״ל. הדפוס העברי בקראקא, לחות זכרון 28. אור החיים לר״ח ברי״מ בערכו. לאוו בס׳ השנה של בוש בשנת 1846 p 104 וש״מ. [5]) מי חבר הס׳ שיר היחוד נחלקו הרבה חכמים י״א שחברם ר״י החסיד, וי״א שהם לאביו הר״ש בר׳

יום ללשון אשכנזי, הב' ספרים נדפסו בקראקא שנת שס"ט [1] את ספרו האחרון ווינר נזירה זכה גם להעתקה עברית ע"י ר"ח קראכמאל מקראקא (בשנת שנ"ב. (שמ"ב) [2]

ג) הרב ר' דוד בבודון, נולד לאביו ר' יעקב הכהן, בן הקדוש ר' דוד הכהן וללה"ה המיוחס בשטר יחוס עלי הכהן [3]. למד אצל הגאון מהרש"ל לוריא ז"ל [4] שקיל וטרי עם הגאון מהר"ם איסרליש [5]. חבר ס' „מגדל דוד" חבור יפה אף נעים על מס' גיטין (קי"ה דפים) וי"ל על ידי בנו אריה יודא נדפס בשאלוניקי בשנת שנ"ז. ועל ראש הס' נדפס „חברו הנודע בשערים היה החכם השלם פמ"ש החוק כמו"ה דוד בן יעקב הכהן אשר הי' שם אהלו בק"ק בודון יע"א". ומוזכר במהרשד"ם סי' קצ"ב, ובקורא הדורות ל"ט. [6]:

ד) הרב ר' אהרן שמואל [7] מקרעמניטץ, נולד לאביו החסיד הרב מו"ה משה שלום למד אצל אביו ומביא בספרו מפיו הד"ת בקבלה וחקירה ואצל הרב מו"ה אפרים לונטשיץ מחבר עוללות אפרים, ומביאו בספרו בשם מו"ר. את בית אביו עזב בעת הי' צעיר לימים ולשנים, כאשר מספר זאת בריש ספרו נשמת אדם וז"ל והנה תולעת עני ממעש, מחכמה ודעת הצעיר בשנים, וזעיר בנבונים וכו' ובהיות שהתעו אותי אלקים מבית אמ"ז אבא מורי וצ"ל, מארצי ומולדתי, גולה אחר גולה נגרשתי, מכלי אל כלי הורקתי, לא שלותי ולא שקטתי, ולא נחתי, מכמה סבות מאורעות רעות חלפו עלי עם עניות איבה, וכמה מצדקאי והרפתקאי דעדו עלי צרות צרורות חוברת אשה אל אחותה, שבר עם שבר יחדו ידובקו וכו'. ובשנת שע"א [8] כבר הי' באונגאריא ודירתו באייזנשטאדט שמה ישב במנוחה נכונה למד תורה וחבר ספרים, ומשם הלך

קלונימס הזקן ובנו ר"י עשה פירש עליהם, ושי"ר מצא מחבר חדש הר' ברכי' הנקדן בר נטרונאי בע"ס משלי שועלים, וראה פירסט ח"א. 170 הכרעתו ודבריו על השירים הנ"ל וראה שטיינשניידער ברשימתו p .417. 1323.

[1] בן הביא בן־יעקב ברשימתו והוא כתב כי נעתק לעברית ע"י יחיאל מיכל בר' ידידי' מוראפטשיק מלובלין קראקא שמ"ב הא כיצד ? אם המחבר חברו בשנת שס"ט. והאיך נעתק לעברית בשנת שמ"ב. וראה שטיינשניידער p. 1276 שכתב ג"כ כהנ"ל וטעה [2] ראה לחות זכרון 28. [3] בן הביא בריש ספרו. [4] בספרו דף ס"ה ע"א. [5] ראה בתשובותיו סי' קי"ג — קי"ד. [6] ראה אוולאי בערכו וראה שטיינשניידער ברשימתו p. 867. וראה אור החיים לר"ח בר"ם דף 343, אות 734. וראה רמ"ש גירונדי תולדות גדולי ישראל. 80

[7] אולי הוא הרב ר' שמואל פריישראף שכתב הג' חיד"א בשם הגדולים בערך של"ה. ואני שמעתי מפי רב זקן וכו' להרב החסיד מו"ה שמואל כשהי' תושב ק"ק אייזנשטאדט. ואולי הוא ראיש הנז'. [8] ראה אור החיים לר"ח בר"ם 150. והמחבר כתב בסוף שגמר ספרו בשנת שע"א בעיר אייזנשטאדט. (וט"ס אייבלשטט"ש), וראה ג"כ שטיינשניידער ברשימתו H. L. C. 724 .

אבל לפ"ד יפה הגיה ר"ח בספרו אור החיים אייזנשטאדט במקום אייבלשטט"ש בית הקצינים נדיבי ארץ יושבי אייזנשטאדט וכו'.

לאשכנז, ודרש בפיורדא דרוש נפלא, ומדברי מוה״ר זלקמאן אולמא [1] נראה שנתקבל אז להרביץ תורה בק״ק פולדא, אבל פתאום שבק לן חיים.

ספריו. הרב ז״ל חבר הרבה ספרים בכת״י ונדפס מהם הס׳ „נשמת אדם״ יתבאר שם מהות הנשמה ומקורה וסיבת ירידתה בעוה״ז ומה תכליתה, גם ענין עוה״ב, שכר ועונש אם לגוף או לנפש לבד או לשניהם יחד הכל בנ״י ומשוכלל מקראי קדש ומאמרי רז״ל. נדפס בהענוי שנת שע״א ע״י זלקמן אולמא בהסכמת הגאב״ד מפראנקפורט הרב מו״ה ישעי׳ בן הה״ג מו״ה אברהם סג״ל החונה על צבא דק״ק פראנקפורט [2] ודייניו. משה בכרך שמואל בר״א אליסוס. אהרן בר״מ לוריא. עזריאל בלא״א איש ח״י מילהוזען והוצאה שניה בשנת תצ״ב ע״י הרב ר״מ בה׳ משה כ״ץ מברודא.

חבוריו בכ״י [3], „באר שבע״ נחלק לשערים אשר קרא אותם בשם וכל שער לפרקים מביאו בס׳ נשמת אדם כ״פ. „אור תורה״ יבאר המחבר מצות ומעלות למוד התורה לשמה מביאו בספרו נ״א דף ז׳ וזו״ז ה״פ „עין משפט״ יבאר המחבר שכר מצוה והשגחת ה׳ בספרו דף ח׳ ועוד „כתבי קודש״ על תלמוד בה חדושי׳ ופלפולי׳ הזכירו בספרו דף כ׳ ושמה ג״כ דרשתו שדרש בפיורדא בשבת פ׳ נח.

ה) הרב ר׳ שמחה פריידעמאן [4] בן ר׳ גרשום בר׳ שמעון בר׳ יצחק הכהן [5] ונכד הרב ר׳ שמחה בר׳ חיים [6] נולד בבלגראד [7] למד בישיבת הגאון מוה׳ יודא לירמא [8] אשר נסמך ממנו להורות בישראל וכן משאר גאונים [9] ושמו יצא לפאר ולתהלה בכל תפוצות ישראל והי׳ מפורסם בתורה ובחסידות בכל המדינה בכל מיני מעלות [10] עד שנתקבל לרב בבלגראד עיר מולדתו [11] למד תורה ביחד עם הרב אשר זבולון תלמיד ר״ד קונפורטי [12]

ספרו שמות גיטין חבר בשנת ז״ת [13] בראות פרצות הדור וזמנו, זמן

---

[1] רז״א הו״ל ספרו ודבריו המה בסו״ס (בהוצאה ראשונה) וראה הקדמת המחבר לס׳ דרוש לעשרת הדברות וראה הסכמתו ע״ס בן דעת נדפסו בהנוור שע״ו חברם הרב אלכבראד המכונה בנדיט מלעמבערג. [2] כן חתם א״ע הגאון ז״ל הוא השל״ה. [3] החכמים הנ״ל שטיינשניידער ואור החיים טעו בכתבם ברשימותיהם כי בכת״י חבר רק החבור באר שבע, לא כן הוא הדבר — מביא בספרו הרבה ספרים שחבר כאשר כתבתים בפנים. [4] שטיינשניידער ברשימתו 2596 .p [5] לשונו בריש ספרו. [6] דיין באובן ומביאו בהרבה מקומות בספרו. [7] ראה מאמרו של הה׳ רוזנים באוצר ישראל ח״ג 86 אות בלגרד. וראה במכ״ע Revue כרך ל״ז משנת 1898 דף 284 המאמר מקויפמאן Joseph Ibn Danon. Belg. אבל החליף שם שני רבנים בשמם ר״ש לאחד. [8] ראה הקדמה לספרו — אזולאי בערכו. קורא הדורות נ״א. והוא הדפיס תשו׳ רבו בשם פליטת בית יהודא. [9] הקדמה לספרו. [10] ר׳ אפרים הכהן בשו״ת שערי אפרים ס״ז. [11] רוזאניס שם. ובהקדמת ספרו. [12] קורא הדורות נ״א. [13] ראו נא קוראי היקרים איך

שחורים, כל אחד מחזיק עצמו לחצי רבן, וכל הרוצה ליטול את השם נוטל וקופץ בראש לדין ולהורות בין דם לדם ובין דין לדין אפילו בדיני גיטין וקדושין וכיוצא אם מפני הכבוד לישב על כסא הוראה, אם מפני התאוה תאות חמוד ממון דגם ביני קצת חכמי ספרדים נתפשט המנהג ליטול ממון בין מגיטין בין מחליצות [1], ע״ז קנא קנאתי קנאת ה״ וחבר הס׳ שמות הגיטין כל משפט הגט, הס׳ שמות גיטין הוא מלוקט דיני שמות גיטין מגדולי ישראל, בראשונה כתיבת גיטין מאשכנזים ישן נושן בכת״י של זקינו הרב מו״ה שמחה, וגם מהרב מהר״מ״ט ומתלמידו הרב ר׳ אברהם ב״ר חנני׳ ומהרב בעל דמשק אליעזר ומהרב החסיד מו״ה שמשון חיות [2] ועוד אנשים חשובים עם הערותיו והגהותיו. כן חבר שו״ת כאשר מביאו בספרו כ״פ ובתשובותי הארכתי אבל לא זכינו להם.

בשנת תכ״א נתקבל הרב ז״ל לרב ואב״ד לק״ק אובן, רדף אחר השלום ועשה שלום בקהלתו [3], אבל לא ארכו לו שם הימים כי מחלוקה גדולה פרצה בקהלתו וזה דבר המחלוקה. בשנת תט״ו בא הרב ר׳ פייביש מאה״ק תובב״א, ותיקן שם תקנות הרבה. בין התקנות הי׳ ג״כ שלא לקבל רב מי שיש לו קרובים בקהלה, אבל לר׳ שמחה הי׳ קרובים בקהלה והתעוררו איזה אנשים לחלוק עליו, והרב ז״ל הי׳ מטבעו אוהב שלום וראה כי נשבת השלום מהר לעזוב את העיר [4] וישב לבלגרד ושם מנ״כ. ור״ד קונפורטי כתב עליו [5] כי לא האריך ימים ולא בא לכלל זקנה, כן העיד שם עליו כי הי׳ חכם גדול ומעיין ופסקן. הרב ז״ל מוזכר לשבח בס׳ משפטים ישרים, בשו״ת ר׳ שמואל גאון סי׳ י״ד וראה עליו בס׳ קסת יונתן לר׳ יונתן ב״ר יעקב ז״ל [6] ובהלקט ח״ב ע״ד.

להקות חכמים גדולים טעו. שטיינשניידער במקום הנ״ל, חיד״א בערכו, ובן־יעקב ברשימתו כולם כתבו כי הס׳ שמות גיטין נדפס בשנת ז״ת המה החליטו כן לפי שהמחבר כתב בריש ספרו כי חבר חבורו בשנת ז״ת. אבל לא נדפס. ראה בספרו שמביא ג״כ בעת הי׳ בבודון, עשיתי בבודון ראיתי בבודון והמה בדף כ״ז. ל. ע״ב מ״ה ע״ט וזו״ז הר״פ ובבודון נתקבל בשנת תכ״א ראה בשו״ת שערי אפרים ס״ז. א״כ נדפס ספרו אחר שנת תכ״א. [1] מביא שם וז״ל וברבני אשכז ראיתי שערוריה בדבר הזה שלא יבוש הרב הנסמך ראש ישיבה ליטל עשרה זהובים כדי להיות חצי שעה על כתיבת ונתינת גט אחד, והעדים עדים חותמים על גט ב׳ זהובים או זהב לכל הפחות ואין זה הרב בעיני אלא גזלן והושש אני שהגט פסול וכו׳ יעו״ש. מי יגלה עפר מעיניך וראה דורנו אזי תפסול כל הגטין וכל הנשים הנגרשות א״א המה.

[2] ר״ש בספרו דף ז׳ הביא כי הרב ז״ל בא דרך אניה לבלגראד ושם מנ״כ שמת בחולי הדבר ר״ל בש״ק ה״י מנחם תט״ו לפ״ק. [3] ר״א הכהן בספרו שער אפרים ס״ז. [4] שם בתשובה הנ״ל. [5] קורא הדורות נ״א. ע״ב. [6] הי׳ דר באובן ומשם נתגרש בשעת הגירוש ראה להלן בערכו.

ג) הרב ר׳ חיים בוכנער נולד לאביו הרב בנימין זאב בוכנער שוכה לתורה וגדולה בעיר קראקא [1] והי׳ מיקירי ונכבדי העיר, הרב ר׳ חיים למד אצל רבותיו ששה, הרב הגאון המקובל ר׳ יעקב טמרליש רב בקרעמניטץ ורבו הפליג בשבחו בכתבו [2], בא אלי איש קדוש נאה לעניו, ונאה לבנין, חד מתלמידי אשר יצק מים על ידי בעזרת הרועה אותי מעודי. נודע בשערים המצוינים בתורה, קרן אורה, בקי בכל חדריה, וגנזי סודיה ודוקדקיה, מוציאה ומביאה בפלפולא חריפתא, כן למד אצל הרב הגאון ר׳ ישראל גנץ מחותנו [3] המחבר ס׳ אור ישראל [4] ואצל רבו ר׳ משה מייזלעש מק״ק קראקא ובר סמכיה הי׳ [5] ואצל המקובל הגדול ר׳ ליב מפריליק [6] ואצל הרב רב יעקב מנינצבורג [7] ואצל הרב ר׳ שבתי סופר [8] דר כמה שנים בקראקא ובמשך שבתו שם הרביץ תורה וטהרה עם תלמידים [9], והי׳ נמנה תמיד בין חכמי העיר קראקא ונכבדיה, שמה הי׳ ג״כ המהגה בבית הדפוס והרבה ספרים נדפסו ע״י הגהותיו. ובהרבה נדפס שמו בראש הס׳ כמו על הס׳ מנורת זהב טהור מר״ש לוריא מק״ק אוסטרא, הס׳ מחזיק ד׳ דפים ונדפס בראש הס׳ [10] וגם הוגה בעיון רב על ידי האלוף המרומם התורני כמה״ו חיים בלא״א האלוף המנוח כמו״ה בנימין זאב בוכנער וכן הס׳ [11] הנקוד וסוד החשמל להרב המקובל החסיד מו״ה יוסף גיקאטליא בעל ס׳ שערי אורה וש״ס. וגם פה הי׳ ר״ח המגיה כאשר נדפס שמו בראש הס׳ הוגה בעיון רב ע״י האלוף התורני מו״ה חיים בן המנוח האלוף כמו״ה בנימין ז״ב (קראקא ת״ח) הס׳

---

[1] מה שנוגע לרב״ז בוכנער וד׳ בניו ובת א׳ ראה כלילת יופי ב׳ ק״ב במכתבו לר״ד קויפמאן, וראה מהאחרון הס׳ Die letzte Vertreibung der Juden aus Wien p. 192 וראה לעוונשטיין קורות היהודים בפירט 13–15. [2] הסכמות רבו על הס׳ אור חדש. [3] ונקרא ג״כ ר׳ זלגמן גאנץ מפראג ראה גל־עד. 8 וראה קויפמאן בהערותיו לס׳ משפחת ק״ק פראג להאק 69 וראה ספרו דף ו׳ [4] והוא הדפיס אותו בס׳ או״ח הנ״ל. [5] אור חדש דף נ׳. [6] או״ח כ״ב ע״ב. [7] או״ח דף ל״נ. [8] או״ח כ״ב. [9] כפי העתקת מפנקסי הקהל דקראקא ראה ח״ן דימביצער ח״ב ק״ב ק״ד. [10] הרבה מחכמים טעו בחשבם כי ר״ח בוכנער הי׳ המו״ל, אבל כפי שראיתי את הקונ׳ הנ״ל הי׳ המו״ל איש אחר: וכן טעו החכמים הנ״ל בכתבם כי זמן הדפס הקונ׳ הי׳ בשנת 1669 תכ״ט והוא דבר שא״א בשום אופן. בימים הללו הי׳ כבר מפורסם לתהלה והי׳ רב גדול בב׳ קהלות חשובות ויצא שמו לפאר ולתהלה לגאון (ראה הסכמותיו) ומן התואר הנ״ל נראה כי אז הי׳ אברך צעיר לימים. ובטח הי׳ זאת בשנת ת״ז—ת״ט שאז עסק בהגהת ספרים, מקום הדפסת הס׳ וזמנו חסר מראש הספר. ב״י ברשימתו כתב שנדפס בפראג ור״ח ברי״מ כתב כי נדפס בקראקא. וראה שטיינשניידער דף 2370. אבל טעה ר״ח כי נדפס בפראג. ואנכי מצאתי (דבר חדש) בספרו אור חדש דף נ״ב כתב המחבר „ראה פירש המנורה עם הגהותנו עליו״ שהודו׳ בפראג״ ופלא כי הגהותיו לא מצאתי בשו״מ, [11] גם הס׳ הז׳ יחסו הרבה לר״ח בוכנער

מחזיק י״ג דפים, בן הגיה הקונ׳ בריך שמיה ע״ד זמירות לשבת קראקא ת״י׳ והס׳ מדרש כונן [1].

בימים הללו עזב את העיר קראקא, הסבה כי [2] אז התפוררה הארץ בוקה ומבולקה וצרה אחר צרה ועקא. והרחיק נדוד אל ארץ רחבת ידים ורחוקה, בא למדינתנו ותהי׳ על שכמו המשרה, והלך בגולה נע ונד עד אשר בא לק״ק לקונבאך [3] ונתקבל לרב ואב״ד וישב שמה כמה שנים ומשם לאיבנפורט [4] והרביץ שם תורה, ומשם הלך לק״ק ווינא, ושמה התגורר כמה שנים [5] והרביץ שם תורה בהתמדה, מרנן ורבנן וחבירים לקולו מקשיבים, לשמוע מאתו בנגלה ונסתר דברי אלקים חיים אילת אהבים, ובנגלה ונסתר, בונה וסותר, סתירת זקנים בנין. [6] אבל לא ארכו לו שם הימים כי בשנת ת״ל הלך בתוך הגולים והנגרשים מווינא, והלך מעיר לעיר עד אשר תקע אהלו בפירד ושמה ישב עד יום מותו יום ד׳ י״ז שבט תמ״ד [7] אשתו הראשונה בת הרב ר׳ מאיר וואהל מקראקא מתה שמה בימי נעוריה, ואשתו השניה רעכלן מתה אחרי מות בעלה ומנ״כ בפראנקפורט נפטרה י״ג סיון תמ״ד [8]

ספריו חבר ס׳ אור חדש על כל ברכת נהנין וברכת מצוה בהקדמתו הנקראת אור החיים מרבה לדבר שם על דרכי הוראה ונכלל בו הס׳ אור ישראל לרבו הר״י גאנץ (עי׳ לעיל) ושארי חבורים קטנים, המדברים במילי דברכות, ולקוטי׳ מספר פתורא דדהבא, שהוא קצור ש״ע והלכה פסוקה בטעם הלכה כדברי המכריע, ומספרו אורחות חיים וברכת נהנין שכבר הדפיס בשנת השק״ט ושם סעי׳ כ״ז הדפיס ג״כ הקדמת רבו — זמן הדפסתו — בראש הדף נדפס הפרט. ב״ו יגד״ל שלו״ם (תל״א) אבל בסו״ס נרשם כי נגמר יום ב׳ ר״ח שבט תל״ה בן יעקב ברשימתו כתב כי הוא טעות וצ״ל תל״א. שטיינשניידער כתב כי זאת א״א לפי שהרבה הסכמות נכתבו אחר יום הנ״ל ושניהם טעו כי לא עברו על פני כל הס׳ בשקידה, ראה בספרו בדף מ״א

שהי׳ המו״ל וכפי שהי׳ תחי׳ ראיתי שלא כן הוא, ולפלא שהח׳ ב״י אינו מביא אותו. [1] הס׳ מדר״כ כתב ר״ח ברי״מ בספרו אור החיים 385? אבל ב״י כתב שנדפס בשנת תע״ט וראה שטיינשניידער 587. [2] בהסכמת הדיין ר״מ אטינגען מווינא הוא יגלה סבות נסיעתו לארצות אחרות. [3] עיר באונגאפריא בשבע קהלת תמנה. [4] וכפי הסכמ׳ הרב ר״נ שם הי׳ מקודם רב באונ ורט ואח״כ בלקונבאך. [5] כן כתב הרב ר״נ ז״ל בהסכמתו וראה לעוונשטיין הנ״ל בספרו י״ד [6] כן יתארהו הרב ז״ל שם בהסכמתו. [7] וטעה הרב ר״ה ברי״מ בספרו אוה״ח בכתבו כי נפטר א׳ שבט. וזה נוסח המצבה כפי העתקת וואלף בספרו Bibl. Hebr. T. 1.4. p. 1190 „אשא נהי וקינה למלא חכמה ותבונה, מקובל אלקי ותבונה יכונה" „הוא הרב הותיק והסיד מו״ה חיים במו״ה בנימין זצ״ל נפטר ונקבר ביום ד׳ י״ז שבט תמ״ד. [8] וראה הורוויטץ בספרו מצבות מביה״ח הישן בפראנקפורט דף 117 ציון 1154 נוסח מצבתה „הרבנית מרת רעכלן .א׳ מה׳ חיים בוכנער נ׳ וני׳ י״ג סיון תמ״ד".

וז"ל "ואני הקטן ראיתי בעיני עין פלפול שגדל על עץ קטן בהיותי פה ק"ק נארדין בשנת תל"ד לפ"ק" — וכן בדף כ"ב „ואגב אודיע במודעא רבא לאורייתא מה שדרשתי בשנת תל"ד בק"ק בביהכ"נ הישנה". הרי דהס' נדפס בשנת תל"ה, ועל הפרט שבראש הס', הוא דהמחבר דמה להדפיסו בשנת הנ"ל ועינינו ראות אצל הרבה מחברים, כי הפרט והקדמה מוכן בידם מכבר. —

והבר ס' מים חיים דרושים ובאורים לתורה שבכתב ושבע"פ ע"ד פרד"ס, אילנא דחיי, וס' תוצאת חיים על דקדוק, וס' בית תפלה על הסדור כולל פי' ע"ד הפשט, וטעם בדקדוק וכל דיני תפלה ופי' ע"ד האמת, ולכן נקרא ארבעה ראשים — בכת"י — בן יעקב באוצר הספרים דף 24.

הרב ר' חיים הדפיס על ספרו הרבה והרבה הסכמות, וטעמו כתב בסו' הס' „כי הצעירים, וישישים המנוערים, וטף בזכרים, נערים ובחורים, ילמדו מהן כתב ולשון למודים, ויאמרו עלי מודים, בראשונה יצא הרב ר"נ אשכנזי רב בווינא ומיץ [1]) מיום ד' ניסן תכ"ט ואח"כ רבו המקובל ר"י טעמרלס ט"ו שבט תכ"ה [2]) והרב ר"י ששפורט, ועוד הרבה והרבה, — בשנת ישקי"ט הדפיס הס' הקטן לוח החיים ממחבר הח' רפאל והוא הדפיסו בפעם הב' כנראה בראש הס' „כדי לזכות את הרבים הדפיסו מחדש הרב הותיק האלוף מו"ה חיים בוכנער". הס' מחזיק ח' דפים קטנים 32^{0} ונעלם כ"ז מהחכם בן יעקב ברשימתו ומשאר חכמים בכתבם כי הו"ל בשנת תכ"ט בפ"ר. כן נדפס ממנו הס' הקטן תוצאת חיים הוא סדרו, והוא קצור ס' פרקי שירה לר"א בחור האמבורג ע"ת. — —

ז) הרב ר' מאיר בר' חיים [3]) למשפחת קאצינלבויגען. [4]) למד תורה בישיבת רבו הגאון מו"ה גרשון רב במיץ [5]), והכמת הקבלה אצל רבו

---

[1]) בהסכמת ר"נ ראיתי דבר חדש כי הרב ר"נ בעת הי' רב בווינא רב ג"כ על קהל' ארץ אונגאריא בכתבו שם „הי' רב כמה שנים תחת רשות"י וידי"י בשתי קהלות מפוארות ק"ק איבנפורט ולקנבוך". [2]) ראויים המה לציין דבריו היקרים מה שכתב שם בהסכמתו וז"ל „בראותי גודל השתוקקת אנשי דורנו אל החכמה הנעלמה, ורובם ככלם, כעם ככהן, כקטן כגדול מתאוים לעמוד בסוד ה' ולקיימה אמרתי אין זה רק כי קרובה ישועתנו לבוא, כאשר דבר בוצינא קדישא, ועם הנביאים נבוא בס' הזהר ובנ"ד תשיבו איש אל נחלתו וכו' וגם הוא חלם החלום ביאת משיח (ראה נא בספרי לקורות השבתאים באונגאריא). [3]) רבים מחכמנו טעו ויחסו כל ספריו להרב ר"מ א"ש בעל פנים מאירות וכמו כן החכם פירסט בספרו Jüd. Lit. כרך א' דף 227 ופליאה שכתב כי ר"מ א"ש נולד בשנת 1670 ובשנת 1675 כבר ח' ס' נר למאור, בן חמש שנים למקרא ולחבר ספרים, וכן טעה ג"כ המחבר בדע"ק מר אייזנשטאדט. [4]) כן חתם א"ע בספרו משתה יין „דברי הקטן מאיר בן מו"ה חיים ז"ל מקצנלבוגען הווינא בדלא הוינא. מר זוטרא ורב קטינא, לע"ע פה שטאמפא הונה", וכפי הנראה הי' יליד פראג ראה שטיינשניידער ברשימתו p. 1800 אצל אחיו ר"מ, וראה להלן — [5]) בספרו משתה יין

הגאון המקובל מו״ה יעקב טמערליש [1], ראשית דירתו הי׳ באייזנשטאדט, ושמה למד חכמת הקבלה בהתמדה [2] אבל לא ארכו לו שם ימי מנוחה, כי בשנת ת״ל הי׳ הגרוש, וגם הוא הי׳ בין הגולים כנראה מכתיבתו וחתימתו מאיר א״ש [3] מבית קאצנעלנבויגען מגורשי אייזנשטאדט, ונתקבל לרב ואב״ד בק״ק שטאמפא בשנת תנ״ה עוד עמד על משמרתו משמרת רב בשטאמפא [4]. —

ספריו, בראשונה הו״ל בשנת תל״ה פ׳ נר למאור להמאמר עולם קטן אשר בס׳ עשרה מאמרות לרבינו מנחם עזרי׳ מפאנו נדפס בווילמרשדורף שנת הנ״ל. בשנת תמ״ד הדפיס בפפא״מ [5] הס׳ הגלגולים להרב ר״ח וויטאל ושער דרושי הנשמות וגלגלים וכמה פרטים שבהם עם תוס׳ נופך משלו „משל מי שיש לו יד ושם בחכמה זו מו״ה מאיר א״ש בקצת פי׳ הצריך במקומות שונים ותיקון הלשון״ וכו׳ [6], והגהותיו בפנים הס׳ המה מצוינים בשם אמר מא״ש (מאיר אייזנשטאדט). [7] זמר לנתינת ספר תורה שחבר, נדפס בס׳ תקון לשבת בשנת תס״ג [8] ומתחיל שם „מאד אשמח ואזמר בנגינה״ — כן חבר הס׳ משתה יין, המה דרושים נאים ומתוקים על מגילת אסתר בדרך פרד״ס וקרא להם שמות, לדרך הפשט קרא יין מנתו, לדרך הרמז קרא יין הרקח, ולדרך הדרוש יין ישן, ולדרך הסוד יין נסכים, נדפס בפיורדא תנ״ה בהסכמת הרב הגאון ר״ד אפנהיים ואחריו הרב ישכר בער הרב בקרעמזיר והמדינה „כתב בתוך דבריו באשר שכבר יצא תורתו וכו׳ כמעט בקרב רוב ישראל אשר האיר עיני העברים בפירושו למאור הקדוש שהיבר מע׳ הגאון, נר למאור והגהותיו לס׳ הגלגולים, ושם הראה ידו הגדולה, בתורת הקבלה וכו׳ והשלישי הוא האחרון הסכמת הרב המופלא מו״ה ישראל רב בברודא בן הנדיב ר׳ קאפל מווינא [9] וגם הוא הרבה מאוד בשבחו, הס׳ נדפס שנית על ידי בנו ר׳ צבי הירש והוסף בסוף הס׳ גם „חדושי גאונים״ בה הדר״ת

דף י״ב הביא שם שמעתי מפה קדוש מ״ו הגאון מו״ה גרשון נר״ו אב״ד ור״מ במ״ן. [1] ספרו הגלגולים דף י״ב הביא שם אמר מא״ש ממורי ר׳ יעקב טמרליש ז״ל שמעתי וכו׳ (כפי הנראה לא הי׳ תח״י הכותבים מה ממנו ספריו כי נעלם כ״ז מהם.) [2] בימיו הי׳ ג׳ בעלי מקובלים גדולים באייזנשטאדט, אשר עסקו בחכמת הנסתר ביתר שאת ה״ה הרב ר״מ הנז׳ והרב ר׳ שמעון ראה להלן אות 7 המחבר חלק שמעון והשלישי הכי נכבד ומפורסם בשגעונו מרדכי מוכיח ראה מאמרי לקורות השבתאים במכ״ע הצופה ב׳ 154. [3] בספרו משתה יין, וראה אייזנשטאדט דע״ק 190 בהערה. [4] כנראה מהסכמות שקיבל על ספרו ראה להלן — [5] הו״ל החכם הרב ר״נ גרינהוט מפפא״מ (ראה פין כנסת ישראל 332) וגם הציב לו יד ושם בהגהותיו. [6] לשונו ברייש הס׳. [7] הח׳ וואלף עוד כמסתפק בספרו Bibl. Hebr. א׳ ח״ג p. 1367 אם זה הוא שחבר הגלגולים, חבר נ״כ המשתה יין וראה כרמולי במכ״ע Israelit. 1867 לעוו בס׳ יאהרעסבעריכט פיר איזרי 1846 דף 104 [8] דב״ז נעלם מכל החכמים רק שטיינשניידער הוא הראשון שהזכירו ברשימתו 1696 וכתב שם כי השיר מחזיק עמוד א׳ [9] ראה ריש ס׳ שערי אפרים מפרשת גדולתו (זולצבאך תמ״ח)

כ"ד כסליו תרע"ב לפ"ק

אדוני היקר!

קבלתי שני גליונות מספרו העומד לצאת לאור היום ספר היהודים באונגאריא קבלתים ועינתי בהם. וכל יקר ראתה עיני, מה רבה השקידה אשר כל דף ודף מעיד עליה. יגע ומצא במרחבי ספרות ישראל ובמאמרי החוקרים ובתולדות הקהלות וחכמיהן כל מה שראוי לבוא אל הבית, הוא בית ועד לחכמים וסופרים אשר ארץ הגר היתה מולדתם, או מקום משמרתם הקודש ומקצה הספר אני רואה כולו והראיתי לדעת כי ספרו יהי' אוצר נחמד ומתוכו יפוצו מעינות דעת ויצא אור נוגה על חלק ישראל היושב בארצנו בימים שעברו עד שנת ת"ר. הקות ישראל וספרותו ויהי נועם ה' על מעשהו הנכבד וחפצו היקר בידו יצלח. מוקירו ודורש שלומו

בנימין זאב באכער.

Prof. Dr. W. Bacher

אדוני הנכבד!

בקראי עלי ההגהה מספרו על חכמי ישראל באונגאריא הראיתי לדעת שידיו רב לו בענין היקר הזה ועל כן לא אמנע טוב מבעליו ואודה ברבים שאשמה מאד מאד לראות ספרו יוצא לאור לכבוד חכמינו ז"ל ולהרחבת ספרותנו והי' מכתבי זה לכבודו בתור הסכמה אשר ביקש ממני. בברכת שלום מכבדו ומוקירו כערכו

יהודא בלוי

Prof. Dr. L. Blau.

הרב הפרופ' בלוי העירני לדף 19 לר"ש פריידמאן ע"ס של ביכלער קורות היהודים בבודאפעשט דף 140 שהאריך ממנו. וכן לתולדות ר' אלעזר קליר על ס' של הח' ריכטמאן יחזקאל לנדוי ויהודים מהגר מדף 10 עד 15 וכן לחיי מ"ר ברבי" דף 15-20.

ל ר"ד דייטש 21-23

ס' פעטערסבורג ד' כסליו התרע"ג.

לכבוד החכם וסופר חוקר ודורש בספרות ישראל מוה' יקותיאל יהודה גרינוואלד נר"י.

שמחתי לקראת הקונ' הראשון מחבורך על אדות חכמי ישראל ז"ל המחברים מארץ הגר כי ברכה בו לחלק מספרות עמינו בכלל ובפרט ומה גם כי ראיתי בו בקיאותך הרחבה והריצותך לבדוק בגר הבקרת בחורין וסדקין, לברר ולהשלים את ידיעותנו ממרחבי ארץ הגר ולהרים כל מכשול ומשגה בדברי המחברים שקדמוך בענין זה ברך ה' חילך שתגמור את אשר החלות במועצות ודעת לענג נפש חובבי ספרות ישראל ובתוכם גם מכבדך ומוקירך

אברהם אלי' הרכבי

Staatrat Dr. A. A. v. Harkavi

ב"ה

כבר יצאו מוניטין של הב' החכם הכולל הרב הגדול מוה"ר יקותיאל יהודה גרינוואלד נ"י בעולם הספרות ע"י ספריו אשר הוציא לאור ועתה הנה ידו נטוי' לכתוב תולדות גדולי ארץ הגר ועיני ראו איך יגע זה כמה חדשים והתמיד בשקידה נפלאה להגות פה בעקד הספרים אשר להעיר פפא"מ בספרים שונים ודלה דלה מבאר הפרוה שרי החכמה במקצוע התולדה וגם בארכיווים שונים קבץ כעמיר גירנה את כל אשר תמצא ידו. ובכן לא אמנע טוב מבעליו להביע שבחו בשער בת רבים למען יחישו להביא ברכה על ביתם והמו"ל יזכה לעלות מעלה מעלה להרחיב גבולו באוצר החכמה והספרות והי' ד'אתו לבצע מעשהו לקורות היהודים בהגר. כ"ד הכותב והחותם פה פפד"מ א' ויישב תרע"ג לפ"ק.

דר' אהרן פריימאן,

סוכן בבית עקד הספרים דפה.

Dr A. Freimann

מר"י אייבשיטץ דרשן מפראג ומר"א ברודא וממר אביו הוא הגאון המחבר בשנת תצ"ז.

ח) הרב ר' שמעון בן האלוף התורני מו"ה אפרים יהודא ז"ל, נולד בווינא ממשפחה חשובה מאנשי יקירי ווינא [1]) ודר באייזנשטאדט ושמה ישב על התורה ועסק בחכמת הקבלה בהתמדה [2]) אבל לא ארכו לו שם הימים כי בשנת ת"ל [3]) כאשר הי' הגרוש בווינא נתגרשו היהודים ג"כ מאייזנשטאדט. וגם הוא הי' בתוך הגולים, ומוכרח היה לפזר רגליו לעוף כאשר ידאה הנשר עד שבא לק"ק זאלקווא בפולין עיר ואם בישראל כרכא דכולה ביה. [4]) והם העירו אותו והקיצו אותו באמרם מה לך נרדם [5]). ושמעתי לדבריהם ושמתי קסת הסופר במתני להעלות על הנייר מה שחנני אלקים להפק רצון נאהבים ולרות הצמאים לדבר, לשבור שבר רעבון בתיהם ונקרא בשמו חלק שמעון [6]).

ספרו חלק שמעון מחזיק ל' ערכים דרושים ונדפסו בשנת תמ"ז בפראג והתם בראש הס' „מגורש" ק"ק אייזנשטאדט בהסכמות גאוני ישראל המפורסמים ב"ד צדק מו"ש מפראג ר"ב ואלף שפירא, שמואל הילמאן, אורי' שרגא ווייבש מבית הלפון, והרב ר' הילל בר' נפתלי רב בזאלקווא [7]) ועוד כעשרה הסכמות וכולם הפליגו בשבחה, מלבד הס' הז' הו"ל הס' גלגולי נשמות לרבינו מנחם עזרי' מפאנו. קבלה על כל הנשמות שנתגלגלו בתנאים ואמוראים כפי שקיבל ר"י סרוג, הובא לביהד"פ ע"י המסדר הר' שמעון בר' אפרים יודא ז"ל הנ"ל שהוסיף ג"כ קצת בש"ם אחרים. נדפס בפראג תמ"ה.

ט) הרב ר' אפרים במוה"ה ר' יעקב [8]) בן הרב ר' אפרים הכהן אחד מיחוסי כהונה עד אהרן הכהן [9]) נולד בווילנא בשנת שע"ה, לקח לו לאשה את נכדת הג' ר' אלי' בעל שם מק"ק העלם, הי' תלמיד הגאון בעל חלקת מחוקק, ושם שרת ג"כ בתור דיין בביהמ"ד הנ"ל שם למד תורה עם ידידיו

---

[1]) לשונו בריש ספרו הנ"ל. [2]) ראה הערה 2. דף 24

[3]) ראה ר"ד קויפמאן א"צר הספרות שנה ב' וז"ל שם, האחוה והרעות בין שת' קהלות האלה היתה חזקה עד מאד. וכמקרה האחת כן מקרה השנית כי שתיהם גורשו בשנת ת"ל וכו' ראה שם — [4]) לשונו בהקדמתו לספרו שם. ומביא ג"כ כי הי' דר בפראג. [5]) לשונו שם בספרו ד' ע"ב. וראה שטיינשניידער .2610 אבל האמת כמש"כ כאן. [6]) לשונו בספרו. — [7]) ראה קרי' נשגבה מהחכם ש' בובער בהאשכול ח"ב דף 183 קורות חיי הרב ז"ל — — וראה באריכות מכ"ע Orient שנת 1846 .Lb דף 634 וכו' כל קורות ימי חייו. —

[8]) רבים טעו וכתבו כי שם אביו הי' אהרן לפי שחתם א"ע מבית אהרן אבל טעות הוא (ראה להלן) ראה בתשובה ק"א חתם שם אפרים במו"ה יעקב ומה שנוגע אדותיו ראה בהקדמת בנו ז"ל לספרו ובס' מהח' פין קרי' נאמנה 73. בוכלער קורות היהודים באובען. ור"מ שטיין בספרו אבן המאיר ח"ב דף כ"ה. וראה אוה"ח לר' חיים ברי"מ צד 245 — [9]) כאשר הי' אתו הכתב יחוס משלשלת אבותיו עד זמן הבית ונאבד בתמורת קורות העתים כן כתב נכדו יעב"ץ בגליון שאילת יעב"ץ ח"א ק"ח כמדומה ששמע מאביו — (אוה"ח לר"ח) ולפ"ז חתם

היקרים ר' שבתי כהן ור"א שמואל קאידנבור ומביא אותם כ"פ בספרו באהבה עזה — אבל לא ארכו לו ימי השלום בווילנא מסבת רעש המלחמה, והלך מגולה לגולה כאשר מספר לנו נכדו [1] הגזרה ת"ח עת צרה הי' לישראל, ונתפשטה הגזרה לק"ק ווילנא המהוללה ועדינה, גדולי תורה, גבורי חיל אריות בתורה, ומהם הגאון החסיד שבכהונה שער אפרים, והר"ב בעל ברכת הזבח שאמרו עליו שהי' יודע ארבעה טורים בע"פ, והרב ר' שבתי, ובית הלל, מלבד שארי גדולי ישראל יצאו כולם מן העיר ונפוצו אלו ארבעה גאוני ישראל להרביץ תורה והי' למאורות [2] — ר"א הכ"ן נתקבל לק"ק טרעביטש וברודא אולם גם במעהרין לא ארכו לו ימי השלום, רק ששה שנים, ואח"כ נשמע קול תרועת מלחמה וברח משם עד כי נתקבל לק"ק אפען בשנת תכ"ו [3].

אבל לא ארכו לו ימי השלום [4], אנשים קמו נגדו, ורצו להעבירו מכנו באמרם כי עפ"י הדין ותקנות הקהל אין לו עוד רשות והורמנא לשבת שם ולשרת בקודש, כי בנו התחתן שם ועי"ז נעשה הרב קרוב ופסול [5] הוא לשרת במשמרתו, אויביו פנו לרבני ספרד, אשר עיניהם רעה על הרב ר"א כי הי' לו עמהם דין ודברים, כי השוה מנהג אשכנז למנהג ספרד. ועוד דברים אחרים, והמה יצאו נגדו ובראשם הר"ב ר"א פרהייא, דיין דק' סאלאניקו, אבל גדולי אשכנז הסכימו לדבריו, ובראשם הרב בעל צמח צדק ונשאר שם בקהלתו בשלום י"ב שנים[6] וכאשר הגיע שנת תל"ח עת צרה הי' לו כי מת עליו בנו היקר פו"מ דק"ק אפען מו"ה יחזקאל, עוד לא נרפא מהמכה והנה בנו השני ר"יל נחלה מכה אנושה, ומחמת רב צרותיו התעלף ושבק לן חיים עש"ק י"ג סיון תל"ח — — —

בניו הרב ר' יודא ליב הוא המו"ל ס' אביו, ובנו הגדול מו"ה אהרן, בנו ר' יחזקאל, התנו הג' ר"י שולהאף, הרביץ תורה בק"ק אפען ואח"כ כשנחרב העיר הי' מו"ש בפראג, (הבר הס' מגילת אובען, הו"ל החכ' רד"ק ז"ל) בן הקדוש ר' זלמן מו"ש מפראג והתנו ר' יעקב מו"צ ודיין אבי הג' חכ"צ — [7]

---

[1] ר"י עמדין בראש ספרו מגילת ספר. [2] א"ע בכל מקום מבית אהרן — מהרש"ק נתקבל לפיורדא ומשם לפפא"מ, בית הלל להאמבורג, ר"ש הכהן להעלישוי. [3] מבנו ז"ל בהקדמת ספרו. [4] ביכלער בס' הג"ל ואחריו ר"מ שטיין ובנו לא הוזכר מכ"ז וכן שאר חכמים הכותבים תולדותיו. [5] אולי כוונתו בתשו' ס"ז וז"ל „אנשי ק"ק בודן קבלו עליהם לר"מ חכם אחד ממרחקים ועזב את ארצו וכו' וכעת אומרי' הם לפי שהקרה ה' לפניו בת זוג לבנו וכו' ועתה קמו קצת אנשים בטענתם שק"ק עוברים על החרם של מהר"ש פייביש (ראה לעיל אצל הרב ר' שמחה) [6] רק י"ב שנים הי' שם ר"א, וטעה רמ"ש באבן המאיר בכתבו כי עשרים שנה הי' שם רב. [7] ראה בס' אבן התועים ובספרי לקורות השבתאים פ"א. וראה תולדותיו במגילת ספר וש"מ. ובמה שנוגע לזכרונות קדמוניות באבען ובכל הספרים שנזכרים גאוני אבען, ומנהיגיהם. ואם „הגר" כוונתו על ארצנו ארץ הגר ומה שנוגע לגאוני אבען ראה כ"ז במכ"ע Orient שנת 1846 מהח' הרב מאיר ציפסער בל"ב מדף 569 עד

ספרו שו"ת שער אפרים, שו"ת ק"ע סימנים אשר נשא ונתן עם גדולי זמנו, הרב צמח צדק, עבודת הגרשוני, מהר"מ גאלנטא, מהר"ם בן חביב, מהר"ש הלוי, עדות ביוסף, ועוד, נחלק לד' שערים, נגד ד' טורים, שער או"ח, שערי דעה, שער נשים, ושער המשפט זולצבאך תמ"ח, ע"י בנו ר"ל הנ"ל עם הקדמתו, בהסכמת הבד"צ דירושלים, הברון צפת והרב ר"מ רב במאנטובא, ובד"צ דפראג. כן חבר הס' מחנה אפרים עה"ת עם חדושים בדברי התוס' אבל לא נדפס.

י) הרב מו"ה יונתן נולד לאביו הר' יעקב דר באובן עד שנת תמ"ו שאז בא בשבי ויפדו העם את יונתן בק"ק ניקלשבורג [1], שם לבו ללקוט מנהגים ודינים וקראם בשם קסת יונתן לקוטי' מן ספר שני לחות הברית הארוך והקצר, ומס' חסידים וס' שלשלת הקבלה. בהסכמת הג"ר דוד אפענהיים מניקלשבורג והרב ר' הירץ שפיטץ רב"ד דשם (משנת תנ"ז), הס' נדפס בשנת תנ"ז בדיהרנפורט, בדפוס של ר' שבתי משורר מפראג מחבר שפתי ישנים ושפת חכמים. המחבר הביא בספרו בדף ד' ז' שהתגורר בבלגראד כמה חדשים בבית הרב ר' שמחה ז"ל וכן הביא שם מנהג מהרב ר' מרדכי כ"ץ אב"ד באובן —

יא) הרב מו"ה משה איזנשטאדט נולד לאביו ר' חיים קצנלבויגען אח להרב ר' מאיר מא"ש המחבר משתה יין [2] הי' יליד פראג ודר באייזנ־שטאדט, ובשעת הגירוש בשנת ת"ל הלך גם הוא בתוך הגולה, העתיק הס' אבן בוחן לר"ק בר' קלונמס לע"ט ונדפס בלשה"ק עם ע"ט בזולצבך תס"ה בשם אבן בוחן עם דרך ישר [3] כן בשנת בע"ת הדפיס הס' „חכמת המספר" בשפת דייטש עם הקדמה עברית (בדיהרנפורט תע"ב) [4] כן העתיק המחברת לעמנועל בן שלמה לע"ט [5] כן חבר הקינה בשפת יידיש־דייטש על המתים במגפה בפראג מכ"ח תמוז תע"ג עד ר"ח טבת תע"ד לפ"ק בשם „איין נייא קלאגליד" [6] מתחיל קינה עפ"י א"ב באות ל' עשה קינה על מות הרב הגאון אב"ד שמת ג"כ אז במגפה ומספר שם שבחו שהרביץ תורה עם תלמידים מארבע כנפות הארץ ה"ה הגאון ר' אליהו ר"מ [7] וחתם שם שמו „משה בן

---

795 דברים נפלאים והערות ישונות שם בבקורת שכתב על הס' השנה של הח' בוש ועל דברי הר"י לאוו ר"ש, בן חנני' כרך יוד מהעורך לאוו. ומה' ציפסער וראה ש' קוהן בספרו הגר ממקורים של ספרי עברית ועוד בכ"מ וראה במכ"ע ההדשי לגראטץ משנת 1881 מה' קוהן.—

1) כ"כ בריש ספרו. 2) שטיינשניידער ברשימתו p. 1799.

3) שטיינשניידער שם ופירסט ברשימתו ח"א 270. אבל אספק אנכי לפי ששם התם א"ע „בן יצחק" ועל שאר ספריו בן חיים. וראה ג"כ בן־יעקב אות א' 53. ולאוו בס' השנה של הח' בוש משנת 1846 p. 104 ולפ"ד כולם טעו מטעם הנ"ל. 4) חלק ראשון נדפס ובכ"י רד"א נומ' 1694 נמצא ג"כ ח"ב ממנו בלשון אשכנז. 5) פירסט שם לאוו הנ"ל שטיינשניידער שם.

6) הס' יקר במציאות מאד וראיתי באוצר הספרים של החכם המפורסם מר דר' אהרן פריימאן בפפא"מ הס' מחזיק ח' דפים. 7) אבל לא הבנתי כי ר"א הנ"ל מת בשנת תע"ב ח' ניסן כאשר ראיתי מצבתו. וראה גל־עד 48.

האלוף מוהר"ר חיים מאייזנשטאדט מבית קאצנלבויגען חזק" המתים במגפה מסוף חודש תמוז עד ר"ח טבת תע"ד ג' אלפים ד' מאות מ"א איש [1]) נדפס בפראג תע"ד.

יב) הרב ר' יוסף נולד לאביו הרב מו"ה גרשון מגורשי ווינא [2]) ממשפחת הכמים וסופרים בעיר אבען, הרב ז"ל יספר מה שנוגע לקורות ימי חייו וקורות הזמן לא הניחנו, זנחוני דהפוני, הממוני והלמוני וגרשנו, והוציאנו מבית אבי שבשמים מחמת הרון אף שנלכדה ק"ק בודין היא אבען אשר לחרב ואשר לשבי וכו' ולמדתי בק"ק פראג בארה שיש לתורה, הצבה עמודיה שבעה שבע במלחמתה של תורה וכו' וגם שם לא שקטתי לא שלותי ולא נחתי ויבא רגז הצרות הולפות ובאות תקופות זא"ה והלך משם לק"ק איזמיר בארץ אסיא והי' אצל הגביר הנעלה ר' יצחק בן החכם השלם הדיין המצוין כמו"ה שלמה בן עזרה תלמיד של הרב ר' יוסף איסקופא שהי' מפורסם בדורו (רבו של שבתי צבי והי' הראשון שהכה על קדקדו) והוא מסר לו הס' שו"ת לטור חו"מ והוציא אותם לאור בשנת תס"ט, ובהקדמה הביא הד"ת איזה פלפולים מדנפשיה, בהקדמתו הביא קושי' מרבו הרב המובהק מו"ה חיים אלגזי [3]) הס' נדפס בפפא"ד בשנת הנ"ל בהסכמות הרבנים המפורסמים ר"א ברודא ר"מ בפראג, [4]) מט"ו אייר תס"ט, ר' אהרן בן המחבר נחלת בנימין ה' אב תס"ט, הרב ר' סעדי' ישעי' בהרב ר"ש קצנלבויגען רב במעזריטש, וחתן הרב מוהר"ן כ"ץ יום הנ"ל [5]) והכותב הרביעי הוא רבו המובהק ר"ח אלגזי ומביא ג"כ חדו"ת בהסכמה,

יג) הרב ר' מאיר אייזנשטאדט לאט לאט התחיל לזרוח שמש התורה, ולהאיר באונגאריא, מחזה נפלאה נעשתה קם ר"מ א"ש השף זרועו ונגש אל הערפל, אשר כסה ארצנו, פזר נגני החשך, פתח הבלום, סילל דרך חדש ונתיבות לא נודעו עד זמנו באונגאריא, אסף בחורים חביבים התחיל להפיץ התורה ירה בתוכה אבן פינה, שתל התורה בארצנו, ויעש פרי תבונה בישיבתו הגדולה אשר כוננו ידיו ותהיין פניו מועדות להחזיר העטרה, עטרת תפארת ישראל ליושנה, וינהרו אליו תלמידים רבים בחורי חמד מכל אפסים ולשאוב ממעינו מעין חיים.

מימיו התחילה תקופה הדשה בארצנו אסף את חרפתנו אשר חרפו אותנו ר"ע איגר רב בפרעשבורג כי אונגאריא משבשת בגסו"ת [6]) מאותן הגס לבם בהוראה ואינם בני תורה, הוא הי' הראשון, האור הראשון אשר התחיל להאיר בארצנו, אשר התחיל להפיץ תורה ברבים — — —

---

[1]) ראה באריכות אדות הנ"ל במכ"ע Orient שנת 1844 דף 347.

[2]) ראה קויפמאן Die letzte Vertr. der Juden aus Wien דף 191.

[3]) הוא הוא הרב הגאון מאיזמיר רב ברודים ובסוף ימיו חזר לאיזמיר תלמיד הרב מהר"ש אלגזי, והבר ס' בני חיי על ד' טורים ראה אזולאי ח' 1 . ובש"מ ובק' נובל צבי.

[4]) הסכמה הוא ע"י משק ביתו וכתב שם כי הגר"א ברודא מישך ידו זה ימים מלבוא על החתום, מטעם אתו כמוס וחתום.

[5]) הי' בפראג על יומא דשוקא כבתבו בהסכמותיהם.

[6]) משנת דרע"ק בסו"ס דף ק' בתשו' להרב מקראל — —

ר״מ א״ש [1] נולד לאביו ר׳ יצחק הכהן נכד אחות הש״ך [2] ממשפחה גדולה ונכבדה משפחת רבנים וגאונים אחיו ובניו [3] למד בישיבת הרב הגאון החסיד ר׳ משה אבד״ק סאכטשוב, [4] והי׳ חתן הקצין ופרנס מנהיג המדינה דגליל פוזנא כבוד מו״ה משה סאכטשובער [5] בבית חותנו ישב יוד שנים רצופים על שלחנו הוא וב״ב, נתן לו לחם לאכול ובגד ללבוש לו ולכל בני ביתו [6] והי׳ חבוש בבית מדרשו וחדר מעולה שבביתו, בית מלא ספרים אז כאשר יצא שמו בכל העיר לגדול בתורה, נתקבל בתור דיין גדול בסאכטשוב [7] וז״ל הרב ר׳ יונה נחום כהנא (אחי הש״ך) נכד אחותי מר ינוקא בשנין, ומר קשישא בדינין החריף ועומק שכלו הזך ומעוין בכלי מלחמת של תורה מצויין ומזויין, שואב באר מים חיים, נאה דורש ונאה מקיים, עמוד הימיני, הדיין הגדול מקהלתנו, פה ק״ק סאכטשוב כבוד מו״ה מאיר בן הר״ר יצחק מלא תורה ומצות כרמון, ריחו הטוב נודף כשמן אפרסמון, מנעוריו עד היום לא מש מתוך אהל של שם בל יצען, לא פסק פומי׳ מגירסא, מקרא משנה גמרא ופוסקים דיני דינים לא הניח דבר קטן וגדול, מה שיגע תלמוד וותיק בשנים מועטת הללו שלא ירד לעומקו ורומו ארכו ורחבו עכ״ל — וכפי הנראה שהי׳ אז צעיר לימים מאד [8] ויצא שמעו הטוב גם למרחקים עד כי שמעו שמעו הטוב קהלה גדולה של החכמים וסופרים שידלאווצי בפולין, קבלו אותו לרב ואב״ד, אבל לא ארכו לו שם הימים כי ראה שהי׳ לו טרדת גדולות אשר כל דבר קטן וגדול יביאון אליו, ועי״ז אין משנתו סדורה וברורה והלך משם כי בחר לישב באהלה של תורה באיזה מקומן של שבחים בבי רבנן וקרבנו לעבודת הקודש [9] ה״ה הרב הנגיד והקצין פאר ישראל מהר״ש

---

[1] מתי נולד, ובאיזה שנה לא אוכל להחליט, החכם כרמולי במכ״ע Iseralit שנת 1867 כתב כי נולד בשנת ת״כ וראיתו כי נכתב עליו ששלח זקן ושבע ימים, וראיתו מעורר לשחוק. כן דן החכם ציפסער במכ״ע Orient לשנת 1847 L. B. 381. כי נולד בשנת ת״ל ואחריו יצא פירסט בספרו א׳ Jüd. Liter. 227 ג״כ עפ״י השערה בלי טעם, וראה לעיל אצל ר״מ אבד״ק שטאמפא מה שטעה פירסט כי יחסו הספרים של רמ״ק להרב מהר״ם א״ש. [2] כל כותבי הדורות ציפסער הנ״ל כרמולי והחכם אייזנשטאדט בדעת קדושים כולם טעו במה שכתבו כי אביו ר׳ יצחק הי׳ חתן ר׳ מאיר אבי הש״ך, ראה הסכמת הרב ר׳ יונה נחום כה״כ אחי הש״ך שכתוב עליו „נכד אחותי ואביו ר׳ יצחק הי׳ התן של חתן ר״מ אבי הש״ך הכהן [3] חיד״א בשה״ג בערכו. [4] ומזכיר תלמידו את רבו באהבה וכן גם הד״ת הרבה בספרו וראה כת״א פ׳ תשא. [5] על חותנו ז״ל יספר בהקדמה על צדקת פזרונה, ושהי׳ ביתו פתוח לרוחה, והרבה צדקות עשה והציל כ״ד נפשות מישראל אשר בברזל בא נפשם במשפט הגדול טריבנאל בלובלין וכו׳ רק חמי הקצין שם נפשו בכפו בחמלת ה׳ עליו ברב עוז השתדלותו וכו׳ רא״ש — [6] בהקדמת ספרו רא״ש. [7] בהסכמת ר׳ יונה נחום בה״ג מאיר הכהן, חתן הגאון המחבר ברכת הזבח מוהרש״ק. [8] כי מתארו „מר יניקא בשנין״. [9] בהקדמת ספרו.

ווערטהיימער מווינא, המחבר כתב [1]) ונבחרתי לישב באהל בית המדרש בק"ק ווירמייזא, עם שאר רבנים מופלגים ובתוכם מחותני הרב המובהק החסיד המפור' מו"ה מיכאל, וישב שמה ימים ושנים עשרה, והטיבו ק"ק הנ"ל והחזיקו לו ישיבה גדולה אולם גם שם לא מצא מנוח לכף רגלו, כי מחמת רעש המלחמות צרפת לא הי' סיפוק בידי הג' ר"ש ווערטהיימער לבנות בית לשמו ונתקבל לקהלה מפוארה ק"ק פרוסטיץ [2]) וישב שמה כעשר שנים ויד הג' מהר"ש הי' עם יד אלופים להטיב עמו בכל מילי דמיטב, ובשנת ת"ע [3]) נתקבל שנית לק"ק שידלאווצי וגדול חסדם האחרון מן הראשון, והמה החזיקו ידו בכל כחם, כפלו לו שכרו מתרומת הלשכה והחזיקו לו ישיבות גדולות.

בשנת עת"ה כאשר עוד משמש בשידלאווצי הדפיס ספרו פמ"א ח"א ק"י שו"ת בד"ה שו"ע וחבר על מס' זבחים נדפס באמסטרדאם בשנת תע"ה [4]), כל משך ימי הדפסה התגורר באמסטרדאם בבית הגביר ר"י פלעש אשר נתן לו תודה וברכה בסו"ס על מס' זבחים.

ויהי אך יצא יצא ספרו מבית הדפוס, יצא שמו הטוב למרחקים בתור גאון מובהק, כי ספרו עשה רושם גדול בעולם הספרות — התלמודית. המחבר ישב במנוחה נכונה וקיבל בכל יום הברכות תודות ברוב כבוד על יגיעתו, אבל פתאום הפיע לנגד עיני' גם קונ' „פנים מסבירות" מלא השגות ובזיונות והשפיל כבודו שם ועשה אותו כטועה בדבר משנה המחבר הקונ' הוה' ר' יהושיע פייביל תאומים אבד"ק פ־משלא, —

ר' יהושיע פ"ת שהי' רב בפרעמשלא, וישב שם בצער וביסורים במהלוקת [5]) מצא כעת מקום לנקום בר"מ א"ש, השנאה ביניהם היה [6]) אודות ירושה של אשת בנו, ר' חיים יונה תאומים, וכפי הנראה היתה ידו של בעל פנים מאירות להצדיק בריב מתנגדי ר' ח"ת ועבו"ז קם ר' יהפ"ת והדפיס, בשנת עת"ה [7]) תיכף לאחר שיצא לאור הפנים מאירות, הקונ' „פנים מסבירות" שם שפך חמתו על חוברי חבר בכלל, שמרבים העם להדפיס, והספרים חדשים מלא הבל וזיוף ובלבול, ולדוגמא [8]) אפרט א' מהבורים שנדפס בשנה זו תעה"ל באמסטרדאם הנקרא בשם פנים מאירות, ובפתחי אותו לקרות בו שנים

---

[1]) בהקדמת ספרו ח"א. [2]) ג"ז שם. וראה קויפמאן חיי ר"ש ווערטהיימער 66. [3]) כפי השערת רד"ק שם בספרו. [4]) על חלק התשובות יש לו ג' הסכמות הסכמת ר"א ברוד"א מיום א"ח סוכות תס"א לפ"ק — ר"ד אפענהיים, כתב כי הכירו לתפארת בעת שמש בפרוסטייץ והוא הי' אז אב"ד על כל המדינה משנת תסי"ג, ר"י אב"דק קאבלעניץ, בן ר' בנימין כ"ץ פפרש מפראג, ועל מס' זבחים יש לו ו' הסכמות. [5]) ראה קונ' תקע בשופר שהו"ל עם הערות והוספות ותולדות המחבר החכם המפורסם מר דר' א' פריימאן [6]) ראה תקע בשופר בהקדמה מהחכם הנ"ל, וראה קויפמאן ספר הזכרון 549 וואלף Bibl Hebr. III 126 ויש"מ. [7]) ראה פריימאן תקע בשופר דף 5 הערה, 1 ודברי ה' אטלאס במונאטסשריפט 1898 דף 567. [8]) כן כתב המחבר בקונ' שם.

ושלש דלתות ראיתי בו טעיות הרבה, וכן מוסיף והולך בדברי קנטורין ובלשון אי כבוד לדחות כל דבריו, ולברר טעותו בידים מוכיחות ולהראות, איך עלתה בדורנו שבפלפולים ודקדוקים שאין בהם ממש משחיתים הנייר והדיו ומבהילים את השומעים בחנם בדבריהם אשר ידברו גבוה על הראשונים והאחרונים ז"ל ויחקו בספר מליהן, וכו' וכן כתב שם כי התלבש בטלית שאינו שלו והרבה דברים מה ששמע כתב בשמו ומש"כ בסי' י"ב בשיטת הרמב"ן דבר זה שמע מפי ה"ה מו"ה חיים [1]) יונה תאומים בהיותו בהנזכר כמפורסם שם ליושבי בה"מ וכו, והדור אתם ראו כמה פרצה פריץ עזה בימינו". —

אבל מהר"ם א"ש השיב בנחת, לא ברעם וברעש כי מפלפל בחכמה על דבריו וסיים „ועל שאר דבריך בגאוה ובוז אשר יצא עתק מפיך אמרתי אשמרה לפי מחסום ואדום להי וכו' כי מכותלי כתבך ניכר שאתה העד ובעל דין בדין זה ולכך הרע לך, אבל אל אלהים הוא יודע ועד שנקי אנכי מכל הדברים כי לתומי הייתי מהלך מאהבת האמת דין תורתנו".

ר"מ ז"ל שמש ח' שנים בשידלאווצי והוא בשנת תע"ח כאשר הי' ד"ת [2]) לאנשי אייזנשטאדט עם אנשי ווינא לפני הגאון מהר"ש ווערטהיימער שאנשי א"ש בקשו שיושבי ווינא אשר החזיקי בחזקת הקהלה דא"ש ישלמו הנה סכום קצב הן לחזקת הקהלה, והן להסכום אשר שלמו להדוכס מידי שנה בשנה עבור שהי' מגן להם (שוטצגעלד) וכאשר בא הד"ת לפני הרב ש' ווערטהיימער פסק את הדין הג' מהר"מ א"ש אשר הי' מיושבי אוהל ר"ש הנ"ל אזי, ואנשי א"ש כאשר ראו אותו קבלו אותו לרב עליהם וכן בא הגאון ר"מ לאייזנשטאדט וכפי שכתוב רד"ק הי' האינשטאלאטיאן בער"ח טבת תע"ח דרשתו הראשונה במס' בב"ק, — —

משכורות מהר"ם א"ש בא"ש הי' 215 ר"כ מידי שנה בשנה [3]) עם שאר הכנסות, כאשר אך בא ר"מ מיד התחיל להפייץ תורה שם ואליו התאספו בחורי חמד הוא הורם את הדרך ילכו בה, ודבריו הכו שורש בלבות בני הנעורים, והוא בעצמו מרבה להלל ולשבח בשבח קהלתו וישיבתו, וכן הוא אומר בהקדמתו למס' בב"ק, ומברך שם ברכת הודעה שנתקבל בכבוד לקהלה גדולה והשובה ק"ק א"ש ומצא שם אהלים נטוים לשבת, ולומדים חריפי לב, ובחורים מופלגים גדולים וחשובים, כן ידבר בשבח קהלתו (בח"ב י"ח) בעברי לדרכי לבית מנוחתי מקום חשוב ארבע אמות של הלכה לק"ק א"ש וכן כותב (ח"ג בהקדמה) ונתקבלתי לק"ק אייז"ש בין נגידי ונכבדי העם, הם ההזיקוני

---

[1]) מה שתמה הה' הנוצרי וואלף ושארי נבונים מדוע לא מזכירו בתור בנו יפה העיר הה' פריימאן כי בדעתו הי' להדפיסו שלא להזכיר שמו רק המדפיס גילה טפחיים ראה תקע בשופר דף 6 הערה ב' — [2]) כ"כ לי הרב מ' זאב צבי הכהן קליין רב באייזנשטאדט. [3]) ג"ז מפי יד"נ הה"ג דר. קליין הנ"ל (וראה הקונ' תפארת בחורים (וויען תרכ"ט) לכבוד הילדסהיימער מתלמידיו ושמה קורות א"ש מהרב דר. הורוויטץ רב בפא"מ ז"ל והביא שם כי עוד משנת תס"ה מצינו התימת ר"מ א"ש בא"ש שהי' דיין בד"ת שהי' בין קהל ווינא עם קהל א"ש —

ללמוד וללמד עם תלמידים חשובים בעלי תריסין והרבה למדתי מרבותי ומתלמידי יותר מכולם, ולנתי עמהם בעומקא של הלכה ותוס'.

ר"מ ז"ל יגע ג"כ לרומם עדתו ולפאר קהלתו, הראה להקהלה חשובתם והוא הנהיג שם בעירו שלא כל הרוצה ליטול את הכבוד יבא ויטול שלא לכל אחד הזכות להתחשב מקהל א"ש רק למי שיש לו חזקת הקהלה, חזקת יושב; [1]) עד אשר יצא שם העיר לתהלה בכל הארץ.

אבל לא ארכו לו שם הימים ימי מנוחה כי פתאום בערב שבת (בר"ח שבט שנת תפ"ב [2]) בר"ח מנחם אב תפ"ג [3]) נעלם הרב וברח מביתו [4]) סבת הדבר יספר רד"ק [5]) הרב נעלם פתאום מביתו ובאמת בש"ק אחר שברח הפישו אותו ויספר קויפמאן בשם הרב ר' משה פערלס רב בא"ש, בכפר הסמוך לשם ציקענדארף גנגב האוצר מבית תפלת הנוצרים ע"י חמשה גנבים, ועל אם הדרך דרך ביאתם לק"ק א"ש נפרצה מחלוקה ביניהם פתאום עברו על בית הרב וראו כי עוד יאיר אור המאירה, אמרו נסורה נא לבית הרב לפשר בינינו והלכו בביתו, בבקר כאשר נשמע הקול כי גנבה הי' בבית תפלת הנוצרים, אזי אמר שומר־הלילה דהעיר א"ש כי ראה בלילה חמש אנשים מבוהלים ודחופים שנכנסו לבית הרב, וכאשר אך נשמע הדברים בהעיר

---

[1]) דר מ' הלוי הורוויטץ בס' תפארת בחורים 14. [2]) כן יספר קויפמאן בספרו S. Werth. p. 98. אבל טעה הח' בכתבו כי הי' עד זמן שנת תפ"ה בפרוסטיץ ולא שב לביתו עד זמן הנ"ל כי כבר מצינו משנת תפ"ד שחותם בתשו' ממקום א"ש פמ"א ב' ק"ל — כ"ד אדר תפ"ד— [3]) כן כתב ציפסער במכ"ע Orient 46 188 אבל ראייתו אינו מוספקת ראייתו הוא ממה שכתוב המחבר בחבורו כתנות אור פ' שמיני דרוש שדרשתי וכו' בחודש מנחם תפ"ג כשיצאתי באלו הן הגולין למדינת פוילען מחמת המלשינים (ובהד' הספד מר על מות המחבר באר היטב על או"ח שנשרף הוא ואשתו ובתו בהיותו במלון בנסיעתו לאה"ק) אבל הלא לא כתב המחבר כי אז הלך בגולה בחודש הנ"ל, כל הדרך שהי' הלך הי' אצלו בבחינת גלות כמובן יוכל להיות שהלך מקודם. [4]) ס"בת הדבר נעלם מהח' ציפסער, והוא כתב כי הי' נירוש בא"ש וראייתו שר"מ כתב שהלך „באלו הן הגולין" אבל טעה כי הביא לשון המשנה. [5]) וראה בדעת קדושים דף 190 בהערה מאת הח' ש' ווינר וז"ל בשבת הגאון ז"ל ליל חמישי נגהי יום שישי אחר חצות על משמרת תורתו באו אליו שני אנשים בסתר לאמור, שנינו גנבנו כעת אוצר הדוכס בעיר הזאת, ויד שמנו בינינו, כי יחלק לנו רבינו, לפי ערכו את הגניבה בין שנינו, ועתה השבעה לנו כי לא תעשה עמנו רעה, וסוד אחר אל תגל, ואם לא בן מות אתה, הרב ראה כי רעה נגד פניו ויכוף כאגמון ראשו לחלק שלל גם נשבע להם להסתיר סודם, ובטרם עלה השחר נמלט על נפשו מהעיר, וישבות בכפר אחד ומשם ברח במו"ש לווינא ויתחבא בבית הג' ר"ש ווערטהיימער, ואח"כ בא לערי אשכנז, וורמס הנובה, עוד ביום השבת שלח הדוכס אל הרב כי יחרים לכל היודע, או ראה או שמע מדבר

עזב הרב את העיר ונסע לפרוסטיין, בנו הרב ר' יצחק [1]) נשאר שם וכן כל ב"ב, והי' אז עת צרה לאנשי א"ש אשר במשך כל ימי המשפט שהי' כב' שנה אמרו בכל ב' וה' התחנה.

נוסח התחנה שאמרו ק"ק א"ש. יהי רצון מלפני אבינו שבשמים שתעקור ותשרש את כל שורש פורה ראש ולענה בישראל ולא יהי' פורץ ברחובותינו הם המוסרים המזיקים את ישראל בלשונם ומהרכים מעמדי ומצבי קהלות ומצירים את אחיהם להתגולל עליהם ולהפילם. הקב"ה יציל אותם מידם, והחוטאים ופושעים הללו יכרית מארץ זכרם ויבדילם ה' לרעה מכל שבטי ישראל ולא יהי' להם חלק ונחלה מאלקי ישראל. [2]) ולא יהי' להם לא נין ונכד ושאר בישראל, רק ימחה שמם מתחת השמים, ועמך ישראל הנקיים מחטא זה, ושומרים את פיהם ולשונם, ופרשו את עצמם מן הרשעים האלה ומרחקים אותם מעונה אלקי קדם שמהם שלא יצאו מהם פורץ וחוטא עד סוף כל הדורות, ויזכו לראות בנחמת ציון וירושלים ובתשועתם ונאמר אמן — — —

בשנת ת"ב י"ב ניסן נפטרה אשתו פינקל ובעלה בס' מאורי אש עה"ת פ' וישלח הרבה לספר צדקתה ומע"ט ושם דרוש שדרש בעת העמידו מצבה על קבורתה.

בשנת תצ"ג הדפיס ספרו שו"ת פמ"א חלק ב' והוא על מס' גיטין קצ"א תשו' ומפתח כן בשנת תנה"ם הדפיס ספרו חלק ג' והוא על קדושין ביצה ונ' תשובות — ספרו ח"ד חדושי הלכות על בב"ק (לא יקרא בשם פנים מאירות) נדפס בזולצבאך תפ"ט ואח"כ כל החלקים סדילקאוו תקצ"ג — עוד כהנ"ל לבוב תרנ"ז — —

הגניבה, אם לא יגיד — ולא מצאו — אחרית הגנבים היתה כי לא יכלו להסתיר סודם, וגם הקדים א' מהם לבוא אל הדוכס להתודות על עונו ואת חלקו השיב בידו, כן ספר אז את אשר אימו אז על הרב להמיתו, אם לא יחלק ביניהם, ויישבע להם, וע"כ ברח מהמדי נה, הדוכס נשא לחטאו וגם הוציא את רכושו מיד רעהו, ואח"כ קרא אליו את מו"ה יעקב בן הרב ויאמר לו עתה ידעתי את צדקת אביך כי רק למען הנצל ממות נשבע, ובאשמת האנשים הרשעים הוא נע ונד בארץ נכריה ע"כ בקש את אביך כי תמצאהו שיבוא לביתו ואל ישבע נדודים ועוד בצלי יחסה, וגם ארבה להטיב עמו, אזי שב ר"מ לביתו וישמח השר בראותו ויאמר צדיק אתה, ואתי פה תשב לאורך ימים, ואתה שלום וביתך שלום וכל אשר לו שלום. ונמצא במשך ג' שנים חתימת בנו ר' יעקב (קויפמאן כתב יצחק, וראה להלן) על פסקים במקום האב"ד — —

[1]) כן כתב ג"כ דר. הורוויטץ בתפארת בחורים דף 15 כי בנו יצחק שמש במקום אב"ד אבל כמדומה כי הצדק עם ר"ש ווינר כי יעקב הי' אז בבי"א, יצחק הי' אז רב בסלאוויץ. [2]) כפי הנראה מהתחנה הנ"ל עדיין לא כוונו אל האמת לגמרי מה שהי' שם המלשינות, מהתחנה הנ"ל נראה כי יהודים בעצמם מסרו את הרב וקהל. הדבר צריך בדיקה יתירה, וכן משמע מדבריו בפמ"א ב קכ"ט שמסיים שם „כ"ד המתפלל בלב נשבר ונדכא, ולבי דואג בקרבי שיצילנו

ר"מ הי' בימיו גאון הדור מאונגאריא, כל גדולי אונגאריא עמדו לפניו, ודפקו על פתחו בשו"ת, ראש המדברים בזמנו עמוד התוך אשר ישראל תכון עליו, וחריצתו וכח בינתו הישרה והעמוקה הלא יראה פעלו והדרו על כל ספריו הנכבדים והיקרים אשר היו למאורות בכל השערים המצוינים בהלכה למעשה.

למדת ענוה, הפנה היקרה בין המדות טובות והמשובחות אשר בנפש, זכה ביותר, נביטה נא לראות בעין בחנת עד כמה היתה בנפשו הסבלנות ראה נא (ב' ע"א) צעיר לימים א' פקפוק על תשובתו בבזיונות וגדופים אולם הוא כתב „קבלתי מחד מצורבא רבנן שמראה גדולות, ומרבה גבוהות, והשם הוא יודע ועד שכך מדותי להודות על האמת, והוא אחת מהמדות שהתורה נקנית בהם אך לאחר שקראתי ושניתי ושלשתי דבריו הנ"ל ראיתי שכל דבריו כפטומי מילי ומהפך דברי אלקים חיים ע"כ אמרתי עת לעשות להפר דבריו ולהודיע שאותו תלמיד עדיין לא הגיע להוראה — ואולם אם ראה שהצדק אתו לא נשא פנים לשום איש יהי' מי שיהי' אף נגד התלמודי הגדול, ולא חשש לדברי שו"ע כיון שהב"י הכריע מדעת עצמו, בלי ראי' מפורשת מן התלמוד, וכ שמעתי ממחו' הג' חכ"צ [1]) בכל מקום שהב"י ודברי שו"ע אינם מסוגי' הש"סם אלא לקוחים מאיזה תשובה אם הי' ראי' להיפך מדבריו לא הי' חושש בפסק שו"ע (נ' י"א).

כן קצף ולחם נגד הבוראים חדשות במחנה היהודים אשר לא עשה אבותיהם וז"ל (ב' קנ"ב) אם מותר לילך בשבת בלבושים לבנים, כתב כי, מחזי כיהורא וראוי לנדותו, [2]) ועוד דדורות הללו יש לחוש לזחוחי הלב, ובפרטות בזמננו בעו"ה התחתונים למעלה עומדים במקום גדולים ונתקבלו בקהלת גדולות וכו' ומיד רוצים לדמות לאותן גדולים שהי' מימי קדם שהי' מפורסמם לחסידי וקדושי עליון שכל מעשיהם הי' לשם שמים והי' לובשים בגדי לבן לא כן עתה שנתרבו יהורא —

כן בספרו מאורי אש פ' בראשית, צעק ככרוכי' בתוכחת מגולה לאותם המדפיסים חכמת הקבלה ומעשה מרכבה ואין איש שם על לב, וכמה כירכורת כירכרו בהדפסת הזהר וכו' והחדשים מקרוב באו עושים קרדום לאכול מהם, ומפרסמם חכמת הקבלה וכו' ע"ש —

משפת שקר ולשון רמי' ויקיים ברשעים עוצי עצה ותופר — ד' אב תפ"ג —.

[1]) דברי מחו' הכם צבי הי' בעיניו כתורת אמת וכאשר שאלו (ב' קכ"ב) אם מותר לישא אוהר בשבת הביא שם וכו' כמו שראיתי בכמה קהלות שלומדים כשדורשים ברבים לוקחים מכיסם האוהר, ובזמן הזה אין לך אדם שאין לו שע"ה ורואים כמה שעות שדורשין שלא להטריח על הצבור וסיים כי הגאון הכ"צ נשא אצלו אוהר בשבת (וכן הגה"ח ר"נ כ"ץ, ור' שח"י אבד"ק פראנקפורט)

[2]) הביא שם ג"כ דברי הים ש"ש וכו' ועכשיו שכמה גדולי ישראל הולכים במלבושים שחורים בשבת וא"כ אם אחד רוצה לומר אקיים דברי המקובלים שכתבו שמצוה לילך במלבושי לבנים בשבת אין לך יהורא גדולה מזו וראוי לנדותו.

תיו, מצינו על הס׳ פני ארי׳ זוטא מהה״ג הדרשן מו״ה ארי׳ ליב
ת״כ בזאמוטש מיום כ״ו שבט תס״ד — ע״ס מרי׳ דכיא על רש״י
על ס׳ יפ״מ על מדרש בשנת תפ״ז, גאון צבי בשנת תצ״ג, באר
ר״ב מפר״ב תצ״ב, ברכת יצחק להרב ר״י שפיטץ רב בבונהארד.
בין הדברים שהם נאים לצדיקים ונאים לעולם, נחשבים באבות
הי׳ לו בנים גדולים ומפורסמים בתורה ובגדולה, ט׳ בנים וב׳ בנות,
ה בנימין אבד״ק אונג־בראד, ואח״כ בלאקין באך, הסכים ע״ס אביו
ממנו חד״ת בספרי אביו (במאורי א״ש) ב) הרב מו״ה יודא (שה׳
מאביו) אבד״ק יאללא, הובא לביה״ד הס׳ אור הגנוז ומוזכר ג״כ
עקב לר״י עמדין אשתו היתה בת הגאון החריף מו״ה נפתלי הירץ
אלקווא מח״ס אור יקרות, ג) הרב מו״ה מיכאל אבד״ק בקלעצק
הסכים ע״ס כתנות אור ויש שם חד״ת משמו והי׳ חתן הגאון ר״ל
יי השר שאול וואהל. ד) הרב מו״ה יצחק אבד״ק נערוויז, סלאוויטץ
א בפמ״א ח״ג י״ד, ובשו״ת ר״ח הכהן רפאפורט ואולי הי׳ הוא
״צ ואולי עליו רמז הג׳ ר״מ בכתנות אור פ׳ קרח ובהיותי באמסטרדאם
בני עם בת הג׳ חכם צבי אמר לי הגאון שכונתי לדעתו בדבר
שהייתי בר מזלי׳ בדבר זה, [1] ה) הרב מו״ה יעקב בשנת תקמ״ד
לבית אחיו בקלעצק ושם הסכים ע״ס חומש רש״י כ״ד ניסן תקמ״ד
הקטן בהג״מ מאיר א״ש ז״ל ו) הרב מו״ה צבי הירש אייז״ש
ז) הרב מו״ה משה אבד״ק מיר. [2] ח) הרב מו״ה אליעזר
אווצי בס׳ תולדות יעקב מבנו, מובא חד״ת משמו. ט) הרב מו״ה
ן שערשוב ואח״כ בביאלא הסכים ע״ס אור חדש וכתנות אור
ות אור פ׳ וילך, ובגבעת שאול י״ד אה״ע (ראה דע״ק 192)
חוה אשת הגאון ר׳ אלעזר זצ״ל ואחר מות ר״א נשאת אח״כ
וואלף נכד הג׳ ידי משה, יא) אשת הגאון המפורסם ר׳ ברוך מביאלא
לס׳ ברכת חיים מנכדו ז״ל —

הס׳ הנ״ל חבר עוד הרבה ספרים, בהקדמה הביא כי חבר חבור
ר יו״ד, אבל נאבד ולא נשאר כ״א הדושי על ה׳ יו״נ ונדפס
י כתובות פיורדא תקכ״ו. כן חבורו כתנות אור נדפס בשנה הנ״ל
ני ישראל ע״י נכדו ר״א קליר בצרוף ספרו אור חדש ח״א עה״ת
פיורדא תקכ״ו, אבל חבר עוד שאר ספרים, חבור על הש״ס כמו
רו על חולין (פמ״א ב׳ סוף תשו׳ ג׳) —
ז״ל הרביץ תורה באייז״ש כ״ו שנים ובשנת תק״ד של״ח בכ״ד

[1] עת ראיתי שאייז״ש בדע״ק כתב בבירור כי הוא הי׳ חתן
אתמה כי בספר עדות ביעקב נמצאים ממנו הרבה מכתבים
לר׳ יעקב עמדין ולר״א אמסטרדם, ולא תוארם שם בשם
[2] כן הביא אייז״ש שם אבל אספק כי אח הי׳ לו במיר רב
אשר מוזכר כ״פ בפמ״א

סיון בכל מקום אשר הגיע השמועה כי מת ספדו אותו וביחוד תלמידו הרב ר״י אייבשיטץ [1] מספידו ביערת דבש בנהי וקינה —

נוסח מצבתו [2]

פה נטמן הרב הגדול כמו״ה מאיר אבד״ק
אייזנשטאדט והמדינה [3]) זצ״ל מת ונקבר
ביום כ״ד סיון תק״ד לפ״ק.

י״ד) הרב ר׳ יוסף בן שמואל דר באובן עד שנת תמ״ו שאז הלך בגולה ספרו אשר חבר בשם זמירות ובקשות הדפיס בוונדסבעק שנת תצ״א והתם, „יוסף בן שמואל מגולי אבען״, ראה בן יעקב באוה״ס דף 160 פירסט ח״ב 132 ודף 148 וראה שטיינשניידער Cat. Lib. Hebr. דף 1523 —

טו) הרב ר׳ דוב בער מפרעשבורג, נולד לאביו הרב מו״ה א״ש פייביש ז״ל שהי׳ דיין בק״ק ליסא וקודם מותו ישב על כסא הוראה בק״ק שטאמפא [4]) למד בישיבת פפא״מ בבית הרב הגאון ר׳ יעקב כ״ץ מחבר שב יעקב כאשר מביא בספרו דף כ׳ חד״ת ממנו על המאמר, ומימי לא עמדתי על מדותי „וז״ל אקדים מה ששמעתי מפי אמ״ו הרב הגאון המפורסם מו״ה יעקב כ״ץ אב״ד ור״מ ק״ק פפא״מ, ובישיבת הרב הגאון המפורסם בעל פנים מאירות״ כאשר הביא זאת בהסכמתו,

המחבר ז״ל מספר בהקדמתו הצער והטלטולים שהי׳ לו וז״ל ונפלאתי מתוגת טרדת הזמן אשר בו עמדתי, ממדינת פוילען טלטלתי מהסתפח בנחלת ה׳ גורשתי בדבוק חברים אשר למדתי ואני בתוך הגולה עם ה׳ יצאתי מק״י פוזנא העיר רבתי מקום מנוחתי ולמדינת אשכנז באתי ושם אהל עראי תקעתי אני וביתי, וימים רבים ע״ד ימים תהי׳ גאולתו, ימים שנים, רבים שלשה עמם ישבתי גם שם לא נחתי ולא שקטתי ואמרתי בלבי אלך לי אל מדינת הגר ק״ק פרעשבורג ארץ בני משפחתי — בספרו דף ה׳ כתב ומחמת כמה הרפתקאות דעדו ועברו עלי שלא כסדרן הברתי את ספרי ג״כ שלא כסדר —

בפר״ב מצא המחבר אנשים קצינים וגבירים שתמכו בידו, והטיבו עמו בכל מילי דמיטב ה״ה הגביר מו״ה אלי׳ אפענהיים, והגביר מו״ה אברהם נוגענהיים, ובראש ספרו יתן להם ברכה ותודה ע״כ טובתם —

זמן בואו לפר״ב נופל על שנת ת״פ, כי זמן הגרוש הי׳ לפי דעת החכם לעווין בשנת 1716 וג׳ שנים התגורר באשכנז וטלטול הדרך שהי׳ לו בא לפר״ב בשנת ת״פ [5]) לפ״ז למד אצל הג׳ מהר״ם א״ש בהיותו רב

[1]) תלמידו החביב מוזכר לשבח בספרו ח״ג כ״ב בכבוד. [2]) קויפמאן בס׳ הנ״ל שם העתקת מצבתו. [3]) והמדינה שחתם הרבה פעמים כוונתו כי הוא הי׳ אב״ד על כל שבע קהלות. [4]) לשונו בריש ספרו באר טוב וטעה פירסט בה״ג 121 בכתבו כי ר״א פייביש הי׳ מו״צ באלטונא ר״ש [5]) לעווין

בשידלאווצי או בפרוסטיץ שהי' בין שנות ת"ס—תע"ה, והי' חתן הרב ר"א פלענער מפוזנא.

בשנת תצ"ב התחיל לקבץ חד"ת ול'הדפיסם, אבל משך ה' שנים נמשכה זמן העבודה הסבה הי' כמו שמספר בעצמו בהקדמתו כי העיקר חסר מן הספר ואין לי אפילו להחיות את נפשי ומכ"ש להוצאת הדפוס אבל בשנת תצ"ז ראה את ספרו נדפס „באר טוב" הס' הוא בפלפול ואגדה ל"ה דפים מלוקטים על מס' שונות בהסכמת גאוני ישראל המפורסמים ורבו עלה בראשונה הרב ר"מ א"ש מיום ה' סיון תצ"ב. [1]) ומפליג בשבחו „ בעת למד אצלו בילדותו ובחרותו והי' כאיש גבורתו מחדדין לי' שמעתתא חד חד נחית לעומקא של הלכה. ואחריו הג"ר משה חריף רב בפר"ב וכתב „בהיות מכירי לשעבר במלחמת של תורה מתגבר לא מש מתוך האוהל מן הספר וכו', ושמעתי מפיו דברים נחמדים מדבש מתוקים" טוב סיון תצ"ב, הרב יודא אביהם במוה"רי מפרוונצא חונה ק"ק גידונג ז' אלול בתמי"ם (תצ"ב). הרב ר' אליהו אב"ד קרעמזיר „ורבים מגדולי ארץ מעידין עליו שהוא אדם גדול בתורה ובחסידות וגם תהיתי אקנקנו ומצאתי מלוא דבר. כ"ד אלול תצ"ב. והרב ר"י קאצנלבויגען רב באה"ו (תצ"ז ב' אייר) ור"מ האגיז משנת הנ"ל והביא שם ואע"ג דלא שלטה וכו' מחמת טרדת הדרך שאני מטופל ביציאה זו היא שיבה, וזה הוא ביאה להעלות הר המור קרית מלך רב עיר הקדש יקרא לה עיר מולדתי תובב"א ואנים לי עדנא עד דאזילנא ואתינא למקום החפץ להיים בירושלים.

טז) הרב ר' מרדכי דייטש נולד לאביו ר' חנוך יהודא דייטש, עוד במשחר ילדותו יצא שמו לתהלה עד כי בשנת תפ"ב נתקבל לרב בפאלין, והמשגיח על יושבי הגליל טשאסלאוו, אם אמנם [2]) העיר הזאת מצער ואנשים המה מועטים מ"מ לא פסקו מאתו תלמידים חריפי לב השותים בצמא דברי חכמים וחדותם, ויהי כאשר הפצירו בו תלמידיו להעלות חדושיו לבית הדפוס [3]) נעתר לבקשתם והדפיס ספרו מר דרור ב"ת בשנת תצ"ח, ח"א על סוגי' הש"ס כתובות, בב"ק, בב"מ' חולין, יומא, שבועות, נדפס בפראג תצ"ח וח"ש ג"כ בשנת הנ"ל והוא ספיקות בדברי הרמב"ם ומפסקי ראשונים טור יו"ד א"ה חו"מ והביא המחבר בהקדמתו כי תח"י חבור גדול בשם הוט המשולש אבל לא זכינו לאורו.

בשנת ת"ק נתקבל לרב בק"ק פריישטאט וגם שמה הרביץ תורה עם תלמודים הי' שמה עד שנת תקל"ו [4]) מגדולי בניו בנו הרב ר' מנדיל דייטש רב בק"ק נייטרא.

יז) הרב ר' יצחק הלוי נולד לאביו הרב מו"ה ישכר ברמן שפיץ ממשפחת

---

[1]) הח' לעווין טעה בספרו Geschichte der Juden in Lissa דף 338 במה שכתב שם כי רא"ש פייביל מת קודם שנת 1737 (תצ"ז) הוא החליט כן לפי שהמחבר בעת הו"ל הס' כבר מת אביו אבל רא"פ מת קודם שנת 1732 (תצ"ב) כי בהסכמות שקיבל בשנת הנ"ל כבר נזכר שאביו מת. [2]) בהקדמה לספרו כתב המחבר כ"ז. [3]) המחבר בריש ספרו. [4]) דברי החכם ישג"ב באוצר ישראל ח"ג בערך „גולגאץ".

רם [1] (בן אחותו של הרב המאו"הג הקדוש מו"ה מיכל ז"ל [2]
נזר הקודש) מניקלשבורג, ואח"כ דר בברלין, אשר שמה קבלו
ושמה מצא מנוח ומרגוע לנפשו מנפשות טובים וישרים. [3]
הלך נע ונד כאשר כתב המחבר בהקדמתו. [4] גם אנכי נלכדתי
כלוא בביתי כמעט שעברתי, יסורים של אהבה קבלתי, ומתורה
בשקידת העיון עסקתי, אך מרעים ונאים הקיפוני סבבוני דחפוני, ומ
בכמה צדדים עטרוני וכו' — בשנת תצ"ב עלה בדעתו לדפוס חו
יצחק על מס' ברכות, וברכת יצחק עה"ת וכבר התחיל לקבץ הסכמות
הג"מ מאיר א"ש) וגאונים בהסכמותיהם הביאו ספרו על מס' ברכו
זכינו לזה — רק בשנת תק"ו הדפים ספרו ברכת יצחק עה"ת בהסכמות
ישראל ה"ה ר' דוד רב בברלין מחבר קרבן העדה על ירושלמי
רבא דברלין, ר"מ א"ש, ר"ש הילמאן במאנהיים, ר"י קצינלבויגען
הרבה להפליג בשבחו „וביותר הי' אצלי על שולחני בחג הפסח ור
מלא וגדיש בפלפול ובסברא ופוסקים " ור"צ הירש רב בהאלברש
אחר שהו"ל הס' נתקבל לרב בבונהארד ושמה ישב ושרת
תקכ"ח ט' אב שאז שלי"ח. [5] ואחר מותו נדפס ממנו[6]) הגדה ש
פירושי' ונלוה לה חד"ת מבנו ר' יחיאל מיכל רב בהעדיעס בשנת תק
יח) הרב ר' אליהו צאלין נולד לאביו הרבני מו"ה משה גרשו
בעיר יערסלאוו [7] אך בהגיע לימי בחרות עזב את אבותיו
לישיבות באשכנז ללמוד והתאבק שם בעפר רגלי ת"ח ושב לביתו ו
תורה עם תלמידים הגונים וקציני קהלתו תמכו נפשו ואת ב"ב
עבודתו הי' בקהל גרויסוואראדיין אבל ימי השלום לא ארכו לו ש
מספר [10] קמו עלי שני אנשי בליעל ואת שמם יומח מהספר,
את שמותם על שפתי וכל מגמותם הי' לעקר אותנו, למען לא יש
שריד ופליט מאתנו כאשר מחשבותם הי' ניכר מתוך מעשיהם וכו
ה' אשר הוכחתי אותם שילכו בדרך טובים ולא החזקתי את ידיו
ובגזל אשר דמו לעשות וכו' אבל מנהגי העיר ההוא וכמו כן רוב
שלמים הי' עמדי ובפרט אנשי הגליל ההוא חפצים הי' בי מאד
נסעתי מדוכה ביסורים ובחלאים רעים ונאמנים אני ובני ביתי וכו
ונתקבל משם לבאטורקעם ושם מנ"כ ב' חוה"מ פסח [11]) —

---

[1]) הסכמת ר"ד רב בברלין המחבר קרבן עדה. [2]) שם בהס
[3]) המחבר בהקדמת ספרו קדם פניהם בברכת תודה. [4]) הקדמת ז
[5]) סו"ס צפנת פענח לר"י שווארטץ מונקאטש תרס"ט. [6]) הס' הזה לא נ
שטיינשניידער פירסט בן יעקב צעדנער [7]) כן הביא המחב
לס' הדרת אליהו ב' „עיר מולדתי עיר ואם בישראל קהלה קדושה
והרב ר"מ שטיין בס' אבן המאיר ח"ב כ"ה הביא כי הי' יליד פינ
באמת אביו הי' משם. [8]) שם בהקדמה. [9]) שם והביא כי ז
תלמידים מורי הוראות בישראל. [10]) הקדמה הנ"ל. [11]) כפי הע

בניו, אנו יודעים רק מבנו הרב ר' שמואל ארי' ליב המחבר שלמה מול אדר [1]) ובתו אשת הקצין ר' זיינויל ראדשין מק"ק ווערבוי [2])

ספריו, הרב ז"ל חבר הרבה ספרים נחמדים, משוחים ומלובשים בעט סופר מהיר ומליצות נמלצות ואלו המה א) בשנת תקי"ח חבר הס' מענה אליהו חדושים על מס' בב"מ וביצה וקצת פסקים ושו"ת (זאלקווא תקי"ח), ב) ס' מלאכת מחשבת בחכמת המדידה והחשבון וס' ברורי מדות „אשר חברתי [3]) להראות לעיני העמים והשרים את יפיה שאף גם לנו לב כמוהם ומה ידעו ולא ידענו וסתימה מעלי' הוא אשר בזה נסתמה פיהם על אמרם שאין אתנו יודע עד מה מחמת קצירת השגחנו, ג) בשנת תקכ"ד הו"ל הס' שו"ת הגאוני בתראי (טורקא תקכ"ד) בהסכמת גאוני ישראל המפורסמים וכולם שבחו והודו אתוו שכבר יצא לו מוניטין בחבוריו שחבר הו"ל הס' העיקרים עם פירושו [4]) ואחרון הכי נכבד ספרו היקר הדרת אליהו, דרושים נחמדים מזוקקים אשר הו"ל בשנת תקמ"ו בהסכמת גאוני ישראל המפורסמים, בראשונה יצא הגאון ר' יחזקאל לאנדוי הוא התמרמר שם בהסכמה בדרך כלל על כל הדרשנים שדורשים ואין נפש השומעת נוחה מהם, ויש הרבה שהמה מכת הצביי"ם והנמשך אחריהם נופל במינות ויש דרשנים אשר עתק ידברו בגאוה ובוז לאמור אני הוא המגלה דברים שכיסה עתיק יומין וכו' אבל מחבר דנן קיים מה שהרשות מתבונן והביא מספרי המחקר רק ממחברים נאמנים וכו' וחתם י"ב טבת תקמ"ו. [5]) אחריו יצא הרב ר"וו באסקאוויטץ מאובן ישן וחתם שם „פה ק"ק אבען ישן ואל מקומו שואף זורח ק"ק פרוסטיץ מי"ב כסליו תקמ"ו, ר"א מרעכניטץ ר"ה מייזלעס מזאלקווא וכו' ומהרב ר' לעמיל הלוי מגלאגוי חונה באייזנשטאדט מיום ט"ו תמוז תקל"ט —

יט) הרב ר' יעקב נולד לאביו מו"ה פסח שו"ב מניקלשבורג [6])נקרא בשם יעקב קוניטץ, למד אצל הרב ר' משה רב"ד בלבוב [7]) בשנת תקי"ז בא לאובן ישן והתיישב שם ושמה לא זז מתוך ד' אמות של הלכה לא פסיק פומי' מגירסא [8]) בשנת תקכ"ה הו"ל הס' זרע יעקב חבור נחמד עה"ת ודרשות על מועדי השנה (פיורדא תקכ"ה) בהסכמת הג' יוסף שטיינהארד רב בפיורדא, הג"ר דוד רב בברעסלוי ר"ל גלוגא רב"ד בגלאגוי [9]) ר' נתן גינצבורג רב באובן ישן אח"ז הו"ל הס' „שבע ימי הפסח "בשנת תקל"ז (נדפס בפראג) גודל האיסור של לשון הרע, ומעלות השלום, הס' מחזיק י"ד דפים ומוזכר לשבח בריש ס' יד אהרן —

---

[1]) נדפס בהסכמת גאוני ישראל ר"י ליסא, ר"א פלעקלעש, ר"ש באבן המאיר. [2]) ראה ריש ספרו בהקדמה. [3]) לשונו בהקדמתו לספרו הנ"ל. לאנדוי. [4]) וכתב שם כי העיקרים בתוארו ובצורתו קשה להשיג אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה, בנו בסו"ס הדרת אליהו. [5]) ופלא שבהרבה רשימות מוזכר הס' שנדפס בשנת תקמ"ה ולא ראו כי הסכמות נכתבו בשנת תקמ"ו. [6]) בריש ספרו. [7]) ג"ז הביא המחבר שם. [8]) כ"כ הרב דאובן ר' נתן גינצבורג בהסכמתו. [9]) הוא הגאון ר' אשר לעמיל גלגוי שהי' אח"כ רב באייזנשטאדט.

כ) הרב ר׳ אלעזר קליר, [1] נולד לאביו הרב מו״ה אלעזר, [2] נכד הרב מו״ה אלעזר אבד״ק מאטערסדארף, [3] בשנת תק״א. [4] (תצ״ח?) האומר לאביו לא ראיתיו, [5] כי לקח אותו אלקים טרם הולדו ונקרא על שמו נתגדל בקטנותו על ברכי זקנו אבי אמו ר״מ א״ש, וזקנו שם עיניו על דרכי ומעללי הנער ויתנכו בנתיבתו והנער עשה פרי בלימודה, וכן למד אצל אבי הורנו הרב רז״ו נכד להגאון ידי משה אשר נתן לו ברכה ותודה וכתב [6] „כי על ידו לדרך ישרה נדרכתי״ ובהיותו בן י״ז שנה כבר גדול שמו כשם הגדולים אשר בארץ, ונסע אז דרך אשכנז, והי׳ ג״כ באמסטרדאם ודרש שם דרשה נפלאה, ותהום כל מקום באו, וכך אהבוהו בני אמסטרדאם שבעת שנסע משם הלווהו ג׳ פרסאות מהעיר. [7] בהיותו עוד צעיר לימים כבר ישב על כסא הוראה בזבלאדווא ושמו נודע לפאר בארץ אשר כולם הכתירו אותו בתוארים רמים ונשגבים על ספרו או״ח חלק א׳ אשר הדפים בצרוף חדושי זקנו בשם מאורי א״ש שהו״ל בשנת תקכ״ו, משם נתקבל להיות יושב בביה״מ של הגביר ר״מ הלוי בברלין [8] אבל לא ארכו לו שם הימים כי שמו נודע לתהלה ע״י ספרו היקר אשר גאוני ישראל מצאו בו כלי מחזיק ברכה, ואלה הצמאים להדשות ונצורות מצאו בו את כל אשר חפצה נפשם, ובשנת תקכ״ח טרם הגיע עוד לימי שלושים וכבר קבלו אותו קהל רעכניטץ לרב ואב״ד אבל גם קהל דעסוי קבלו אותו לרב ואב״ד ע״י אמצעות ידידו הרב הגאון מו״ה דוד מברלין רב בהאמבורג ואלטונא, [9] אבל נתן משפט הבכורה לקהל רעכניטץ כי הביבא לו ארץ קמא היא ארץ מולדתו מקום אשר יפול העץ שם יהי׳ פרותי פירות גנוסר. [10] ונתקבל לרעכניטץ שם כונן ישיבה גדולה, וילכו לאורו אור חדש אשר האיר שבעתים וישביע נפשם השוקקה בלמדו עמהם מס׳ פסחים בעיון ובשום לב — —

ברעכניטץ התחיל לפלפל עם גדולי הדור ובראשם הגר״י לאנדוי אשר

---

[1] משפחת הקליר ראה מכ״ע המבשר מר״י כהן־צדק שנת תרכ״ד מעשיהם וצדקותיהם. [2] בהקדמת ספרו וש״מ תולדות ר״א קליר ראה אוה״ח לר״י בר מיכל דף 491 דע״ק להחכם אייזנשטאדט דף 197 אבן המאיר לר״מ שטיין, חיד״א בשה״ג מערכת ספרים אצל פנים מאירות ובן בתו הגאון מו״ה אלעזר וכו׳ ויש לו יד ושם גדול בחריפות ובקיאות, הד״פ בספרו כתר כהונה רייך בית־אל דף 290 ואחרון הכביד ר״מ ציפסער במכ״ע בן חנני׳ שנה ח׳ דף 83—ולה׳ דף 100—131. [3] מאורי אש עה״ת פ׳ אמור. [4] כן כתב בנו ר״א מבראד בהקדמת ספרו חקר הלכה, אבל אני אומר כי טעה כי המחבר כתב בעצמו בהקדמת ספרו מאורי א״ש כי לא נמלאו לו כ״ח שנה וזאת כתב בשנת תקכ״ו א״כ נולד בשנת תצ״ח. [5] בהקדמת ספרו ח״א שם, וטעה רייך בבית־אל ואחריו ר״מ שטיין בכתבם כי אבי הורנו הי׳ ליב מרגליות מניין להם זאת, ר״ל הי׳ חותנו המחבר כתב בהקדמה לספרו ח״א כי שמו ר׳ זאב הנ״ל. [6] הקדמה לס׳ או״ח פסחים. [7] הקדמה לספרו מאורי א״ש. [8] שם [9] ראה כל הדברים בחקר הלכה תשו׳ א׳, [10] שם בתשו׳.

פלפל עמו באהבה, ר״י לאנדוי חבבו ותארו בתארים רמים ונשגבים וארבעים ושלשה שו״ת עברו בינם אשר נדפסו בשו״ת נוב״י — הוא הי׳ בעיניו גאון אונגאריא כאשר השיב הג׳ נוב״י לגערמנד אדות הגט (נוב״י ק״ה מ״ת) כתב לו שישאל לגאוני הדור מאונגאריא ר״מ ברבי, ור״א קליר ור״מ ברבי ור״י לאנדוי מסרו לו כל הענין להביאו לידי גמר —

בשנת תקל״ד כבר מאס ברעכניטץ ומבקש את הג׳ נוב״י שיהי׳ לו למליץ ולפה בק״ק בפוילען לקבלו לרב אבל הנוב״י לא יעצו ליסע לשם. [1])

משנת תקכ״ח עד שנת תקל״ח ישב ברעכניטץ והרביץ שם תורה, בשנת תקל״ו הביא לביה״דפ ספרו או״ח ח״ב חי׳ הלכות עם חי׳ פוסקים על מס׳ פסחים (נדפס בפפא״ד תקל״ו) בהסכמת כל גאוני ישראל המפורסמים בימיו, וכולם תמהו על האור חדש שהופיע, בשנת תקל״ח נתקבל לרב ואב״ד לק״ק ווישניצא למלאות מקום הנ״ר נפתלי הירץ וכבר הי׳ מוכן לילך. [2]) אבל בנתיים נתקבל לרב ואב״ד בק״ק באסקאוויטץ, ובעודנו עוסק בפרשת דרכים. [3]) רכנן לילך ולעקור סיכים (?) אל אחת מהערים הנסמכים מן השמים נתגלגל הדבר נכבדות בי מדובר מק״ק קעלין וגליל קורשום, אשר לה יד ושם בתורה וביראה כערוגת הבושם, ובבאי לשמה בבנף רעננה החזיקו לי ישיבה גדולה ולמד שם מס׳ כתובות וקדושין ברב עיון — בשנת תקמ״ח נתקבל לק״ק אובן ישן [4]) והרצים יצאו דחופים ולבאי הי׳ כולם צופים „אבל בני קהלתו קהל קעלין" כותב המחבר חוברו עלי יחד בחיבה כל בני קהלתי ההשובה ובפרטות לומדי מופלגי תורה, הן הרעישו את העזרה והוסיפו על ארוחתו התדירה וכו׳ ונשאר שם על מקומו וישב שם עד יום מותו ובשנת תקס״ב בט״ו להודש מרחשוון הוסרה עטרת עדת ישרון קעלין — —

ספריו, מלבד הב׳ ספרים הנ״ל חבר או״ח ח״ג על מס׳ קדושין כמעשהו על מס׳ פסחים (וויען תקנ״ט) חות יאיר חדש תוכחת מוסר ודרושים במילי דאגדה והספדים. [5]) נחלק לשבעה אורות (פראג תקנ״ב) בהסכמת ר״י לאנדוי הפלאה ור״ש אבד״ק אמסטרדאם — שו״ת חקר הלכה הקירות בסוגי׳ התלמוד ושו״ת נדפס ח״א הכולל כ׳ סימנים במצות בנו מו״ה אלכסנדר מבראד, והקדמה מהנ״ל ומהגר״א הורוויטץ רב בווינא ובסו״ס חדושים להגביר הנ״ל עם קצת ענינים מהג״מ משה רב בצאהלים (דייטש קרייץ) חתן המחבר ומבנו מוהר״ש הולמאן דיין בשליינינג ומהגאון מו״ה דוד יהושיע העשיל רב בפרויקירכען חתן המחבר.

---

[1]) נוב״י או״ח א׳ ט״ו — ראה ציפסער בבן חנני׳ הנ״ל, ציפסער כתב שם כי גם אחר שעזב את קהל רעכניטץ עוד בקשו והמתינו קהל רעכניטץ אולי יבא הצדיק לחזרה כי אהבו כולם. [2]) כנראה מהסכמה לס׳ מענה אליהו להרב ר״א רב בבאטורקעס חתם שם ומצ״פ לק״ק ווישניצא ואגפיה. [3]) שם בהקדמה לחות יאיר. [4]) שם בהקדמה. [5]) וביחוד התחמס שם בהספדו על הג״ר מאיר ברבי, ושאגת ארי׳ שהכיר אותו בעת הי׳ על שולחן חותנו הגביר ר״ל מרגליות ושאג״א התאכסן אצלו ר״ש בדף ל״ז (פראג תקנ״ב) (וראה בס׳ הדרת לאיהו דף פ״ד שמביא ממנו חד״ת וע״ז כתב המחבר בחות יאיר דף כ״ח ע״ב ר״ש)

בניו א) הגביר החריף ר"א זיסקינד מבראד, ב) אשת הג' מו"ה י
אמיסטאבאו' ורב"ד בסלאנים (הקד' לאו"ח פסחים) ג) אשת הג"מ יצ
רב בליכטענשטאדט (דע"ק אז"ש 197 [1]) ד) אשת הגאון מו"ה
העשיל בה"ג צבי הורוויטץ מחבר מהנה לוי, אבי הגר"א הורוויטץ
ה) אשת הג"מ משה הנ"ל מחבר חוט המשולש רב בצאהלים, ו)
מו"ה יקותיאל זלמן מקלעצק נכד להרמ"א — (דע"ק 197)

כא) הרב ר' יצחק שכרלים נולד לאביו כ"ה שמעון בפראג
שם עד בא הפקידה על הגרוש ואז נסע משם [3]) ובא לפרעשב
ז"ל הרביץ תורה ברבים תיכף אחר חתונתו למד ולימד והרביץ תו
[4]) וחידש חדו"ת, בשנת תקל"ה קביץ כל חדושיו ודרשותיו והדפ
קרבן אשם נדפס בזולצבך תקל"ז פלפוליו על עשרה מסכ' ובראש ה
מה"ג מאיר ברבי אב"ד אשר מרבה שם להלל את המחבר שמש ג"כ
ומו"צ בפר"ב ובנו הי' הרב מו"ה קאפל שכרלס אשר חבר ס' הגהות
וס' פרפראות לחכמה —

כ"ב) הרב ר' יוסף שלמה זלמן נולד בפר"ב לאביו ה"ר מאיר
[5]) בשנת תק"ו בן י"ט שנה נשא אשה ודר עמה כ"ג שנה
מתאונן על מעמדו שכל ימיו הי' בצער ומכאוב, אשתו מתה ע"פ
המחבר התגורר בערים גדולות פראג פיורדא פראנקפורט, וכל גדול
קבלו אותו באהבה ובכבוד, ומזכיר בסו"ס שם את הרבנים הגאונים הגביר
בפא"מ ובפראג שהי' מטיביו ואנשי חסדו. [7]) בשנת תק"מ הדפיס
עני פלפולים וחדו' ובשנת תקמ"ז י"ל מחדש עם הרבה חדושים בהל
ושו"ת ומזכיר בהקדמה חבורו על הרמב"ם וש"ס. בנו הנ"ל הר' גבריא
אשר מזכירו בהקדמתו, הו"ל הס' „רעליגעזע געשפריכע, ללמד
עיקרי האמונה בלש"א בדרך שו"ת — (בפראג תקפ"ה).

כ"ג) הרב ר' עקיבא איגר [8]) אשר הי' מפורסם ע"פ תבל לראש
נולד לאביו הטפסר מו"ה שמחה בונם מעגער בק"ק האלבערשטאדט,
תפ"א, בעודו נער קטן כבר הי' לפלא אשר גדולי ישראל השתוממו
בינתו, למד בישיבת רבו המובהק ר' הירש האלבערשטאדט, ומשם ד
פפא"מ ולמד בישיבת הגאון ר' יעקב כ"ץ בעל שב יעקב בעת הי'

---

[1]) והי' ג"כ בבראנדיש ומזכירו לשבח בהסכמתו לס' בית או
מרעכניטץ ר"ש ושם בהסכמה הביא כי הג' בעל עבודת הגרשוני הי'
[2]) ראה הקדמת המחבר ז"ל לספרו ובשעת המהפכה בק"ק פראג
רונג נאבד ממנו כל כתבו וממש חרב חדה הי' על צווארו וכו' יעו
ג"ז שם בהקדמה, [4]) שם, זמן מותו א"א לידע כי מצבתו אינ
בפר"ב ואין לו זכר שם, [5]) בראש ספרו, [6]) בהקדמה לספרו
בסו"ס מנחת עני הוצאה ב', [8]) משפחת איגר ראה אויערבאך
היהודים בהאלבערשטאדט דף 33 [9]) שם ובס' חוט המשולש לנכ
סופר הי"ו רב בבערענסאס,

כבר חידש חדושים נפלאים ראה [1]) הדרוש שדרש על ה' ס"ת, ועל בר מצוה שלו דרוש נפלא בסוג' גדולה והמורה [2]) וכן בראש הס' פלפול נפלא שדרש בעת הי' ט"ו שנה. [3])

בעת הי' בן כ"ב שנה בשנת תק"ג כבר הרביץ תורה ברבים עם בחורים מופלאים אשר דרש לפניהם פלפולים וחדושיו [4])

בשנת תק"ט נתקבל לאב"ד ולר"מ בק"ק צילטץ בשלעזיען ושמה הרביץ תורה ברבים ובשנת תקט"ז נתקבל לרב"ד לק"ק פר"ב, בפר"ב לא ארכו לו הימים כי בשנת תקי"ח והוא בן ל"ז שנה [5]) של"ה —

בניו המה הגאון מו"ה ליב איגר רב בהאלבערשטאדט וראטערדאם מת ז' אייר תקס"ט (אבי הרב אברהם איגר רב במעהריטש) חבר הס' פני ארי' [6]) והרב ר' בנמין וואלף איגר רב בצילטץ ובתו מרת גיטל אשת הרב ר' משה גינז באייזנשטאדט [7])

ספרו משנת דר"ע חבור נפלא על מס' ברכות שבת פסחים כתובות גיטין קדושין סנהדרין שבועות ובסוף הס' איזה תשו' ושמה ג"כ תשובה מהגר"י אייבשיטץ מבלי הזכיר שמו [8]) ומזכיר שם בדף ק' מעמד ומצב רבני אונגאריא וז"ל „וראיתי שהמדינה זו משבשת בגסו"ת מאותן שגם לבן בהוראה ולא ראו אור מימיהם כי רבים המה עד שכמעט נדמה בעיני שכל מי שרואה שיצרו מתגבר עליו הולך למדינה זו. ומתעטף שחורים ולובש שחורים וכי' והתורה חוגרת שק עליהם" וכו' — הס' נדפס בשנת תקמ"א ע"י מצות בניו בהסכמת הרב י"י תאומים רב בברעסלוי מחו' של המחבר והרב רצ"ה רב בפיורדא —

כד) הרב ר' ישכר בער בלאך נולד בהאמבורג לאביו הרב הג' החסיד מו"ה שמשון המחבר ס' נזירות שמשון ותוס' הדושים על משניות [9]) רי"ב הי' חתן הרב [10]) מו"ה צבי רב בלאשיטץ [11]) הי' רב בהרבה קהלות בק"ק אייבניטץ וק"ק גוטיין ודאבלשיטץ במעהרין ואח"כ בסעמניטץ [12]) ושם

---

[1]) ספרו דף ע"ו [2]) ספרו דף ס"ה [3]) ספרו משנת דר"ע א' „כל זה העתקתי מכתבי קודש מימי בחירתי כבר ט"ו שנין" [4]) מדר"ע דף ל"ד (וט"ס שם דף כ"ט) הוצעתי בשנת תק"ג לפני בני הישיבה והדברים לדעתי ראוי לאומרם ת"ל. [5]) ראה בחוט המשולש, לנכדו הגאון ר' שלמה סופר הי"ו וראה בספר אבני בית היוצר שם העתיק מצבהו וקצת שרטוטים אחדים מתולדותיו [6]) ראה במאסף (הראשון) משנת תקס"ט דף ר"ט [7]) ראה באוצר הספרות שנה ב' מהה' ר"ד קויפמאן מהנוגע ממנו והי' בן ר' אנטשיל מאייז"ש שהי' לו חזקת הקהלה, אבי הג"מ עקיבא איגר [8]) סיבת הדבר כי ר"ע הי' חתן הרבני ס' לייטערס־דארפער מוויען אשר הי' נבהר בהקומיטע לבער כת הש"ץ והשד ג"כ את הרב ר"מ אייבשיטץ בן הגר"י ז"ל ראה לקורות השבתאים באונגאריא (הצופה ב' 159) פרק ה [9]) ראה חכמי או"ה לר"י דוקעס. [10]) בהקדמה לספרו. [11]) שם בספרו ואח"כ עזב רבנותו ודר שם בתור איש פרטי [12]) בריש ספרו —

אסף וליקט ספרו בינת ישכר דרושים נחמדים ובסוף הס׳ דיני דוכן ופדיון הבן נדפס בפראג בשנת תקמ״ה בהסכ׳ הג׳ נוב״י ובד״צ והג׳ מאיר ברבי ר״ג היות רב בניקולשבורג והג׳ מו״ה יעקב רב בעיר חדש ור׳ ברוך מרוסטיץ, רב בפאהרליטץ ומשם נתקבל למאטערסדארף ושם מנ״כ בעש״ק ט״ז שבט תקנ״ח לפ״ק. [1]) מלבד הס׳ הנ״ל חבר ס׳ על משנית אשר מזכירו בחבורו כ״פ, וכן מוזכר לשבח בנוב״י יו״ד צ — צ״ד ושם הוא השואל ג״כ. אם לומר השם יחוד אשר נתפשט בימיו בין החסידים, ומבקש מהגאון ז״ל להעתיק דבריו לזכרון ולהדפיסם בנוב״י להיות לו לזכרון לדורותם —

כה) הרב ר׳ מאיר ברבי אחד מגאוני ישראל המפורסמים בדורו נולד לאביו הרב הצדיק מו״ה שאול זצ״ל [2]) אביו גדלו וחנכו ע״ד התורה בין החכמים הגדולים אצל הג׳ ר׳ יעקב בעל שב יעקב והג׳ ר׳ צבי הירש רב בהאלבערשטאדט וז״ל הרב ז״ל [3]) „מיום שעמדי על דעתי נתגדלתי בין החכמים ארץ צבי אשר מעולם אנשי שם ק״ק האלבערשטאדט — וצב״י שמור מתוכם מ״ו המנוח הגאון המפורסם מו״ה צבי הירש אב״דק הנ״ל כול׳ אהובים, כולם ברורים, ומשם נשאתי על כנפי נשרים כתפי אבי הצדיק המנוח מו״ה שאול ז״ל להכרך הנורא ק״ק פפא״מ אלה אזכרה ליעקב ימי תמימים ה״ה מ״ו הגאון האמתי בעל שב יעקב אשר לו משפט הבחורים, ומשם יצאתי סמוך לאיש למקום הראשון ק״ק האלבערשטאדט ולא פסקה ישיבתי בתוך ביתי עד שנמנה עליו ברב חסדם להיות להם לראש בי דינא, ונשאלתי לתלמידים הגונים המבקשים תפקידן תמידין כסדרן עכ״ל —

בהאלבערשטאדט ישב המשה ועשרים שנים משנת תצ״ח—תקכ״ג ובשנה הנ״ל נתקבל לרב ואב״ד בפרעשבורג, ושמה הרביץ תורה בין תלמודים הגונים, נטעי נאמנים וגדלו והצליחו, כמה תלמידים [4]) עשו פרי ומור״ה עלה על ראשם כ״ו שנה שמש בפר״ב ונהג עדתו בשבט מישור ועשה תקנות ישם [5]) ומצינו הסכמתו ע״ס כתנות אור [6]) ועל הס׳ אור הגנוז, קרבן אשם בית אהרן לר״א מרעכניטץ בינת ישכר אור חדש —

בשנת תקמ״ט נה נפשי׳ דרב האי גאון ה׳ לחודש אב ונספד כהלכה בכ״מ אשר דבר האבל הגיע וראה בס׳ חות יאיר החדש מר״א רעכניטץ שמספידו כהלכה.

ספריו. הרב ז״ל חבר ס׳ מהר״מ ברב״י ב״ח, ח״א חדושים על מס׳ ביצה פסחים גיטין כתובות ובסוף הס׳ דרישות והערות מחתן המחבר המו״ל הרב ר׳ זלקמאן זולצבאך [7]) נדפס בשנת תקמ״ה (ונגמר בשנת תקו״ם) ע״י הרב המחבר

---

[1]) כפי העתקת מצבתו אשר תח״י [2]) הקדמת ספרו „חדושי הלכות״ [3]) בהקדמה הנ״ל [4]) הקדמת ספרו הנ״ל ומגדולי תלמידיו הרב ר׳ דניאל פרוסטיץ, והרב ר׳ יצחק סג״ל פרענקל רב בליכטענשטאדט חתן הג׳ אור חדש והתנו ר׳ זלגמאן (ראה הערה להלן) (אבני בית היוצר) והעיקר שכח את תלמידו גדול הדור ופאר ישראל ר״מ בנעט והרב ר׳ שלמה רוזנטאל (ראה להלן) ואחיו הרב ר׳ אליהו ראה האסיף שנה ה׳ דף 131 [5]) ראה התקנות באבני בית היוצר הנ״ל [6]) שם מביא המחבר ר״א כי נאבד לו הסכמת הרב זצ״ל [7]) הרב המחבר הביא בהקדמתו לשבח ולתהלה את חתנו ז״ל וז״ל ומתלמידי

ח״ב בשנת תקנ״ד ע״י חתנו הנ״ל על מס׳ סוכה יומא גיטין חולין ושבועות ודרשות עה״ת חדוש בסוגי׳ בפראג בהסכמת הגאון ר״י לאנדוי אשר הרבה להללו בהסכמתו שם.

כ״ו) הרב ר׳ אלעזר רוקח [1] שהי׳ בדורו גאון ישראל ופאר דורו, נולד בשנת תקי״ח בעיר וואידיסלאוו לאביו הרב מו״ה ארי׳ ליב בה״ג המחבר ס׳ עטרת פז נכד הג״מ יצחק איציק רב בקראקא למד אצל זקנו הרב ז״ל ובעת שמלאו לו ט״ז שנה סמך ידו עליו לדין ולהורות, בעת הזאת לקח לו לאשה את האשה ייטל בת הרב מו״ה יואל בהרב מו״ה יצחק חתן הגאון מו״ה ליב אבד״ק אמסטרדאם המחבר גור ארי׳ [2] בהיותו בן י״ז שנה נתקבל לדיין בעירו ואח״כ לשבת בראש להיות רב״ד ובהיותו בן כ׳ שנה נתקבל לרב בק״ק פילין ומשם אחר שהי׳ שם רב יותר מעשרים שנה לטריטש רנשבורג, פילזן גלאטי ומשם לארצנו מיקאלאש סאנטוב, ושם מנ״כ בכ״ז לחודש שבט תקצ״ז בן ע״ט שנה —

ספריו, הרב ז״ל הי׳ תל תלפיות שהכל אליו פונים, יצא לו שם בתבל כשם הגדולים אשר בארץ הי׳ בזמנו נזר ישראל ופאר הדור הרביץ תורה עם תלמידים וחבר הרבה חבורים נפלאים אשר בית ישראל שותים בצמא דב״ק בשנת תקמ״ו בהיותו כ״ח שנה הו״ל ספרו שו״ת שמן רוקח ח״א, גדולי ישראל השתוממו על פלפוליו ההרוצים לא האריך באריכות, לא בנה מגדלים הפורחים באויר, כ״א בקיצר נמריץ ומיעט מהזיק המרובה, ב) סמא דחיי ח״י דרושים נחמדים ווארשוי תקנ״ו, ג) תורת חסד על כללי ש״ס וויען תק״ס, ד) שו״ת שמן רוקח ח״ב, פראג תקס״ב, ה) זר זהב על הס׳ המקח וממכר לרב האי גאון (וויען תקס״ב) ו) שערי חכמה המכונה שב שמעתתא על סוגי׳ הש״ס ש״ב שמעתתא ובסופו שערי יראה ח׳ דרושים פראג תקס״ז ז) זר זהב הגהות לס׳ הריטב״א ותוס׳ רי״ד פראג תק״ע, ח) שמן רוקח הי׳ הלכות על מס׳ ברכות ופסחים ביצה ח״א פראג תקע״ב ט) יבין שמועה הי׳ תורה כסדר הפרשיות פראג תקע״ה, י) שערי דעה חי׳ על שו״ע יו״ד ב״ה ח״א וויען תקפ״א ח״ב זאלקווא תקפ״ז. יא) זכרון אהרן לזכרון בנו ר׳ אהרן הו״ל בשנת תקצ״ד. י״ב) הגהות על אורח חיים תקצ״ה ובכת״י נשאר אחריו כפי שכתב לי נכדו ר״א מיניץ ספר הדושים והגהות על ש״ס ג׳ מאות בויגען וס׳ מנחת ערב כת״י דרושים והספדים ובשנת תר״ם נדפס ח״ג לשו״ת שמן רוקח —

כז) בניו מגדולי בניו בנו הבכור ר׳ בנימין וואלף [3] נולד לו בשנת

יותר מכולם התני הה״ג ז״ל למדתי עמו מאמרים בש״ס ופוסקים ראשונים ואחרונים ונזכר לשבח חדושי׳ בסו״ס מחותנו ז״ל וראה ג״כ מר׳ זלקמאן בס׳ של באמבערג Historische Berichte über die Juden Aschaffenburgs. 37.

[1]) תוקף פרשת גדולתו ראה בתולדותיו כתובים ע״י נכדו הרב ר״א מיניץ רב בקעמפא וראה בהקדמת שמן רוקח חלק שלישי הס׳ מצוי׳ ביד כל אדם ואימה״צ להכפיל הדברים [2]) בשנת תקנ״ב מתה עליו אשתו ולקח לו לאשה את הרבנית רבקה אסתר בת הג׳ כתר כהונה נכדת הש״ך (זכל״ר 22) [3]) תולדותיו ג״כ

תקל״ג והנער נער מיד נראו בו סימני טהרה וכי זרע ברך הוא, בעת הי׳ בן י״ז שנה כבר הפליא לעשות בהגהותיו לס׳ [1] הרי״ף עם ידידו וש״ב ר׳ אברהם טענענבוים בן הורגו של הגאון ר׳ ירמי׳ אבד״ק מאטערסדארף וויען תקנ״ד (ראה להלן אצל הרב ר׳ ירמי׳ ז״ל) הי׳ בזווג ראשון התן הגאון ר׳ אפרים זלמן מרגליות מבראד. ואף אחר שגירש את אשתו ונשא בז״ש את בת הגאון ריי״א אבד״ק אושפצין הי׳ אהבה ביניהם ראה נא הסכמתו לס׳ שער״ת ה״א, ראשית עבודתו הי׳ בק״ק ראשפיצא ובאמשא, ובשנת תקע״ג נתקבל בכבוד גדול לק״ק קאלין כאשר אך בא לבאֹהמען ותהום כל מקום באו בפראג נתקבל בכבוד וכיבדו אותו לדרוש בכל בתי כנסיות ודרש שם הרבה דרשות עמוקות בהריצות נפלאה. [2] ובשנת תקפ״א הו״ל ח״ר מספרו שערי תורה בהסכמת כל גאוני דורו המפורסמים בשנת תקפ״ז בא לארצנו ושמש בטאפאלשוין ואח״כ בווערבוי ושמה הדפיס ח״ב מספרו, הרב ז״ל של״ה בשנת תרי״א ג׳ אדר שני מגדולי בניו הה״ג ר״ ירמי׳ לעוו רב באוהעל. [3] חתנו הה״ג מו״ה ליב אבד״ק באיא [4] וחתנו מו״ה אלעזר [5] והרב ר״א יוסף הלוי בן הג׳ בעל תורת יהזקאל והג׳ ר׳ פסח זינגער רב בקירכדארף —

בנו ר׳ ארי׳ ליב התן הנגיר ר׳ טובי׳ בלאך, בנו ר׳ אהרן תלמיד הג׳ ר״מ בנעט מת בן ח״י שנה ולזכרונו הדפיס אביו ספרו זכרון אהרן ראה לעיל התנו הרב הגאון מו״ה ישעי׳ בנעט בן הר״ר מרדכי בנעט רב בקאלוי התנו הג״מ שמואל הכהן רב בראסנוויטץ בן ר׳ חיים מאיר זאב הכהן אבד״ק סוללוש (אח לאִשתו בז״ש) התנו הג״מ אבלי הכהן בהרב חמ״ז הנ״ל רב בקאשוי ואח״כ גרש את אשתו ותהי לאשה לר״א פריעד רב בבאֹסאֹרמאֹני.

כו) הרב ר׳ אהרן נולד לאביו הרבני מו״ה איציק [6] הי׳ חתן הקצין המהולל כמו״ה גרשון מ״ד ז״ל מווינא למשפחת הגרשוני [7] הגאון בעל עבודת הגרשוני הי׳ מקודם דרשן בק״ק האליטש ושם הגיד לעם מדי שבת בשבת דברים המושכים ללבות ונפשות ומשם פרש כנפי יונה [8] ועבר במדינת הגר מהרין ופיהם ובק״ק פראג וינסו אותו שם בעשרה נסיונות [9] בכל בתי כנסיות כאשר כל חכמי ארצות רבני גאוני ארץ ועל גביהן הר״י לאנדוי הפליאו דרשותיו, בשנת תקמ״ב כאשר נתקבל הגאון ר״א קליר לקאלין ויפקד

---

[1] הו״ל נכתבים בס׳ הנ״ל וראה העתקת מצבתו באבן המאיר ח״ב ל״ז. הוא וש״ב ר״א הנ״ל שהי׳ לומדים אז אצל הרב ר׳ ירמי׳ ז״ל שו״ת הרי״ף וס׳ העיטור ובראש הס׳ קצת הערות, בהסכמת גאוני הדור. ודע כי רב״ז הנז׳ המחבר שערי תורה הי׳ גיסו של הגאון ר׳ ירמי׳ כי לקח לו לאשה את אהות ר״י ז״ל בז״ש. [2] ראה הדרשות בסוף ספרו ח״א דרשות שדרש בפראג (וראה נא ח״ב מספרי אות מ״ב מהנוגע לספריו שנדפסו אחר שנת ת״ר). [3] ומקודם בווערבוי ושל״ה בשנת תרל״ג א׳ דחוה״מ פסח. [4] מוזכר בהקדמת ספרו ה״א ומזכיר שמה ג״כ את בנו יואל נתן. [5] ג״ז בהקדמה שם. [6] בהקדמת ספרו בית אהרן זולצבאך תקמ״ו. [7] הסכמת ר״א קליר שם על ספרו. [8] כ״כ המחבר בריש ספרו. [9] שם בספרו.

ות ברעכניטין הגם כי הגר״י לנדוי הי׳ לפה ולמליץ עבור הרב ר׳
ים מליסא) וכמעט שנבחר לרב אבל מעת ששמעו הקהל רעכניטין
לא ר״א הנ״ל שהי׳ מגיד מישרים נבו צלצלי תרועה בחרו אותו
שרת שם עשרים שנה שם קובץ דרשותיו והדפיסן בשם בית אהרן
אשית וגאוני דורו שבחו אותו. [2] אחר ששמש כ׳ שנה ברעכניטין
ישראל ובני קהלתו הבטיחו לשלוח לו מעות לא״י וחלק חמשי
אשתו וראה בשו״ת ח״ס אה״ע ח״ר קל״ב שכתב „לאו כל כמיני
אשתו ולישב בהר מרום הרים מקדש ה׳ — כי אשתו התפרנסת
שם מנ״כ —

הרב ר׳ יהודא הכהן נולד לאביו הרב ר׳ יוסף [3] בה״ר יחיאל
בר׳ יודא הכהן בה״ר יעקב יוסף הכהן ר״י ומנהיג בק״ק טריסק
ריו״ט ליפמאן אב״ד בקראקא המחבר תוס׳ יו״ט. ר״י דר בכפר
אליש עיר מולדתו ושם התפרנס מיגיע כפו. משם נסע ללבוב ושם
ה עם תלמידים חביבים, ושם הכיר את הגאון בעל פרי מגדים שהי׳
זמן שם, בימים הללו חבר הס׳ בשם קונ׳ הספיקות [4] ואחיו
רי׳ ליב הקצות החושן ורצו להדפיס את חדו׳ ובאו להרב הג״מ צבי
יס אב״ד בלבוב לקבל ממנו הסכמה, כאשר הציע בקשתם לפני הרב
מאוד ושפך חמתו על כל חוברי חבר בכלל שמרבים העם להביא
ענותיהם אולם המה בקשו רשות שעכ״פ יתן עיניו בהם לעיין קצת
תו מה מצא ונתן להם ע״ז רשות המה הלכו מביתו והרב לקח הכת״י
קשה עליו פרידתו מהס׳ (והמספר מספר) כי הי׳ ניעור כל הלילה
ר על פני כל הס׳ ונתן להם הסכמה בשבח ותפארת ויהי אך יצא
הספיקות בשנת תקמ״ה מביהד״פ הופיע אור חדש לישראל ויצא
לה ונתקבל לרב״ד ולמורה בק״ק מונקאטש. [5] ומשם נתקבל
[6] וכל הגליל אגאטשא והרביץ תורה בהתמדה נפלאה.

בן הנני׳ ח׳ דף 133 מהה׳ ציפסער ר״ש. [2] בהסכמת הג״ר גרשון
בניקולשבורג ר״מ ברבי רב בפרעשבורג הג״ר לעמיל אבד״ק אייזנשטאדט
״ר אלעזר קליר רב בקעלין וגליל. [3] ראה זכרון לראשונים שלי
דף 16—9 [4] הס׳ קונ׳ הספיקות חדו׳ על כללים בדיני חו״מ
ה פעמים בצרוף הס׳ קצות החושן לאחיו הג׳ ז״ל. [5] ראה מודעה
א בסו״ס בתשו׳ של הרב ר׳ אברהם ג״מ רב במונקאטש להרב ר׳
[6] ראה חן טוב ס׳ טו״ב מוזכר לשבח בשם הגאון החריף
מו״ה יהודא כ״ץ. וראה בשו״ת שערי חיים מהרב ר׳ חיים מאיר זאב
ה זכרון לראשונים שלי 20) מוזכר גם שם.

בשנת תקס״ב התעוררו אנשי עיר סיגוט והגליל; לאמור נתנה ראש, וכאשר שמעו שמעו הטוב קבלו לאב״ד את הרב ר׳ יודא הכהן הנ״ל וישב בסיגוט טו״ב שנים בשלום ובהשקט והרביץ תורה נהג עדתו בשבט מישור, ליחד את הלבבות ולאגד את כל כתות הנפרדות, אהוב וחביב הי׳ אצל גדולי הדור וכאשר פרצה מחלוקה בק״ק קארלסבורג והמדינה. [1] אדות הרב דשם אשר קמו אנשים נגדו ואמרו שלא הגיע להוראה ובא משפטם לפני ה״ג ח״ס אז צוה הג׳ ח״ס [2] שיסע לנסיון לפני ידי״נ הגאון הגדול המפורסם מו״ה יודא הכהן אבד״ק סיגוט ומארמאראש;

ר׳ בשנת תקע״ט של״ח ביום ה׳ כ״ז ניסן ומנ״כ בעיר סיגוט השאיר אחריו הרבה חה״ת כת״י וחבור תרומת הכרי על חו״מ אשר נדפס ע״י נכדו הרב רש״ג רב בווישוי בהערות נכדו הגר״י מודרן;

מגדולי בניו הרב ר׳ יחיאל מיכל הכהן רב בסאלקא הרב ר׳ יוסף מרדכי מו״צ בסיגוט חתנו הרב הגדול מו״ה שמואל זיינויל הכהן חותן הגאון האדיר ר״י מודרן ואבי הרב הגביר ר׳ יוסף כהנא ז״ל והרב הגביר ר׳ קלמן כהנא בנו הרב ר׳ נחמן אבי הרב הצדיק ר׳ יוסף ליב ז״ל ושארי בניו כולם היו חשובים ואהובים שעמדו לנס בישראל —

ל) הרב ר׳ בנימין זאב ראפא־פורט יכונה וואלף הכהן [3] נולד לאביו הרב מו״ה יצחק כהנא מלייפניק בשנת תקי״ד בניקלשבורג [4] ויגדלהו לתורה ולתעודה, בשנת תקל״א והוא בן שבע עשרה שנה ויקח את בת ר׳ דוד באסקאוויטץ מאובן ישן לאשה וירבץ תורה בבית חמיו כעשר שנים, ובשנת תקמ״א בחרהו בני העיר פאפא לאב״ד ומורה להם, בעיר הזאת ישב ר׳ בנימין על כס ההוראה כחמשים ושש שנים ויגדל תורה ויאדיר עד כי יצא שמו בארץ אפס כאשר חלק על חביריו באופן למודו גם בהרבה הוראותיו ופסקיו הלך בדרך אחר ולא נסו בהם רבני דורו, ועבו״ז רצו רבני דורו להעבירו ולא עלתה בידם. [5] זכה לנהג רבנותו זמן רב והי׳ אהוב ונכבד בעיני אנשי

---

[1] הקדמה לשו״ת דרך יבחר. [2] ראה בית הלל תולדות ר׳ הלל ל״ש דף י״ב מר״צ העללער. [3] ראה דעת קדושים מאייזנשטאדט דף 172 וכן כרמולי בספרו העורבים ובני יונה וכלילת יופי ב׳ נ״ה, המחבר הביא שלשלת יחוסו בהקדמת ספרו בלשון זה, בן הרב ר׳ יצחק כהנא אב״ד דלייפניק בן הרב ר׳ וואלף מפיורדא, בן הרב ר׳ ברוך הכהן ראפאפורט (טעה הח׳ פירסט ברשימתו ח״ג דף 130 הביא שם הס׳ גבולות בנימין להרב ר״ח הנז׳ פה, אבל טעה הס׳ גב״י חבר זקנו ר׳ וואלף בהרב ר׳ ברוך) מנצר מטעי נאמנים הג״ר משה ראדנא, הג״ר העשיל, הג״ר שמחה, הג״ר מ׳ מלובלין [4] בבית זקנו הג״ר גרשון פוליטץ האב״ד דשם ונשיא כל ארץ מעהרין. [5] הראש והראשון שמספר זאת הוא הח׳ כרמולי בספרו העורבים וב״י ואחריו הרב ר״מ שטיין באבן המאיר ח״ב אבל אנכי אספק בכל המעשה וז״ל הס׳ כרמולי „הרב רמ״ס, והרב רמ״ב רצו להעבירו ולא עלה בידם ויקימו ויבואו את ריבם לפני המלכות לאמור, הבט נא וראה מה זה רב פפ״א קם בינינו

עדתו אשר החזיקו ידיו נגד קמיו ונאסף ר' בנימין וואלף רפ"פ אל עמיו זקן ושבע ימים בן שלש ושמונים שנה יום ט' לחודש ניסן שנת תקצ"ז ונקבר ביום א' י"א בו [1]).

ספריו. אלו הספרים נדפסו ממנו. שמלת בנימין ובגדי כהונה. על שו"ע יו"ד ה' נדרים וה' שבועות דיהרנפורט תקמ"ח בהסכמות ג' גאוני ישראל ר' יי' תאומים מברעסלוי, ר' גרשון חיות מניקולשבורג, ור' וואלף אינר מלייפניק וח"ש שמלה שניה ונקרא נתיבות החכמה כולל ל"ב שו"ת וויען תקס"ב. עדות לישראל [2]) חדושים על מס' מכות עם חדושים מבנו הרב מוה' מנדיל כהנא רפאפורט, נדפס אחר מות המחבר ע"י בנו הרב מהו' מנדיל רב ומו"צ בעיר שאקטארנא. פר"ב תקצ"ט. נמצא הסכמתו ע"ס בית יצחק וע"ס אוצר החיים בשנת תקנ"ב, וחד"ת בס' מי באר להרב ר"ב מפרעשבורג.

ל"א) הרב ר' וואלף ליכטענשטאדט [3]) נולד לאביו הרבני מו"ה מאיר ליכטענשטאדט מטריטש [4]) בן המנוח הגאון המפורסם מו"ה יעקיל ליכטענשטאדט אשר מנו"כ בפראג.

ללמוד תורה חדשה, הוא מתיר מה שחבריו אוסרים, הוא מקיל במה שרבני ארץ מחמירים, ויצו עליו המלכות לחזור מדעותיו, או לתת טעם להוראתיו ולפסקיו, ויען ויאמר רו"ו אמת הדבר אני מיקל בהרבה דברים שהם רמ"ס ורמ"ב מחמירים, בעבור שאני למדתי יותר מהם הרבה, וידעתי מה שלא ידעו הם ולא יבינו לעולם" עכ"ל. ולא כתב מניין לו כ"ז, ומסופק אנכי אם יש בה אפילו קורטוב של אמת, בל"ס שקר שרמ"ס מסרו למלכות, וגם תשובת רב פפא ע"ז א"א, עדות ע"ז דברי ר"מ א"ש שהי' תלמיד היותר נאמן לרבו הגח"ס, ואיך הוא כותב ביראת הכבוד להרב פפא ומתארו בכבוד גדול, ראה בס' תומך כבוד להרב יונתן הלוי אלכסנדרזוהן, חתן הה"ג מו"ה יודא דוד רב בסנטפעטער שהי' לו מחלוקת בקהלתו בורשוד טשאבא, כאשר כתב ע"ז ב' ספרים ה"ה הס' תומך כבוד (ברלין תר"ה) והס' Ehrenrettung und auf Dokumente gestützte Widerlegung. u. s. w. (Dessau 1846), הג' ח"ס, והג' ר"א רוקח וב"ד אסרו לרב וכנגדם מצא בי"ד שהתירו, וכן הג"ר אליקים געץ רב בבאיא ורבי בנימין רפאפורט בפאפא (תוכן כל המחלוקת כתובים בספרי "פלגות בישראל" המחזיק כל המחלוקת שהי' בין שנת ת' עד תר"ם) ור"מ א"ש כותב שם וראיתי "כמה שצדקו ונאמנו מאד הני כהני רברבי' שלוחי רחמנא הגאונים הנ"ל" (רא"ג-ורב"ר) בדף ד' — וראה עוד בדף 19, כי יש לסמוך על הגאונים הנ"ל". ועוד. —

[1]) הקדמת בנו ר"מ הנ"ל וז"ל נצר תפארה מטה רפאפורט, הנודע ביהודא, לשם ולתהלה, הורה לעדתו תושבי פאפא נ"ו שנה עד עת שבה יחידתו אל מקור חיים ביום הששי ט' ניסן ונקבר ביום א' י"א בו שנת תקצ"ז לפ"ק, וראה בס' הערובים נוסח מצבתו. [2]) ובכת"י השאיר אחריו ספרים, הס' נוי סוכה הלכות ע"ד סוכה, שער בנימין סוגי' הש"ס, סדר המשנה ספר מקרא משנה וגמרא — וראה במכ"ע אללג' צייטונג דעס יודענטומס שנה ב' 16. [3]) שמו ליכטענשטאדט, ורבים טעו והביאו שמו בשם ליכטענ־שטערן [4]) אביו ז"ל מת על פניו וראה בהקדמה כותב "האומר לאביו לא

(1 למד בישיבת הגאון ר"י לנדוי בפראג, רבו העיד עליו (2 "מנעוריו נתגדל פה בקהלתנו, והי' רגיל בבית מדרשנו, ושאב מים מבארנו, ותמיד הי' כל מגמותיו, לעמוד על דעת רבותיו, ולכל תכלית הי' חוקר, לעמוד על העקר" לקח לו לאשה הי"ה פריידיל בת הקצין ר' זנויל מטריטש, ושמה הרביץ תורה עם תלמידים הגונים והעמיד תלמידים (3 ולמד עמהם ומגדולי תלמידיו שלמד אצלו בפראג הי"ה ר' ברוך לבית ייטלים כמו שכתוב בהאורב (4 במכתבו בשם תיובתא דשמואל דף ט"ו שכתוב שם ולמדתי מס' גיטין אצל אלוף נעורי הרב המאו"ג המפורסם מו"ה וואלף ל"ש וכו' ר"ש, ובשנת תקמ"ה הדפיס חדושיו על גיטין כתובות קדושין אשר הו"ל בשנת הנ"ל בשם קדושת ישראל בברין, בהסכמת רבו נוב"י והג' ר' גרשון היות רב בניקולסבורג, וכאשר יצא שמו לתהלה נתקבל לרב בק"ק טרענטשין ושמה הי' עד יום מותו תקפ"ז י' טבת (5 ואחר מותו קם בנו, והו"ל ח"ב מספרו חי' ע"מ קדושין עם תוס' חי' ר' דוד דייטש וויען תקפ"ט עם הסכמת גאוני ישראל, וגיסו הי' הרב ר' שלמה קוועטש אבד"ק נ"ש.

ל"ב) הרב ר' שמעון אפענהיים נולד בשנת תקי"ג (6 לאביו מ"ה דוד (7 מקרומניא בן הרב הדיין מו"ה ליב נכד להרב החסיד מו"ה אברהם אפענהיים בהג"מ ישכר רב באובען נין ונכד הג"ר דוד אפענהיים רב בפראג וממשפחת ווערטהיים (8 עד ר' שמעון הגדול הפייטוני, ראשית לימודו הי' אצל הרב מו"ה ישראל אב"ד א"ג (9 אצלו למד בהיותו בן ח' וט' שנה מקרא משנה גמרא, ובהיותו כבר תליסר שנין עזב את בית אבותיו (10 "נטיתי שכמי לסבול משא דבר ה' ובאתי שכיות חמדת מר מורי הגאון מו"ה וואלף

ראיתי" ורבים קראו אותו בשם ר' וואלף טריטש ראה הקדמ' לס' חות יאיר החדש „בשם ר' וואלף מטריטש". (1 בריש ספרו, ונתגדל בבית זקנו, וקודם שנכנס לישיבת הגר"י לנדוי התגורר בישיבת הה"ג מו"ה יוסף ליברלש ז"ל. (2 רבו בהסכמתו, והמחבר הביא בהקדמה כי למד אז אצל רבו נ"ה שו"ע אשר הי' שגורים ע"פ. (3 רבו בהסכמתו, והמחבר בהקדמתו. (4 הס' האורב מחזיק ג' מכתבים, מכתב א' מר"ש לנדוי בשם פלוגתא דשמואל על דייני פראג מכתב ב' תיובתא דשמואל מהרב הנ"ל בעל טעם המלך המתעבר על ריב לו לא, מכתב שלישי בשם מודעא רבה מהרב ר"ש לנדוי והערות והקדמת בשם קברות התאוה מהמו"ל פנחס חנני' די סולא ס"ט שאלאניקי תקנ"ה אבל כבר נברר הדבר כי אין כאן לא שאלוניקי ולא ס"ט רק הכל מעשה ר' ברוך ייטלס שהדפיס הס' בוויען ראה אוצר הספרים בן יעקב בערכו וראה המאסף הראשון תקנ"ב – ובספרי פלגות בישראל הבאתי הדברים באריכות והשגתי על דבריו בהקדמה שמבזה את בעל המאסף עבור שהביא מכתב ר"ש לנדוי שלא בצדק ר"ש — (5 אבן המאיר ב' ל"ח — (6 במכ"ע 1851 שנת Allg. Zeitung des Judenthums דף 80, (7 המחבר בהקדמה לספריו (8 הקדמה לס' נזר הקודש (9 עמוד השחר מבוא. (10 שם במבוא.

באסקאוויטץ, שאבתי ממעינו מעין הישועה בתלמידי הטוב והמיטב." ומשם שב לפראג ולמד אצל הרב מוהר"י לאנדוי. אח"כ התקשר בשידוכין ולקח לו לאשה את בת דודו הרב מו"ה אברהם אפּענהיים אב"ד פּריישטאדט את האשה סלאווא [1] [2]. ולמד בפראג עם חברים מקשיבים [3]. ונשאל מחכמי האומות הרבה שאלות בחכמה ומדע, ובשנת תקמ"ט הו"ל את ספרו „עמוד השחר" „כולל חכמות עצומות עם וויכוח גדול מחכמי איתן" [4] „חברו המאוה"ג הגאון הגדול החריף המפורסם החקרן הגדול מעין הנובע מספר הגדול וכו'" [5] ובראש הס' שירים וחריזים" — המחבר דמה כי ילבש כבוד ותפארת אבל פתאום להשו רבים כי הס' אות באות הוא הספר ראשית למודים להחכם המפורסם ברוך לינדוי ולא שינה בהם אפילו אות אחת, והשירים בראש הס' המה שירי רנ"ה וויזל. המכ"ע בימים ההם הרעישו עולם על דברים הללו. [6] הב"ד רבא דפראג ובראשם הגאון נוב"י כאשר שמע זאת וישלח לקרוא את המחבר ויצו עליו כי ידפיס שער אחר על ספרו ולא יעשה צחוק ממנו בכתבו תוארים רמים ונשגבים, אבל הוא לא שמע ולא שעה לדבריהם, והוסף עוד כי בתוך ימים לא כבירים הדפיס בתוך הלוחות אשר הודפסו למדינת אונגארן [7] דברי שבח ופאר על עצמו כי הוא רבן של כל ישראל, ופילוסוף כרמב"ם, אז עלה עשן באף הרבנים הגאונים, ויצוו להדפיס מיד בתוך הלוחות הנשארים וז"ל „באשר שקם אחד נער ובער לא חכמה ולא זקנה יש כאן, הר"ר שמעון קרומינא חתן מו"ה ליב אפענהיים רב בק"ק פריישטאדט, והעיז פניו והדפיס חבור קטן אחד בשם עמוד השחר, והדפיס על עצמו כאלו הוא אחד מהגאונים, ובאמת אין לו אפילו מורינו כלל. כי איננו ראוי לסמיכה כלל, והוא בעזות מצח העיז והדפיס על עצמו תוארים חשובים וכאשר נודע להרב אב"ד דפה וב"ד גערו בו בנזיפה, ולמען ידעו כי החבור נדפס בלתי ידיעת הרב אב"ד וב"ד לכן פרסמנו הדבר בדפוס פראג תקן".

אז ביטל המחבר את רצונו מפני רצון אחרים והדפיס על ספרו שער אחר בשם „היבר האברך המופלא מו"ה שמעון חתן הרב הגדול המפורסם מו"ה ליב אפּענהיים נר"ו אב"ד פּריישטאדט". והשירים קרע מהס' ובספרים שלפנינו הסר הארבעה דפים הראשונים. —

---

[1] ר"ל מילא בפּריישטאדט מקום הגאון מו"ה מרדכי דייטש ז"ל ראה אוצ"י ח"ג גאלגאץ, דברי יש"גב. [2] הקדמה לנזר הקודש ומתה בשנת תקפ"ד ראה נזר הקודש הק' [3] המחבר כתב כן בהקדמה לעמוד השחר. [4] השער בראש ספרו הנ"ל וראה המאסף תק"נ דף רפ"ה [5] בריש הס' עמוד השחר. [6] ראה המאסף הנ"ל מאמר נגדו בבטוים קשים, וראה אריענט שנת 1847 דף 492.

[7] שם במאסף תק"נ ובלוח משנת תק"ן, ומפורש יוצא כל הדברים הנ"ל וכל מה שעבר עליו בימים הללו במכ"ע המאסף הנ"ל.

בשנת תקנ״ג התחיל ללמוד ברבים בבית חותנו ז״ל [1]) ובשנת תק״ס עלה בידו כסא הדיינות בעיר בודאפעשט אשר ישב שמה נ״א שנה ובאותן הימים הדפיס הרבה ספרים שם — ויצא שמו לבעל הוראה מובהק „זקן מומחה לרבים, ומורה הוראה מפורסם, אשר איתמחי גברא בהן עפ״י רוב שימושו ובקיאותו״ [2]) זכה לאריכת ימים בן צ״ה שנה ושל״ח בשנת תרי״א בחודש טבת [3]) ובנו הוא הרב המאוה״ג מו״ה אברהם חיים נולד בשנת תקנ״ו למד אצל הרב ר׳ וואלף באסקאוויטץ, ור׳ זלמן וואלף בעל עמק המלך, ונתקבל לרב בק״ק פעצעל וימת אברהם בן כ״ח שנה בשנת תקפ״ד, ואחרי מותו קם אביו והדפיס הס׳ הר אבל מבנו ז״ל והוא דיני ביקור חולים ודיני גוסס ואונן ובסופו מאמר נשמת חיים על השארת הנפש בשנת תקפ״ד, ומוזכר ג״כ לשבח בספרים של אביו ז״ל ה״ה הר המוריה ע״ט פ״א „ובני הרב המאוה״ג מו״ה אברהם היים תירץ, וכו׳ ועוד —

ספריו מלבד הס׳ הנ״ל עמוד השחר חבר הס׳ המדע לר״י אייבשיטץ חי׳ הלכות רבית מר״י בשם כרתי עם תוס׳ חדושי׳ משלו בשם פלתי ובסופו שיטה דמשכנתא (פראג תקע״א) [4]), הר הכרמל באור דברי הש״ך בנדה מקואות ופי׳ מספיק לפרוש ר״א מווילנא (תקע״ב בפראג) ומזכיר שם לשבח את הרב ר׳ אלי׳ מאהר הוא ר״א רוזנטהאל אחי ר״ש רוזנטהאל בני ר״נ רוזנטהאל (ראה להלן) שמה מזכיר ג״כ את רבו נודע ביהודא, וידידו הגאון ר׳ ברוך לייפניק. — הר המוריה דיני גטין לר׳ אברהם הלוי עם הגהותיו ופלפוליו (אפען תקפ״ג) בסו״ם הר המוריה הצטדק נגד החושדים אותו אודות הס׳ עמוד השחר ראה לעיל וכתב „אבל היודע אמת הוא יודע.״ — נזר הקודש מוסר ומדות טובות אפען תקצ״א· אבל גם נגד הס׳ הזה קמו רבים וצעקו שכל הס׳ מלבד דף הראשון והאחרון הוא ס׳ מעלות טובות ומדות שחבר ר׳ יחיאל ב״ר יקותיאל בר בנימין הרופא [5]) — ס׳ כריתות הברית ראה ח״ב מספרי אות י״ח — ובכת״י השאיר אחריו ספרים, חבור על קדוש החודש [6]) יפה נוף על ספיקות [7]) הר הזתים תרי״ג מצות, [8]) הר הבית על סדרי משנה [9]) חבור על שיר השירים [10]) פי פרשות [11]). תולדות אדם. [12]).

---

[1]) כ״כ המחבר בספרו הר המוריה, כי רובץ תחת משא ההוראה ל׳ שנה ר״ש. [2]) בית יצחק לר״י שו״ב מארץ הגר בהקדמה שם [3]) אללג׳ צייטונג דעס יודענטהומס הנ״ל משנת 1851 ר״ש [4]) רבים חשבו את ר״ש לתלמיד מר״י אייבשיטץ אבל ראה נא בהקדמה מה שכתוב שם „מיום אשר עמדתי על דעתי, לישב בצלו חמדתי, ואם לראותו לא זכיתי, הרבה תורה מחבוריו קניתי״ — [5]) ראה מאמר ארוך במכ״ע Orient משנת 1847 דף 442, 447. [6]) עמוד השחר דף ל״ג — [7]) שם בדף הנ״ל מזכיר המחבר ב׳ חבורי׳ בכת״י [8]) בספרו נזר הקודש [9]) שם, וראה בס׳ חקירת הגמול וז״ל „ואגב אכתוב מה שהראה לי בכתב יד הס׳ הר הבית שלו ע״פ משניות הרב המאוה״ג מהר״ש קרימינו, וכן שם דף מ״ד ונ״ז, ר״ש) — [10]) ר״ש עמוד השחר בהקדמה — [11]) שם — [12]) שם — — ומוזכר ג״כ בס׳ תומך כבוד לר״י אלכסנדרזוהן.

ל״ג) הרב ר׳ יהודה נולד לאביו הר׳ ליב ז״ל בטריטש והי׳ חתן הגאון מו״ה בער רעקינדארף רב״ד בטריטש [1]) למד אצל הגאון מו״ה שמעון קרון טריטש רב״ד בפר״ב. בשנת תק״ל כבר ישב בפרעשבורג ושמה למד תורה עם בחורים קטנים וגדולים ונתן אל לבו לתקן מחלת הזמן אדות הילדים אצל המלמדים אשר הוא בלי סדר ומשטר, ילדים קטנים עם גדולים יושבים בחדר צר כלול של תרנגולים, ואין סדר לתלמוד ומשטר למקרא צווחו כאחת והמלמד צעק בקולי קולות עליהם. וחבר ע״ז ספרו אומר ליהודים נדפס „בברין תק״ן" ובסו״ס פלפולים בהסכמת רבו הג״ר שמעון קרון רב״ד בפרעשבורג, צבי הירש ברודא רב בקיצע, ובסו״ס הסכמה מהרב ר׳ זלקמן זולצבאך מפרעשבורג.

ל״ד) הרב ר׳ אהרן נולד לאביו ר״ש טויבעלס מק״ק טרעביטש ותקע אהלו בק״ק אובן ישן [2]) חבר ס׳ „יד אהרן" (ח׳ דפים) איזה דברי אגדה ופלפול, כנראה מהס׳ דף ג׳ [3]) למד אצל הג״ר זאב וואלף רב באייזנשטדט. שם בסופו יזכיר את ר׳ שמעון קרומנוי והס׳ מהר״ם ברבי, המחבר כתב בהקדמה כי הו״ל הס׳ זרע יעקב" ויש תחי׳ חבור על כללי ספק ספיקא ומנו (חסר שנת ומקום הדפוס) כפי (השערות הרב החכם דר׳ פריימאן) פראג תקנ״א (?)

ל״ה) הרב ר׳ לוי פאללאק נולד לאביו הרבני מו״ה דוד פאללאק זללה״ה במטרסדארף, למד בפראג אצל הג׳ נודע ביהודא (ראה בהסכמה) ואצל הג״ר יוסף לברלש וכאשר יצא שמו לתהלה נתקבל לרב בק״ק טריטש שם חבר הס׳ עמודי שיטים לבית לוי נדפס בפראג תקנ״א עמ״ס בב״ק בב״מ בב״ב שבועות ע״ז ובסו״ס שו״ת מהג״ר העשיל, והג׳ בעל חלקת מחוקק מכתיבת יד״ק הגאון חסיד וקדוש מו״ה שמואל ר״ח ר״י רב בפפא״מ. נדפס בהסכמת הג״ר יחזקאל לנדוי רבו. והג״ר אלעזר רעכניטץ רב בקעללין.

ל״ו) הרב ר׳ מאיר שפיטץ נולד לאביו הקצין כה״ר יוחנן שפיטץ בניקלשבורג חתן הרבני המופלג מו״צ מו״ה משה ליב בי״ח ז״ל [4]) נתקבל לרב ואב״ד לגליל באראניע בשנת תקנ״ב הדפיס ספרו בוויען בשם כתית למאור על ר״ה יומא סוכה מגילה תענית בהסכמת גאוני ניקלשבורג הרב ר׳ גרשון חיות ודייניו ב״ד צדק משנת טוב מנחם תק״מ [5]) והרב מו״ה יוסף יחיאל צבי במהרי״ל ז״ל רב בפאקש (בשנת תק״מ) וכעת רב בגליל שאמדע (בשנת תקנ״ב) חותם ח״י סיון תק״מ. ובס״ס שמן למאור איזה פלפולים בשו״ע.

ל״ז) הרב ר׳ ירמיה [6]) שהי׳ בימיו גאון ישראל, נולד לאביו הרב

---

[1]) בסו״ס הביא ממנו חד״ת וכתב כי נשרף כל חדושיו בשנת תקי״ט בהשריפה הגדולה [2]) בהקדמת ספרו. [3]) „מורי הגאון וואלף פ״ב אשר הי׳ ראש ב״ד ק״ק אייזנשטאדט" כן לשונו שם [4]) כן כתב המחבר בריש ספרו [5]) דיינ נ״ש בימים ההם, קלונומוס קלמן ב״ר ישעי׳. יוסף בה״ר יודא ארי כה׳ ערסלוב. משה אברהם בר״מ אבליש ז״ל. [6]) הפעם שניתי מסדרי, שאנכי כותב תולדות המחברים עפ״י סדר שנת הדפסת ספריהם ופה מקום הרב ר׳ יואב

מו"ה יצחק אייזיק רב מאושפצין [1]) אשתו הראשונה הי' בת הרב מו"ה מאיר הלוי משם [2]) וכאשר מתה לקח לו לאשה את הרבנית פריידא בת הרבני מו"ה ישראל מלנצהוט [3]) שהיתה מקודם אשת הרב ר' יו"ט ליפמאן מק"ק באבוב שהי' בן הגאון מו"ה יעקב אבד"ק באבוב [4]), כאשר יצא שמו לתהלה בשמשו בכתר רבנות בגאליציא נקרא למטרסדארף לרב, בשנת תק"ל והוא כבר רב בהנ"ל [5]), והי' שם עד שנת תקנ"ח [6]) שאז נתקבל לרב בק"ק סאנטוב ושרת שם עד יום מותו שנת תקס"ה [7]). מצינו הסכמתו ע"ס טל אורות עם פי' מגדל דוד עם תלים מרא"ל סג"ל מבראדי, ועל ס' שו"ת הרי"ף, וס' אורחות חיים על פי' מרפא לנפש לר"י ל"ש מטריטש. ועל ס' מקל נועם לר"י גרה"ב, ועל ס' ארץ צבי לר"צ מוודסלוב, ומוזכר לשבח בח"ם יו"ד רל"ט.

ספרו בשנת תקנ"ח הו"ל הס' מודעא רבא (עם זוטא, מבנו, ראה להלן) פירש על הס' מודעא ואונס של הרב מו"ה שבתי ז"ל ונדפס בשנת הנ"ל בלבוב [8]) בהסכמת הג' האדיר מו"ה צבי הירש רוזנוס רב בלבוב אשר הפליג בשבחו.

ל"ה) בניו, מגדולי בניו בנו הגאון מו"ה יואב ז"ל [9]) לקח לו לאשה את האשה בילא בת הרב המפורסם מו"ה שמואל ז"ל [10]) למד אצל אביו עד כי יצא שמו לתהלה ולפאר בארץ, ובשנת תקמ"ט כבר ישב על כסא הרבנות בעיר זארנפצו [11]) לא ארכו לו שם הימים כי בשנת תקנ"א [12]) נתקבל לאב"ד בק"ק צעהלים, שם הו"ל ספרו שערי בינה על שערי שבועות ובשנת תקנ"ב יצא ספרו לאור לשמחת כל גאוני ישראל כאשר כולם הפליאו מלאכתו ויתנו תקף תפארתו, ה"ר יצחק הלוי מלבוב רב בקראקא, צבי הירש רוזנוס רב בלבוב, שמואל בהרב ר' משה פנחס רב בפשווערסק „וכעת נתקבל לרב ואב"ד בפר"ב" [13]) הר"מ בנעט, ר"מ זלמן רב בפיורדא, ר"מ מינץ מאובן ואליעזר הכהן רב בוואידיסלוב. הוא שם לבו לבאר דברי הראשונים, כן הו"ל בשנת תקנ"ח בצרוף עם אביו הגאון ז"ל הס' מודעא ואונס פירוש על

ז"ל, אבל נתתי משפט הבכורה לאביו הגאון מו"ה ירמי' וע"כ הבאתי גם נכדיו ויוצ"ח. [1]) חותן הג' שערי תורה ומוזכר ממנו הד"ת בהקדמת ספר שערי בינה לנכדו ר' יואב ז"ל [2]) הקדמה לס' שערי בינה [3]) ג"ז שם. [4]) בריש ספר שו"ת הרי"ף שהו"ל בנו חורגו רא"א ז"ל ראה להלן. [5]) ראה לאוו געזאמעלטע שריפטען ח"ב 255. [6]) ראה הקדמה לס' מודעא רבא „אבד ור"מ בק"ק מאטרסדארף וכעת מצ"פ לק"ק סנטוב. [7]) ראה מכתב ר"מ מינץ לרמ"ס בחוט המשולש דף כ' הוצאה ב', [8]) ולא בזאלקווא כאשר כתב בן יעקב ברשימתו, הס' נדפס בבית דפוס של אשת הרב המסכים ה"ה הרבנית אשת הגאון מו"ה צבי רוזנוס רב בלבוב. [9]) שנולד לר' ירמי' מאשתו הראשונה הרבנית לאה רייציל. [10]) הקדמה לספרו שע"ש [11]) בהסכמת הרבנים ע"ס. [12]) שם בהסכמת הרב ר"מ בנעט ור"מ מינץ, [13]) כן חתם א"ע בהסכמה.

הנ"ל בשם מודעא זוטא, ובראש הס' הסכמה מהגאון מלבוב אשר העיד כי ספרו שערי בינה נתקבל באהבה בעיני גדולי הדור. הס' נדפס בשנת תקנ"ה, ובסו"ס תשובה מהרב ר' אברהם בר' צדוק ז"ל רב במונקאטש אשר שקיל וטרי עם הגאונים אב. ובנו. —

בשנת תקס"ו הו"ל ספרו השלישי חן טוב על סי' טו"ב באהע"ז ואז שימש על כסא הרבנות באינצדארף, בהסכמת הגר"י ארנשטיין [1]) ובסו"ס ב' תשובות להרב המאוה"ג מו"ה יודיל בגליל שעניא, ולהרב המאוה"ג מו"ה צבי הירש מייזלים רב באויהעל. ומוזכר לשבח ג"כ בס' אבני קדש להג"מ אלעזר מלאסק, בשנת תקס"ו נתקבל לרב בק"ק סאנטוב [2]). למלא מקום אביו ושם מנ"כ בשנת תקס"ז [3]).

בנו השני (של ר' ירמי') מו"ה מאיר ז"ל הי' גדול בתורה ומפורסם וחידש חדושי תורה [4]), חתנו הרב מו"ה ישעי' ז"ל בהרבני הגביר מו"ה יצחק ז"ל מקראלא הוא עשה הקדמה לספרו מודעא רבא והו"ל ג"כ, והתנו מו"ה יודא ליב מוזכר ג"כ בהקדמה הנ"ל.

ל"ט) נכדו הרב מו"ה יצחק פֿרענקיל (התן בנו הרב ר' יואב ז"ל) נולד לאביו [5]) הרב מו"ה אורי' ליפמאנן, בן הרב מו"ה אלעזר פרענקיל מבית חלפון, נכד להג' מו"ה שרגא פֿייביש פֿרענקיל מבית חלפון, נכד להגמ' ברוך כהנא רב בפיורדא, ונכד הרב צמח צדק ועבודת הגרשוני, למד אצל הג"ר משה סופר [6]) בשנת תקס"ו הו"ל הס' זבד טוב על חן טוב מחותנו הגז"ל על סי' י"ז באהע"ז בפלפול וברב חריצות, ונתקבל לרב ואב"ד לסאנטוב למלא מקום חותנו ז"ל [7]) ומשם לקראל [8]) ושם מנ"כ בכ"ה תשרי תקצ"ה [9]).

מ) ב"ח של הרב ר' ירמי' ה"ה הרב מו"ה אברהם אביש טאנענבוים, נולד בבאבוב [10]) לאביו הרב רי"ט ליפמאן נכד הגאון מו"ה יעקב רב דשם, ובא למטרסדארף עם אמו הרבנית ז"ל ולמד אצל הרב ז"ל ושם כרת ברית עם חברו הרב ר' בנימין זאב בעל שערי תורה שלמד אז במטרסדארף והו"ל שניהם הס' שו"ת הרי"ף וס' העיטור עם מעט הערות בהסכמת הרב ר' ירמי', ר' אברהם פינטשוב (הותן השמן רוקח) יעקב מבאבוב, ר"א רוקח

---

[1]) טעה בן יעקב בכתבו כי נדפס בשנת תקט"ז. [2]) ראה בריש ספרי אמרי נועם שו"ת שנדפסו בשנת תרמ"ב מר' יואב שם נזכר ב' חתניו, הרב מו"ה שמשון נפתלי רב באויפֿאלו. וחתנו הרב מו"ה שמואל יצחק רב בסיקס [3]) ראה שטיינשניידער ברשימתו 1396, וראה במכ"ע לגייער כרך ג' דף 57 במאמרו של יוט"ל צונץ. [4]) בריש ס' שערי בינה. [5]) קורות משפחת פֿרענקיל מבית חלפון ראה בהקדמת הס' באר יצחק מהרב דנאדי—אידא, ר"י בילליטצער. ומעט מזעיר כתבתי חדישות מהם בספרי „מצבות מבית החיים הישן באונצדארף" שת"ל בקרוב. [6]) בריש ספר זבד טוב. [7]) ראה בס' מוסדות תבל בין ההותמים. [8]) עפ"י השתדלות דודו הרב הגביר המפורסם מו"ה ישעי' ז"ל בהרבני מו"ה יצחק רה"ק בקראלא שהי' חתן הג"ר ירמי'. [9]) הקדמת הס' בית נאמן לר"מ פרלס. [10]) ראה הקדמת שו"ת הרי"ף שהו"ל,

יואב מצעהלים ואז נתקבל לרב בקערעסטור, והי׳ אח״כ רב בסיקס ומו זכר בח״ם כ״ס ובס׳ מוסדות תבל וזו״ז בהרבה ספרים.

מ״א) הרב מו״ה אלעזר קרפלש, נולד לאביו מו״ה נפתלי מפראג [1] למד אצל הג׳ מו״ה יחזקאל לנדוי ונתקבל לק״ק אלבערט אירשא סמוך לאובן ישן [2], וכאשר של״ח רבן ז״ל והספידו בביהכ״נ הנקרא ציגיינור במקהלות אלפי ישראל, וכאשר שמעו דרשותיו, בקשו ממנו קהל ישראל להדפיסו, והדפיסו בשם „אבן האות״ יחזקאל למופת (פראג תקנ״ג) הס׳ מחזיק יוד דפים, ומזכיר בהספדו כי יש לו הרבה תשובות מרבו הג׳ ז״ל. —

מ״ב) הרב מו״ה משה קוניטץ, נולד לאביו הרב מו״ה מנחם מנדיל קוניטץ [3] בשנת תקל״ד באלט אפען, בעת הי׳ בן יוד שנים נכנס לישיבתו של הרב ר׳ וואלף באסקאוויטץ שהי׳ אז באופען אצלו למד ג׳ שנים בשקידה עצומה, כן למד אצל הג״ר משה מינץ כאשר מזכירו בספרו בשם „אמ״ו״ [4], משם נסע לפראג, ולמד בישיבת הרב ר׳ יחזקאל לנדוי ושם כרת ברית עם הרב ר׳ ברוך ייטלש, מפראג נסע לברעסלוי, ומשם שב לביתו, ועסק במסחר, ושמו יצא לתהלה ולפאר בארץ, והי׳ אדם יקר המעלות איש טוב ומפורסם לתהלה [5] בשנת תקפ״ח אשר מסחרו חדל לתת פרי נתקבל לדיין בפעסט ולרב באופן חדש [6] אבל רק ט׳ שנים שמש כי בא המות האכזר פתאום וגדע בחרות אפו את ר״מ ומת בשנת תקצ״ז כ״ז שבט [7].

ספריו, ראשית עבודתו הי׳ הס׳ מוסדות תבל, באור פרק עשירי מס׳ מלות הגיון לרמב״ם נדפס בשנת תקנ״ה [8]. אחריו י״ל הס׳ „העניך״ פי׳ ע״ס בחינת עולם עם הפנים, ונחלק לבאור המלות והעניך עם מפתח גדול וקצת הערות במאמרי חז״ל וויען תקנ״ו. אח״כ הו״ל הס׳ בית רבי תולדות רבינו הקדוש ר״י הנשיא, וויען תקס״ה. משנת תקס״ז, התחיל לעבוד עבודה גדולה להבר ספרו „בן יוחאי״, המחבר בהקדמתו כתב כי שמונה שנים רצופות יגע בהס׳ וכה יאמר, „בעמל הריתי, ובעצב ילדתי״ ובזעת אפי בה עבדתי״, הס׳ בן יוחאי נגמר בשנת תקע״ה תוכן הס׳ לבאר צפונות במאמרי התנא רשב״י אשר בש״ס בבלי וירושלמי וכו׳ ויתרון הגדול בדינים להלכות, וספורים הבאים בכל הש״ס בשם רשב״י, והבאים בשם ר״ש סתם, ותוכחת גליות והזקות שהזהר ורע״מ והמדרש הנעלם והתקונים כולם חברו מהתנא רשב״י, ותשו׳ נצחות ונכוחות וברורות לכל שואל, והמהרהר בכל דור ודור, ובפרט

---

[1] בריש ספרו אבן האות. [2] ג״ז שם. [3] ממשפחה גדולה ומפורסמת נכד הג״ר גרשון אשכנזי, ומצ״א הי׳ נכד הג׳ שו״ת חות יאיר ראה הקדמת הס׳ בן יוחאי. [4] בן יוחאי צ״ו. [5] ראה אללגעמיינע צייטונג דעס יודענטהומס משנת 1840 וראה רייך בית־אל דף 170 [6] ראה רייך בית־אל דף 170 וראה בס׳ אהל דוד בסוף הספר שמזכירו בשם הרב מאובן חדש. [7] בפראג עשו אזכרה לשמו בביהכ״נ על־תנאי, בכל שנה ראה בית־אל הנ״ל. [8] ראה קאטאלוג לצעדנער .p 315, וקאטאלוג לש׳ ווינר 142, ורשימת ב״י, ורייך בבית־אל הביא ס׳ המסות הגדולות שחבר ולא הי׳ דברים מעולם.

על השגת יעב"ץ בספרו מטפחת ספרים. ספרו לא עשה רושם כ"כ כמו שדמה המחבר [1] בשנת תקע"ח והוא בווינא לרגלי מסחרו, השיב שמה תשו' לברלין להתיר [2] הביהכ"נ הרעפארם בהמבורג [3]. בשנת תקפ"ח הדפיס את ספרו שו"ת המצרף ח"א תשובות מסי' א' — קכ"ח. [4].

מ"ג) הרב מו"ה ברוך לייפניקער, נולד בק"ק לייפניק לאביו ה"ר שמואל זיינוויל סג"ל, למד אצל הג"ר זרח איידליץ מפראג, ור' טעביל שייער רב בבאמבערג. ונתקבל לרב בק"ק זעמלין, אבל לא ארכו לו שם הימים כי עזב את מקום ממשלתו, ושב לארץ מולדתו, בשנת תקנ"ו הו"ל הס' זרע שמואל, חי' גפ"ת, וקצת חלוקים על מס' כתובות לזכרון על מות בנו בכורו שמת בן כ"ד שנה, השאיר אחריו הס' לדוד ברוך בכת"י חדו' על התורה ואגדה [5].

מ"ד) הרב ר' דוד פריעזענהוזן נולד לאביו ר' מאיר הכהן בכפר פריעזענהויזען באונטער פראנקין [6] ממשפחה גדולה ומיוחסת [7], בשנת תקי"ח [8]. ר"יד בא לפירט [9] ובשנת תקמ"ג נתקשר בשידוכין עם הבתולה מירל בת ר' דוד אטענהוזען [10]. אבל לא ארכו לו שם הימים ימי שלום, כי בשנת תקמ"ז גרש את אשתו ונסע לברלין, במשך ימי שבתו בברלין, עשה תורתו קבע ועיקר [11], חכמת הלמודים עראי וטפל, לא פג טעמו, וריחו לא נמר ושמה

---

[1] ראה דברי הג"ר יוסף שאול נטנזוהן בהגהות יד שאול ליו"ד סי' רל"ט שמזכירו אבל בשם מפטפט והתמרמר על ספרו, וראה בקאטאלוג ראזענטאלי'נא אצל „בן יוחאי" שהתמרמר ג"כ עליו וראה במחברת כרם חמד, תעודה בישראל, בית יהודא, ושרשי לבנון (אשר הוא מחברת הראשונה מבית האוצר פרחי צפון) וכולם יענו ויאמרו כי דברים הטובים מספרו אשר בהם התראה לעיני הקורא כבקי בכל ספרי העברים, לקוח מהס' הדורות. אבל אין אדונים המה לדון בזה [2] המה תרי מילי דסתרי אהדדי מי שלחם בעד הזהר ברעם וברעש, ומבזה כל גאונים אשר טועים מדרך הישר באמרם כי הזהר אינו מרשב"י, יתיר אורגעל בשבת ולהתפלל באשכנז (?) [3] מכתבו נדפס בס' נגה צדק, אבל גדולי ישראל נשאו לו פנים ובספרם אלה דברי הברית לא ידברו ממנו כלל. [4] בריש ספרו „בן יוחאי" כתב כי חיבר חבור גדול בשם המצרף שו"ת אשר יו"ל בכל שנה כרך אחר כרך, אבל הס' קטן מאד כן הח"ב שי"ל אחרי מותו בשנת תרי"ז (ראה ח"ב מספרי אות מ"ה) [5] ראה אבן המאיר ח"ב דף מ' ע"ב. ואתמה על הרב הי"ו שכתב כי הי' נכד להרב המחבר זרע שמואל, וס' לדוד ברוך, הלא הוא הוא המחבר הב' ספרים. ראה פירסט קאטאלוג ח"ב p. 271 רשימת שטיינ־שניידער p. 775 וראה בן יעקב ברשימתו 163. [6] בהקדמת ספרו [7] מוסדות. תבל 92. וראה מכ"ע Orient משנת 1848 דף 166 וראה ל' לאוו געזאמעלטע שריפטען ח"ב דף 102 [8] לפי חשבון של המחבר בריש ספרו כליל החשבון, [9] אחיו ר' אברהם הי' מו"צ שם ראה הרב דר לעווינשטיין Zur Geschichte d. J. in Fürth דף 36, [10] הנ"ל והנ"ל. [11] דברי

התגורר בבית הגביר ר' בנימין האלברשטאדט [1]. ר' דוד מספר [2] כי עד שלשים שנה לימי חייו הי' כל עתותיו תרומה לה' „יומם ולילה הי' לי למשמרת, להגות באמרי שפר, התלמוד והפוסקים ראשונים ואחרונים, פעם לפני גדולים, חכמי חרשים, ונשואי פנים, פעם עם רעים נצמדים, אהובים וברורים, פעם עם תלמודים מקשיבים והגונים, ובהיותו בן ל' שנה, וה' הצליח דרכו לעבור במים אדירים, חלק גדול מים התלמוד וספרי הפוסקים וכו' העירנו עיני ולבי לתור בחכמה, עשר שנים עד שעלתה בידו לגמור הס' כליל החשבון בשנת תקנ"ז.

בהס' כליל החשבון יבאר המחבר ראשי יסודות החשבון הכלל, המהולל בשם אלגעברא. וגם התרועעו אתו ומתרפקת עליו יסודות הראשונות אשר הכמת המדידה נשענת עליהם בהסכמת הגאון מברלין מו"ה צבי הירש ודייניו שמעי' בר' חיים, מאיר במוהר"ש ווייל. מברלין נסע המחבר למדינת אונגאריא, ובשנת תקס"ו מצינו אותו באונצדארף (בתור מורה ? [3]) שמה עלה על רעיוניו להפיץ דעתו על דבר בנין בית המדרש לרבנים [4] וכבר חבר קונ', שם הציע דעתו באריכות [5] הקונ' מסר לאחי הקיסר האדון פלאטינוס בעת הי' בבודאפעסט, וכמעט שהסכים לדעתו רק ר"א רוזנטאל ממאהר הפיר עצתו [6] עם הרב אב"ד [7]. משם נסע להורה לאונצדארף שמה התקשר בשידוכין והי' לו ד' בנים ונתקבל לרב"ד ומו"צ באוהעל, ועסק במסחר היין.

בשנת תק"ם י"ל ספרו מוסדות תבל. [8] ג' ענינים שונים בהס'. א) בנין עולם לפי דעת קופערניקוס ח"ב נותן מופת הותך על יסוד הי"א מס' האקלידוס אשר כל חכמי המדידה נלאו להמציאו. והוא יגע עד שעלתה בידו, השלישי הצוואה, חקירות על מציאות ה' על הנבואה, תורה מה"ש נדפס בהסכמת ה' גאוני ישראל, בראשונה יצא הגאון משולם זלמן הכהן מפיורדא, ומרבה בשבחו, אחריו הג"ר משה סופר הוא העיד עליו כי נכר לו מימי עלומיו ומרבה להללו בשבח ותפארת. אחריו הג' ר"ק קונשטאדט רב בוערבוי מתארו בשם „פאר תפארת ישראל". ואחריו הרב ר"מ טייטעלבוים רב באוהעל וכתב עליו, כי ראש וראשון הוא מדייני קהלתי, והאחרון ר"י

---

[1] הג"ר צבי הירש מברלין שם בהסכמתו. [2] ראה ריש ספרו כליל החשבון. [3] המחבר בריש ספרו כלה"ה. [4] מוסדות תבל 90. [5] בס' הנ"ל 99. [6] ספרו הנ"ל 90. וכתב שם. ומלבד הטובה בהקמת בתי מדרשים לרבנים עוד תסיר הרפת ארץ נכרי' אשר תחרף אותנו (בני אונגאריא) אומניך ורבותיך ו"אורניך מארצנו באו לכם, ובאמת אך חלב ארץ יאכלו, מבלי עשות מאומה לעז ולהועיל. ר"ש דבריו — [6] בספרו דף הנ"ל ראה להלן אצל אחיו ר' שלמה רוזנטאל. [7] שם הביא המחבר וכמעט שנתקבלתי לרב בפעסט לולי ר' אליהו ז"ל והרב אב"ד (דף צ"א) [8] בהקדמה מזכיר המחבר שם התלאות הרבות אשר מצאו אותו, אודות הדפסת הס' ד' שנים עסק בהדפסתו, כחצי שנה התגורר במאקוי, ושנה תמימה באייזנשטאדט בבית הגביר ר'

גריסהאבער רב בפאקש, שם בספרו דף ע״ז — פ׳ יצא במאמר נגד חסידים וצדיקים [1]), הימים האחרונים של המחבר זמן ומקום מותו נעלם מאתנו. —

מ״ה) הרב ר׳ אהרן [2]), נולד לאביו ר׳ קלמן בשנת תקכ״ו [3]), ראשית ישיבתו הי׳ בישיבת הגאון ר׳ ירמי׳ אבד״ק מאטרסדארף, ומשם נסע לישיבת הגאון ר״י לנדוי בפראג, בעת למד בפראג [4]) הי׳ דר׳ בבית אשר הב״ב הי׳ מכת ש״ץ אשר בלי ספק [5]) זאת הי׳ בעוכרו שנשרה בלבו מינות וקלות. בשנת תקמ״ט והוא בן כ״ג שנה נתקבל לרב בארַאד ולסופר הקהלה, שני עבודות אלו לא הספיקו לו צרכו כי אז הי׳ עדתו עדה קטנה ושמה ישב עד יום מותו שנת תר״ד בן ע״ח שנה ביום ש״ק ט׳ אלול תר״ד [6]).

יחוסו לרבו הגאון מו״ה ירמי׳ בספרו שריון קשקשים הביא את רבו בכבוד, ובאמת רבו ג״כ קרבו אז באהבה ראה מקל נועם [7]) י״ט כתב רבו מכתב לארַאד וז״ל „האמת עד לעצמו שתלמידי הרב שלכם חביב ואהוב גבאי וכו׳, אבל עכ״ז הצטרף רבו לאסור הדג שטירל שעמד על הפרק, ולא עברו ימים עד שרבו הגאון רדפו והחרימו כאשר כתב זאת הג״ר משה מינץ לרא״ח (ח״ס ח״ו צ״ג) וז״ל עד שרבו המובהק הגאון מו״ה ירמי׳ אבד״ק מאטערסדארף כתב אלי להחרימו ולהדיפו בכל מיני רדיפות ולהסי׳ו מרבנות כאשר עיניו ראה אצלי המכתב מרבו הנ״ל. —

יחוסו לרבו הגאון הנודע ביהודא בלי ספק לא הכירו רבו אהרן תלה א״ע באילן גדול בלחמו מלחמת הדג שטירל כי רבו נוב״י באמת התירו אותו, אבל אנו רואים היטב כי לא קנאת אמת קנא. בספרו שרין קשקשים כתב כ״פ כי אף אם ההרים ימישו וגבעות תמוטנה, ויאבד כל העולם ואות

מנדיל יאנאוויטץ, ומשם נסע לפראג, וטעה ה׳ פין בכנסת ישראל דף 522 מה שכתב אדותיו ר״ש. כן מה שכתב כי החבור נדפס אחר מותו גם בזה טעה כי בעצמו הי׳ בוויען במשך הדפסת הס׳ [1]) מדבריו היקרים מה שנוגע להתפשטות החסידות בארצנו כבר דברתי במאמרי „לקורות החסידות באונגאריא״. ראה בתשו׳ הרשב״ן ובס׳ ממשה עד משה להרב רש״ש ישח״ס חזר מהסכמתו שנתן לו לפי שלא הסכים לבנין בית המדרש להרבנים ולי נראה שחזר לפי שפגע בכבוד הרב הגאון מאוהעל. — [2]) דן אנכי את הנז׳ במשפט היותר קשה ולא נמצא לו זכות. עמידתו הי׳ לקעקע את בירת היהדות, הביא מהומה ומשובה בקרב הכנסיה הישראלית. איש אשר בני ביתו יצאו מכלל ישראל אין לחפש עוד לו זכות, ויפה עשו גדולי ישראל שקראו בקולי קולות הסירו מבית אנשים הללו ולא תטמאו. ורק עבו״ז הבאתי אותו, כי תולדותיו הוא פרק נכבד בתולדות ישראל בימים ההם. [3]) ראה תולדותיו בכרם חמד ח״ב ובספרו ילד זקונים וראה במכ״ע Orient שנת 1842 תולדותיו. כנסת ישראל להי׳ פין, צייטלין קרית ספר, רמ״ש באבן המאיר ח״א, וראה באריכות בלֿאֿוו געזאמעלטע שריפטען כרך ב׳ מדף 420-251 [4]) לֿאֿוו שם אשר שמע מהרב דסענעדין. [5]) שם 255, לפי דעתו. [6]) ראה מכ״ע Orient לשנת 1844. וראה לֿאֿוו העתק מצבתו הכתיבה ע״י עצמו. [7]) הס׳ מקל

א׳ מדברי מורי הקדוש לא ילך לבטול. וראה נא בספרו ילד זקונים (ח) האיך העיז פניו לעשות צחוק מתורת רבו וכותב „חלילה מחשוב כדבר הזה" כדברי רבה, „זר ורחוק מן הדעת המה דבריו" וכו׳ וראה שו״ת נוב״י (סי׳ כ״ט, ליו״ד ב.) כי ר״ש לנדוי כתב כי אינו מכיר אותו מי הוא, ומה הוא.

הרעש הראשון הי׳ אודות דג שטירל [1], בבראד ובטמשוואר הי׳ נוהגים לאכול הדגים הנ״ל, ור״י גריסהאבער מפאקש ואתו עמו גדולי הדור התעוררו נגדו ונתנו אותו ואת בני קהלתו לאוכלי שקוצים אבל תלה א״ע באילן גדול כי הג׳ נוב״י התירו כמפורש יוצא בתשובותיו (יו״ד כ״ט מה״ב), הוא הדפיס אז את ספרו „אמרי נועם" פראג תקנ״ח, להצדיק את קהלתו, ור״י גרה״ב הדפיס הס׳ מקל נועם (ראה להלן בערכו) בהסכמת גאוני ישראל. וכנגדם יצא ר״א בספרו שריון קשקשים בהסכמת הבד״צ דפראג, ור״מ מיניץ ועוד, ומבזה שם את הרב ר״י גרה״ב והרב ממאקוי, ונתן לשמצה את כבוד הג״ר מרדכי בנעט ושארי גדולים ומני אז כותב הג׳ ח״ס (ח״ו צ״א) מני אז שביזה את הג״ר מרדכי בנעט רחקתי בלבי. —

ספרו עמק השוה. והרעש השני [2]) בשנת תקס״ג הדפיס בפראג הס׳ עמק השוה מחזיק ג׳ ספרים, ראש אמונה, חקירת ודרישות בעיקרי אמונה וס׳ נשמת חי׳, משניות ס׳ ברכות, וס׳ דירת אהרן חי׳ פוסקים וחקירות, ועלה לו כי קיבל הסכמה מר״מ מיניץ ומכתב אהבה מר״מ קוניטץ, הס׳ יצא לאור, והעם רננו אחריו כי מות בסיר והי׳ אספה אודותיו בבית ר׳ אלי׳ רוזנטאל ממאהר בבודאפעסט, המה רצו לגזור כי ספריו טעונין שרפה אבל אנכי כותב ר״מ מיניץ (ראה אגרתו לח״ס בח״ס ח״ו צ״ג) לרא״ה, כאשר ראיתי שכל דבריו שם המה דברי איזה מחברים הראשונים אשר הריק מכלי אלכלי, וקליפתם אכל כזבוב הנופל במקום צרעת, ומה שחידש יוטל מה שחידש אין בה לא חכמה ולא מלאכה, כ״א להג הרבה אשר צעירים ישחקו עליו ולא ירעו

נועם מר״י גרה״ב רב בפאקש ראה להלן בערכו. [1]) דע קורא היקר כי בכרם חמד ח״ב מה שמספר שם חרין המחלוקת שעברו עליו וכן בס׳ ילד זקונים אין שם אף קורטוב של אמת. נאמן עלי הג״ר משה מיניץ יותר מר״א, ואחר מות ר״מ מיניץ הדפיס דבריו לבזות את הג״ר משה מיניץ איש אשר הי׳ טהור לב ודן כל האדם לכף זכות והרבה פעמים עמד לימינו ונאמנים עלינו דבריו אגרתו בח״ס ח״ו צ״ג. [2]) שמעו קוראי היקרים והשתוממו מה שכתוב סופר אחד אשר אנו רואים מתוך דבריו השנאה העזה לגאוני ישראל נתן את כבוד כל גדולי ישראל וגאוניה לשמצה וליצנות בדברים אשר לא אמתים הנה, עשה צחוק וליצנות מגדולי דורנו, הוא ש׳ ברנפלד במאמרו „בכנסת ישראל" ח״ג דף 91 ואבוא פה כל דבריו והערותי עליהם אשר יראה כל רואה כי כתב דברים אשר בכזיב בלדתם, ובשקר יסודם וז״ל, „בהרי חשך כאלה, מלאים עננים מכוסים ענני הבערות והסכלות, בלה ר״א חרין את ימיו, ואלה אשר יהרצו עליו משפט דין קשה הוטאים להיושר ומעותים משפט וכו׳, ידיעת חרין בספרות ישראל היתה רבה.

ולא ישחיתו בכל גבול ישראל כדברי הבלים כאלה, לא אביתי לשמוע' אליהם והחרשתי — — וטעמו כותב הוא להג' ח"ס (חוט המשולש כ' הוצאה ב') „כי ראיתי בו ובדיבורו שאז יקדיה תבשילו ברבים ויהי' לאב נגף לישראל". —

עברו איזה שנים, בשנת תקס"ה, נתגלה חרפתו, בתוך קהל עדת ונתעבר הריב עד שאלצהו בני קהלתו לעמוד לפני המשפט כאשר בא הנה „כותב ר"מ מינץ אספתי מלוא הרועים בי"ד הרבנים [1] וגם רבנים ממקומות אחרות ומובחרי העדה מקפו"מ דפה. ובעת הזאת עלה בהסכמה לעבור לפניו תער השכירה, ולהפשיט מעליו אדר יקר שם הרבנית כאשר בקשו בני קהלתו את כבודו לעקר וכו' [2]) ומורה שקר לא יבא העיר, ולא יורה שם חיך לשונו בדרשת של דופי ומינות כאשר העידו פה בפני האספה זאת מובהרי עדת קהלתו. וכו' וכו' אולם (כותב ר' משה מינץ) אנכי נשארתי לבדי ואין איש עמדי להפך בזכותו עד שהפרתי ונדחתי אותם בזה שלא יעשו לו שום דבר כ"א נחרוץ משפטו שלא יורה שם בלתי מורה א' היודע וטוב ההוראה.

ספריו, ומעשיו ר"א חרין הי' התל שהכל אליו פונים כל אשר מאס בהתורה וחפש היתרם הי' פונה אליו והוא יגע ומצא ביגיעה היתר לכל דבר, כאשר שאלו אם מותר ליסע על המסילת הברזל בשבת היתר

---

[1]) שמות הבד"צ תראה בחוט המשולש כ' הוצאה ב' במכתב ר"מ מינץ לרמ"ס. [2]) כן כתב ר"מ מינץ לרא"ח בעצמו ראה ח"ס ח"ו צ"ג, ויראה

---

[1]) חקירה בפילוסופיא הי' רא"ח ראשו ורובו בחקירה אלקית ע"פ סגנון הרמב"ם וכו' חטאת חרין היתה כי בטל אמירת יהי' רצון בין תקיעת שופר, בטול שנוי השם להולה כדי להטעות המלאכי מעלה, בטול מנהג כפרה [2]) אשר הר"י קארו קראו מנהג שטות, בטול נגון כל נדרי, התיר לשתות מים בשעת התקופה, בטול הכאת המן בפורים וכו' על החטאים

---

[1]) בא מלאך וסטרו על פיו, ושכח בעצמו דברי עצמו, מה שכתוב בספרו תולדות הרעפארמאטיאון דף 77 וז"ל כנודע לא הי' רא"ח תלמודי מופלג ובקהל עדתו, ובכל ישראל נתפרסם שמו לכופר ומין, מדת השכלתו היתה זעימה מאד, ומלבד המליצות השגירות בפי בני דור ההוא לא נמצא בספריו כלום, כתב עברית והעתיקים גרמנית, ופרסם גם בעברית־גרמנית. ספרי רבי הכמות ומעוט האיכות, ר"א הי' מורדף ימים רבים בגלל דעותיו החפשיות וכו' הוא לא הי' כדאי והגון לאותן הרדיפות, לא מצד ידיעותיו ומחקריו וראה חיי יוט"ל צונץ דף 122, ידיעת חרין, בחכמת ישראל לא ידע דבר רק שהי' פטפטין ביותר. וראה רשימת רוזנטאלינא „ותחת כי מריביו אמרו אשר קציץ בנטיעות אנחנו נאמר „אשר הבל יפצה פיהו" (אצל ספרו עמק השוה [2]) לא הי' דברים מעולם דברי הנ"ל ולא נמצא בשום מקום

[1] אם לבטל אכילת מצה בפסח היתר [2] אם מותר לשמוע קול ארגעל בשבת ע״י ישראל השיב שמותר [3] ושיש בכחו, ובכח כל רב כמוהו לעקור דבר מן התורה בין בקום ועשה, בין שב נא״ת אף בדבר הנוגע לעיקרי האמונה והדת ולקיום ולתקנות העולם. כן בשנת תקע״ח נתן הסכמתו ומכתבו הגדול הנדפס לס׳ נגה צדק מדף י״ד—כ״ו שם צוה להתפלל באשכנז ולהשמיט תפלת ציון וירושלים, אז יצאו גדולי ישראל למלחמת ה׳ נגדו. גזרו ופסקו כי אין לו תקנה אלא בסכין, להרחיקו מישראל. אשר נחשב בעינהם כבוגד כי הנגע הולך ומתפשט. הג׳ ח״ס צווה שכל מעשים הללו הם עשוים להעביר על הדת ולהשכיח תורה מישראל. הוא עורר כי התפלה שלא בלשון הקדש מבטל הקשר שבין היהודים יושבי ארצות שונות ורחוקות זו מזו וזה חזוק הלאום הישראלי השפה הקדושה יחזקם, אבל הוא שחק להם —

אז יצאו גדולי ישראל נגדו, ר״מ מינץ שטיפל עמו כתב אז במכתבו לחרין, מע״כ הוא לאבן נגף ולצור מכשול לכלל אמונתנו הישראלית והוא טהור בעיניו, אף שעדיין מצוותו לא רחץ, ומוליך על כל בני שחץ [4].

נא האדון ברנפעלד. [1] ילד זקונים ג׳. [2] מכ״ע Oriend לשנת 1841 ל״ב דף 542 [3] ילד זקונים ב׳ [4] ח״ס ח״ו צ״ג.

כאלה תחרד הארץ, ומה גם באונגאריא אשר נאספו על רא״ח לשרשו מארץ החיים בגלל חטאיו נגד היהדות, ויהי כאשר הדפיס בשנת תקע״ג [1] את ספרו ראש אמונה להצדיק את פעולתו [2] יצק שמן על המדורה כי מצאו בספרו כפירה נגד הדת ר״מ בנעט חרץ משפטו כי ספרו של רא״ח מלא מינות וטעון שריפה, לבקשתו [3] של הרב המחבר היכן מצא מינות בדבריו לא ענה לו כלום [4] וכו׳ פתאום [5] בא לו קריאה כי יבא לעיר אפען לפני הרב שם, בבואו העירה מצא ג׳ רבנים משונאיו ומרודפיו [6] וע״פ

---

[1] לדאבוני רואה אנכי עד כמה השנאה בלבו על גדולי ישראל, אין לו ידיעה כלל בחיי הרין לא קרא ולא ראה, בענין ההן, כלל ספרו עמק השוה נדפס בשנת תקס״ג ולא כמו שכתב הנ״ל, ואין לו שום שייכות עם מנהגי ישראל. [2] שם לא הצדיק את פעולתו כי ע״ע ישב בשלום ויש לו הסכמה על ספרו מהג״ר משה מינץ ור״מ קוניטץ [3] ר״מ בנעט חרץ משפטו על מעשיו הרעים אשר גם בני קהלתו קהל אראד מאסו בי ופרסמו שרבם כופר ומין ולא רצו אותו לרב, וכי יכולים אנו לכוף קהל ישראל לשמוע לקח מפי רב אשר לא לרצון להם אשר ככופר ומין בעיניהם, ונמאס בקהלתו [4] ג״ז שקר ר״מ בנעט השיבו ראה מכתב ר״מ בנעט לרא״ח בכרם חמד ב׳ דף 101 כי יברר כל דבריו בפני ב״ד היכן מצא מינות, ורא״ה לא ביקש שיאמר לו מה חטא כי היי יודע, וכל בני קהלתו ידעו. [5] ג״ז לא אמת בני קהלתו אלצהו לעמוד לד״ת ראה בפנים [6] ג״ז שקר, ר״מ מינץ חפץ בהצדקו, והוא לקח לו ב״ד ממיודעיו ובעה״ב, אבל צעקת קהל אראד אשר קראו לפני ב״ד חטאותיו, ובקשו שישלכו מעליו

ר"מ בנעט בשנת תקנ"ג בעת הי' רא"ח צעיר לימים נתן לו הסכמתו על חד"ת שלו כתב אח"כ ובאמת אותו המורה ראש שבאראד במחנה חטא הרבים ישא וראוי לנדותו, כי עשה כירבעם בן נבט, וכתב, וע"ד חרינר רב באראד חלילה לקחת תורה מפיו בשום דבר כי איש זה אין לו יד בגמ' ופוסקים כלל, אך כל מלאכתו עסקו בהגיון, וסיים במכתבו (באלה דברי הברית) מלבד זה מרה באחרונה דור האחרון בנים יולדו להם. לא גדלו כלל על ברכי אמונה, ונמצאים עקורים ונפרדים לגמרי מכלל עדת ישראל וכאשר ניבא כן הי' כאשר ראינו.

בנו של רבו הג"ר שמואל לנדוי וב"צ דפראג אשר קמו לעזרתו בספרו שרין קשקשים בכבוד ויקר, ראו נא איך שנו את טעמם בספר אלה דברי הברית י"ז, „אוי לדור שכך עלה בימינו, אוי לאוזן השומעת כי גברו כ"כ פרצות ואפיקורסת, מאסו בתורת ה' והס' נוגה צדק הוא חושך רע ואין לסמוך עליו כלל".

ר"א רוקח רב בטריטש, והנה זה האיש רא"ח, ידענו מה הי' לו אין לו יד בגמ' ופוסקים וחלילה לסמוך על הוראתו, ידענו את האיש ואת שיחו.

ר"מ סופר כתב בתשובותיו ח"ו, תשו' פ"ה ההורי—נאר הכחיש בכל ושהוא לא השיב לר' לברמאן כלל [1]) לסייעו ידיו כלל. (ואח"כ כתב הודאתו והזירתו של רא"ה טומאתו בשוליה, אבר רותח לתוך פיו וכו'.

רא"פ שמואל ווינטורי „חרינר שפוסק בסכנא הריפא להפוך דברי אלקים למינות ולדרוש אל המתים. אוי לו ואוי לנפשו שהוסף ללענה משפט וכו' —

---

[1]) הבוגד הזה אשר המיר את דתו הי' יליד אונגאריא (ראה מכתב

מצות הרב ר"מ מיניץ הכריחהו לקבל עליו משפט הרבנים בתור ב"ד באמרם לו כי מחר תחל החקירה, בבאו למחרתו לבית ר"מ מיניץ לא מצאהו [1]) רק שלשה רבנים ישבו בתור ב"ד לשפוט עליו הדין ה' „בועד הרבנים הוחלט שתתהרט פה על כל המינות שכתבת בספרך [2]) ואם לא תמלא חפצנו, נגלה את זקנך לשימך לראיה, רא"ה התחיל להצטדק, ולבקש שיאמרו לו לכל הפחות מה עונו אולם כבר עמד הגלב [3]) ותער בידו לגלה זקינו ובפחדו שלא יעשה לו הבזיון חתם שמו על הכתב, האינקוויזיטורים האלה בפאותיהם הארוכות יעוררו בנו צחוק מכאוב לב [4]).

אדרת הרבנית, זאת הי' בעוכרו, רק ר"מ מיניץ חפץ בצדקו לפי שירא שאז יקדיה תבשילו ברבים ויהי' לאבן נגף לישראל מכתבו לרמ"ס ראה לעיל.

[1]) ג"ז שקר ר"מ מיניץ הי' שם וחפץ בצדקו ועמד לימינו בכל כחו, ראה מכתב ר"מ לרמ"ס (ח"ס ח"ו צ"ג). [2]) ג"ז שקר ר"מ מינץ בקש שלא יורה שם בלתי עוד מורה שיעמוד לימינו [3]) ג"ז שקר המהה שפטו משפטו אבל ר"מ מיניץ, בטל דבריהם באופן שיורה שם בצרוף איזה מורה ת"ח . . [4]) העורך שפ"ר כתב שם כי גם לו למשא דבריו, וגם הוא לא מצא נחת רוח במאמרו ולא הי' רוצה להדפיסו ר"ש. —

מלבד הספרים הנ״ל הו״ל הס׳ אבק סופר הגהות והערות וחי׳ לשו״ע יו״ד אבהע״ז ותשו׳ בתפילין פראג תקפ״ה. אגרת אליאסף בה היתר לשנות מנהגי ישראל (פראג 1826) צ״ר נאמן בעניני הדת ואמונה ותקנות הו״ל פראג תקצ״א. בן הו״ל בשנת תקע״א הס׳ צחות המליצה מרז״ו בוכנער [1] בהוספת ומכתבים שונים, ור״ד אפענהיים הדפים נגדו הס׳ עיני הדעת (ראה בערכו) וראה בס׳ בחינת הדת להר׳ אליהו דיל מדינו השנות שם על ראה״ח) וראה בס׳ אגרת אליאסף מהרב אפריקני לראי״ח ומוזכר בשו״ת שערי אפרים לראו״ם באו״ח א. —

מ״ו) הרב ר׳ יצחק גריסהאבער, נולד בקראקא, בשנת תקמ״ב בחודש תמוז בא לפאקש [2] הרעיש את העולם במודעה שנדפס בסוף סדר התפלה תקוני שבת וויען תקנ״ד בצרוף הג״ר מרדכי בנעט אדות תפילין של סופרי פולין׳ ובשנת תקנ״ט אודות הדג שטירל אשר הרב ר״צ מסמשוואר שאל את הג׳ נובי״ והתירם ראה התשובות בנוב״י ב׳ יו״ד כ״ט — ל״א הו״ל הס׳ מקל נועם בענין הנ״ל בהסכמת הג״ר מרדכי בנעט ר׳ ירמי׳ במטרסדארף הרב מפארדא ור״מ רב באייזנשטאדט ור״א קלין בעל אור הדש. ושם כמו שלשים מכתבים מרבני אונגאריא ר״א הרין ענה להם בספרו שרין קשקשים הרב ר״נ מוזכר לשבח בשו״ת נוב״י ב״ם של״ח בשנת תקע״ו ט׳ כסליו. ומה שנגע להוראת ר״מ טיסמינין ודעתו אודות המחלוקה הנ״ל ראה במקל נועם אות ג׳ מכתב מר׳ אברהם בן הנגיד שמעון פ״ש מפרעשבורג בשם רבו ר׳ משולם וראה הצופה מארץ הגר שנה ראשונה מכתב שמצא הרב שניטצער מהג״ל בשם הנ״ל שמשך ידו. —

בנו הרב ר׳ קאפיל טעביל נולד בשנת תק״ם ובעת הי׳ י״ט שנה הדיש הדושים ראה סו״ם מקל נועם פלפול ממנו.

מ״ז) מו״ה משה שמואל ניימאן מקיצע חכם ומשכיל. [3] וחבר הרבה ספרים בחכמה ודקדוק לרומם שפתנו ראשית עבודתו הי׳ הס׳ [1] בת יפתה, בחרוזים המעשה מיפתה ובתו וויען תקס״ה [2] מעגל ישר למוד תורת הדקדוק של שפת עבר (פראג תקס״ה) [3] שירי מוסר. קבוצת שירים בש״ע ובש״א ובסופו אגרת תרופה סגולות ורפאות (וויען תקע״ד) [4] חנוך לשון עברית כללי דקדוק לשה״ק בל״א זויען תקע״ה. [5] מכתבי עברית ללמוד השפה העברית וויען תקע״ה. [6] ראש אמונה יסוד הלמוד לנערי ב״י וויען תק״פ. [7] הישר והברית ספורים ממדרש וויען תקפ״א. [8] באור מלת הגיון לרמב״ם עם פי׳ ובאור פר״ב תקצ״ג. [9] מלאכת מחשבת חכמת החשבון וויען תקצ״ז. [10] הבדור חכמת הגעגראפיא וויען תקצ״ח.

מ״ח) ר׳ ישכר בער מלמד בסנטפעטער נקרא ליטויער על שם ארצו שהי׳ בן ר׳ מרדכי מווילקאוואשק בליטא [4] הי׳ ת״ח מובהק וחכם סופר

ר׳ בצלאל רנשבורג לבעל שערי תורה בתשו׳ ח״ס ח״ו צ״א) [1] ראה מכ״ע המאסף משנת תק״ע [2] מקל נועם דף ה׳ [3] קורות חייו ראה מכ״ע Orient 1841 Lb. 270 וראה רייך בית־אל באריכות.

[4] בריש ספרו וראה קאטאלוג מאוצר הספרים דעיר פעטערסבורג ע״י

ומדקדק חבר ס' אהל ישכר (פראג תקס"ה) עה"ת על דברים סתומים ברש"י תוס' ותיקון על השפתי חכמים, כן חבר הס' אגרות ישכר מוסר מאב לבנו, לחזקו בדת, ואגרות שונות בין איש לרעהו, לבוב תקפ"ו, וס' דעת ישכר עה"ת, אפען תקפ"ז כולם נדפסו בהסכמת גאוני ישראל ממישקולטץ וסנטפעטער ועוד.

מ"ט) הרב מו"ה יוסף משה שמחה רפא־פורט נולד לאביו הרב הגאון מו"ה צבי הירש אבד"ק מיר בליטא בהרב ר' שלמה אבד"ק חעלם [1], אחיו של הרב ר"ח רפא־פורט מלבוב, רי"מ הי' חתן הרב מו"ה יעקב מקראז חתן הג"ר יחזקאל קצנלבויגען בעל כנסת יחזקאל, ראשית ממלכתו הי' בלובטש בליטא ראה בספרו דרוש שדרש בשנת תק"ה בלובטש ומשם נתקבל לרב ואב"ד בזמיגראד, ומשם ללענטשא, ומלענטשא לרב באונצדארף, ושם מנ"כ בשנת תק"ס [2].

בניו בנו הרב הגדול מו"ה יעקב יוקיל אבד"ק יאנאוו במדינת זאמט [3] הרב מו"ה צבי הירש כתב ההקדמה לספר בגדי קדש מאביו זצ"ל, בתו שפרינצא אשת הרב הגדול מו"ה משולם זלמן ז"ק אבד"ק פאקראי (ראה דעת קדושים 171 מהח' אייזנשטאדט) בתו מרת גרונא אשת הרב מו"ה ישראל מנחם מנדיל אבד"ק טרבוולא מח"ס בגדי כבוד עמ"ס אבות בן ר' חיים מברוד: —

ספרו חבר הס' בגדי משי על פרקי אבות אשר הויל חתנו הנ"ל עם פירושו וקראם „בגדי קדש" ב' פירושים על אבות ובסוף הס' ב' תשובות מר"י לנדוי וקצת חד"ת מהרב משה מרדכי הלוי איטינגא בן הגאון מו"ה ליפמאן רב בסאניק, הס' נדפס בלבוב שנת תקס"ו [4] בהסכמת גאוני ישראל ר"י ארנשטיין מלבוב, ר' מאיר רב בבראד כתב „הניח אחריו כמה חבורים על כמה מסכתות ומפורסם שמו כאחד מגדולי זמננו" ודרש „מידי שבת בשבתו" וכן הסכים ר' יהושע העשיל באב"ד מטרנפול ור"ח רב בטשערנאוויטץ.

נ) הרב מו"ה ליב אפענהיים, נולד לאביו הרב החסיד מו"ה אברהם אפענהיים בן הגאון ר' ליב אפענהיים רב בבאסקאוויטץ ופערשי בהרב אברהם אפענהיים אביו של הג' ר"ד אפענהיים רב בפראג אחיו של הרב מו"ה פייש רב בהעסען ולמעלה בקודש, [5].

בשנת תקל"ד נתקבל הרב ר"ל לרב בפריישטאדט ושמה ישב עד יום מותו שנת תקס"ד ג' חשון [6].

בניו, חתנו הרב ר' שמעון קרומנא דיין בפעסט, חתנו ר' זלמן וואלף בנו ר' שמואל אפענהיים דר בפאפא והוא הו"ל תרי"ג מצות על דרך שיר

ש' ווינר דף 37) [1]) ראה אייזשטאדט דעת קדושים 118. [2]) בספרו של המחבר. [3]) דע"ק הנ"ל. [4]) וטעה בן־יעקב ברשימתו שכתב שנדפס בשנת תקכ"ו. — [5]) רייש ספרו דף ג'. [6]) דף כ"ד בספר דרך עולם הנצחי — הס' הזה לא נזכר בשום רשימה מאוצרי הספרים. ונמצא באוצר הספרים דעיר פראנקפורט Stadtbibliothek.

והרוזים מר״י אבשיטץ (לבוב תקע״ד). ובנו ר׳ ישראל (מוזכרים בספרו דרך עולם נצחיי —)

ספרו, הנ״ל חבר „ספר דרך עולם נצחיי״ צוואתו שצוה לבניו, הצואה נכתב בשנת תקל״א ונדפס בשנת תק״סז בפראג. הוא מזכיר בהקדמה הרבה ספרים שחבר בכ״י, בית ארי׳ על סדר מועד, נהימות ארי׳ ומתיקות ארי׳ בהסכמות רבים מגדולי ישראל ובתוכם הנשר הגדול הגאון דק״ק אובן ישן.

נ״א) הרב מו״ה יצחק מונקאטש [1]) נולד לאביו מו״ה אליעזר בפולין [2]) ובא לאונגאריא. בשנת תק״ס [3]) התחיל לעסוק בשחיטות ובדיקות, ושם אל לבו להבר ספרים בשחיטות ובדיקות להועיל לאחיו לבני גילו. וספריו נתקבל באהבה בכל תפוצות ישראל בהסכמת גאוני וגדולי ישראל. בשנת תקס״ה הו״ל ספרו אהל יצחק בהסכמת גאוני ישראל, ולא ארכו לו הימים וספרו כבר יקר במציאות, וי״ל בשנת תקע״ב בהוצאה שניה. ובשנת תקע״ה עוד הפעם וזו״ז הר״פ. בשנת תקפ״ה הו״ל ספרו „בית יצחק״ דינים על השו״ע הלכות טרפות מלוקט מכל הראשונים ואחרונים, וכל גאוני ישראל הסכימו ברב כבוד ותפארת ומי בראש הגרמ״ס י״מ בנעט, ר״מ מיניק, ועוד ונדפס הס׳ הרבה פעמים. וח״ב על הלכות מליחה בב״ה תערובות (מהסכמת הרב ר׳ צבי מטעמשוואר ראינו כי דר בווערשען) בשנת תק״ץ וז״ז הר״פ.

נ״ב) הרב מו״ה יקותיאל המכונה זלמן וואלף נולד לאביו הרב הצדיק מו״ה יוסף יוזל [4]) נכד להרבנים הגאונים מו״ה אלחנן בעל שם. ולהרב הג״מ יצחק ענהטוזען רב במעניך [5]). מיום בא לדעת התגורר בצל גדולי ישראל ולמד תורה בהתמדה ובשנת תק״ס נתקבל לקראל למגיד ודרשן אשר דרש מידי שבת בשבתו בביהמ״ד הגדול אשר בנה הגביר המפורסם כ״ה עוזר [6]), וישמה הרביץ תורה עם תלמידים חביבים, בשנת תקס״ה והוא יושב באונצדארף [7]) הו״ל ספרו עמק המלך ח״ב. על הרמב״ם ח״ב, ובהקדמתו מבטיח המחבר להו״ל גם הח״ר אבל ע״ע לא זכינו לאורו באונצדארף יישב עד יום מותו ושם מנ״כ.

נ״ג) ר׳ שלמה לבנזוהן [8]) נולד במאהר בשנת תקמ״ט, ומת שם בשנת תקפ״ב. מקודם למד אצל אבותיו ואח״כ התגורר בפראג וישם הו״ל שיחה בעולם הנשמות (במכ״ע המאסף הראשון בשנת תקע־א) שיחה בין ר״ד קמחי ובין החכם ר׳ יואל ברי״ל, מפראג נסע לוינא ונתקבל בבית דפוס של א׳ שמידט לבעל מהגה, וישם הו״ל ספרו בית האוסף חקירות דקדוק הקדמות וויען תקע״ה. „מליצות ישרון״ בהנוגע למליצות העברית וויען תקע״ו.

[1]) התם א״ע בשם מונקאטש בספרו בית יצחק ח״א, ולא ווייס כאשר כתב ר״מ שטיין ואחריו אני. [2]) כן כתוב המחבר בריש ספרו. [7]) הקדמתו לאהל יצחק הוצאה ג׳. [4]) לשון המחבר בשער הס׳. [5]) מחבר שו״ת אור נעלם וס׳ אור לי בציון [6]) המחבר מזכירו לשבח בהקדמת ספרו [7]) בהקדמת ספרו [8]) ראה תולדותיו רייך בית־אל 72. וראה מבחר הספרות להח׳ טוביוב.

וחקרי ארץ" על הארצות והימים הרים וגבעות וויען תקע"ט [1] והגהותיו
על המחזור ופרוש ובאור לשיר היחוד וויען תקע"ז, וראה ראשון לציון 16,
מיו הי' מועטים, אבל עבודתו ופעולתו רב.

נ"ד) הרב מו"ה משה מינץ נולד לאביו הר' יהודא ז"ל ובהיותו צעיר ימים בן כ' שנה בא לבראד לעיר גדולה של חכמים וסופרים [2] ושמו ידע לתהלה בהעיר. שמה התחבר עם בן הגרי"י לנדוי ה"ה הרב ר' יעקבקא [3] אז ערך מכתב לר"י לנדוי — ר' יחזקאל לנדוי התפלא על האברך הצעיר זה על חריצות שכלו והשיב לו [4] בכבוד גדול וכתב "והראה גודל חריפתו ובקיאתו" "וראיתי איל המנגח צפונה וימה והכל בחכמה, ואמונה אשר כחו וחילו לאוריתא, "וראיתי מתוך דבריו שהוא גבר בגוברין בחריפות ובקיאות גם בשכל צח ויושר גבר בכולה, וראוי לחבבו ביותר" — ר"מ ז"ל ... גיסו של הג' מו"ה יהושע העשיל שור המחבר ס' ים התלמוד [5] ראשית ממלכתו הי' בווישנאוויטץ וכאשר יצא שמו לתהלה ולפאר בארץ לגאון ישראל נתקבל לאובן לרב [6] בשנת תק"ן —

מ"א שנה שמש באובן ישן שמה הרביץ תורה עם תלמידים. ושמו יצא לפאר ולתהלה בארץ "לגאון ישראל רכבו ופרשו עמד לנס עמו, נ"י ... פ"ה [7], גדר גדר ועמד בפרץ" ואף כי אש דת בערה בקרבו, ומאד ... מעיו בראותו מצב היהדות כי ירד פלאים, בכל זאת הי' חכם ומבין בעתו, ולא ארח להבורה עם הגאונים כבירי הרוח אשר לחמו בצבא המתקנים, לא לקח חלק נגד הס' נגה צדק שהדפיסו בעלי הרעפארם וכל גדולי ישראל יצאו במחאה גלויה בס' אלה דברי הברית, הוא משך ידו כי ... כי אז יהי' האנשים לאבן נגף לכל בית ישראל ויקדחו תבשילם ברבים ... הוא הקדיש כל כחותיו, וכל ימיו לפאר את התורה ולהרחיבה כל מ' ... שהי' באובן למד ולימד וכמה תלמידים הי' לו גאוני ישראל, ובשנת תצ"א ו' אלול של"ח גאון ישראל ומנ"כ שם.

... ספריו, בשנת תקע"ד הו"ל הס' הקטן בשם דרוש ליום בשורת הצלחת קיסר פראנץ הראשון להשקיט הארץ עם ת"א להר"ר מרדכי מרעכניטץ בן ... ס' קטן בשם דביר המוצנע דרוש לחינוך הביהכ"נ שם. ספרו השלישי ... אפי' זוטרי אשר הו"ל בנו בשנת תקפ"ז [9] לא גדול הוא בכמות

דותיו וראה במכ"ע Orient דף 10 Lb. לשנת 1840. [1]
צאה שניה בהוספת יי"ל ע"י י' קאפלאן ממינסק. [2] ראה דברי ר"מ
ן בתשובותיו דף נ"ח וז"ל בתשובה אחת שכתבתי בימי הורפי
יתי כבר עשרין שנין בבואי ממקום מולדתי לעיר גדולה של חכמים
ד ודנתי בהלכה. [3] ראה תשובת נודבי"י אהע"ז ב' ס"ג. [4] שם.
ראה הסכמת ר"מ מינץ על הס' הנ"ל [6] באובן נבחר אז הג"ר אלעזר
ין בעל האור חדש והוא לא בא ונתקבל על מקומו ר"מ ז"ל.
[7] לשון הג' ר' משה סופר בתשובתו ח"ו צ"א לר"מ מינץ. [8] וכאשר
כן הי' כי לברמן המיר דתו. [9] בנו הי' רב בטאב ההי"ג מו"ה יוסף

רק כ״ז תשובות אך לעומת זה הם רבי האיכות כי כתבם המחבר כסלת נקיה, ומעטים כמוהו לטוהר.

נ״ה) הרב מו״ה יעקב קאפיל שכרלס בפרעסבורג נולד לאביו הרב מו״ה יצחק שכרלס רב״ד בפר״ב מחבר קרבן אשם, ר״ק הי׳ ת״ח מפורסם והכם ושלם חבר ס׳ הגהות בני יעקב ע״ס הישר לר״ת והג״ח ח״ס הרבה להללו בהסכמתו שם וס׳ פרפראות לחכמה (וויען תקע״ד) על חכמת המדידה עם ציורים.

נ״ו) ר׳ ברוך שאהנפעלד חכם וסופר ומדקדק, הי׳ דר בלומניטץ, [1] ואח״כ בסעמניטץ, העתיק שירים מגרמנית לעברית וחבר ג״כ הרבה כתמים וספרים ושירים בשנת תקע״ד הו״ל השירים בשם צרור פרחים (וויען תקע״ד) ואח״כ בשנת תקצ״א הו״ל בפראג הס׳ מוסר השכל והוא ספר המדות ללמד לנערי ב״י לזכות ארחו בשמירת חובותיו לאלקיו בשנת ת״ר הדפיס בהאמבורג הס׳ שלמי תודה מוקדש לגבריאל ריסר ונדפס ממנו מכתבים בבכורי העתים וראה מכ״ע Orient p. 8 שנת 1840.

נ״ז) הרב מו״ה יוסף קוטענפלאן, שמש בכתר הרבנות בהרבה קהלות הלא המה עיר חדיש האליטש ומשם נתקבל לק״ק שטאמפא ומשטאמפאן לאונג׳ בראדי ושם מנ״כ. הרב ז״ל הי׳ דרשן מצוין ודרשותיו הנחמדים נאספו ע״י בנו מו״ה וואלף קוטענפלאן והדפיסם בוויען בשנת תקע״ה ובזמן קט נדפסו עוד הפעם (וויען תקפ״ח), בשם בתי נפש, ומהקדמת בנו ראינו כי הי׳ רב ג״כ בנאיי.

נח) הרב מו״ה משה סופר [2]) כמעט בכל דור ודור, בכל תקופה ותקופה

יוחנן ובן־יעקב ברשימתו דף 560 אות 135 מייחס תשו׳ הללו לר״מ מינץ הראשון וטעה בזה [1]) ראה ספרו צרור פרחים.

[2]) תולדות הגאון ז״ל כבר נזכרים בהרבה ספרים וכמעט אין מקום לחדשות כי הכל בספר נכתבים ומעט אשר אספתי חדשות, הספרים אודות רמ״ס שהי׳ לפני [1]) מכ״ע Orient משנת 1841 ליט׳ בלאט 131 [2]) מכ״ע אללג׳ צייטונג דעס יודענטהומס משנת 1839 נומ׳ 41, [3]) מכ״ע האסיף שנה ד׳ מהחכם מ״י ברדישבקי הוא נתן לנו תמונה נאמנה מרמ״ס, ובעקבותיו הלכתי [4]) לאנדעסבערג בספרו אלה תולדות רמ״ס, פר״ב תרל״ו. [5]) „טאדעס אנצייגע״ וויען ת״ר (תהלוכת הלוי׳ והספדים. וכתב שם כי ר״א הורוויטץ מווינא הי׳ הספדן הראשון, [6]) בעשרייבונג דעס הינשיידענס אונד בעערדיגונג מאת מ׳ ע׳ שטערין (ב׳ ספרים הללו ראיתי באוצר הספרים של מר ד״ר אהרן פריימאן בפפא״מ) [7]) חוט המשולש מנכדו הג׳ הי״ו מבערעגסאס [8]) אבל משה מה״ג ליפמאן שטיין (אפען ת״ר) [9]) קול אנחתי דוד נ״ש פר״ב ת״ר [1]) אבל משה מליצת נהי מהח׳ מענדיל בר״י שטערן.

[10]) אבל משה מר״ש קלוגער (ווארשוי תר״נ) [11]) אמרי שפר וויען 1840 מה׳ נפתלי בנעט בר״מ בנעט, [12]) דמע עיני אפען ת״ר מאת תלמידו נחום מטרענטשין. [13]) מאמרי ליום מלאות מאה וחמשים שנה שנולד רמ״ס במחז״ה לבוב תרע״ב

הננו רואים כי ממכון שבתו ישגיח ה' ממרום על היהדות שלא תזח ולא תמוט, כאשר נשא עינינו אל הימים אשר בהם באה תורת ישראל עד משבר ובנים אשר נתהפכו לבנים זרים קמו עליה מכל עבר לחלל נזרה, אל ימי האופל והמציקה, אז קמו כנגדם גם אנשים גדולי דעה ושגיאי לבב אשר ברוחם הכביר, הצילו את האניה הסוערה, את אנית היהדות המטורפת בים זועף, לבל ישטפוה המים המרים, את זה לעומת זה ברא אלקים, קם איש גבור חיל, אור חדש אשר יצא ברגש וסערה, ויחרף את נפשו למלחמת מצוה בדעתו כי בתוצאת המלחמה הזאת תלויה תחית ישראל התלוים זב"ז כשלהבת בגחלת, הי' שר ומנהל במחנה החרדים, עמד בראש הלוחמים מלחמת מגן, הי' ראש למפלגה גדולה מפלגת הלוחמים בעד היהדות, וילחם את מלהמתה עד צאת נפשו.

רמ"ס ראה אור החיים בשנת תקכ"ב לאביו ה"ר שמואל צערב סופר ז"ל [1] השם „סופר" ירש מאבותיו לפי שהי' סופרי הקהלה בפראנקפורט [2] רבו המובהק

נומ. 14 [14] ממזרח ומערב ח"ג 17 [15] וויים מזכרונותי 58, וזו"ז בהרבה ספרים,

[1] כאשר הייתי בפפא"מ בבית החיים הישן ומצאתי שמה גאוני ישראל מאורי הגולה, הפשתי בחפש מחופש קברו של האי גדול שזכה לבן גדול ה"ה אבי ה"ג ח"ס חפשתי ומצאתי וז"נ.

פ"ט הו"ה כה"ר שמואל בן כה"ר משה סופר
ז"ל נפטר יום א' ט"ו סיון תקל"ט לפ"ק, הי'
עובד את ה' באהבה ויראה, והי' מדריך את
בניו בדרך הישר ב"ז תנצב"ה א"ס.

ונוסח מצבת אמו האשה מרת רייזל

„פ"ט הא"ח הזקנה מרת רייזלא נפ' י"ז אדר
תקפ"ב א' ר' הו"ה „התורני כ"ה שמואל סופר
ז"ל בת ה"ה התורני כ"ה אלחנן חזן ז"ל
נפטרה „טו"ב אדר תקפ"ב לפ"ק. על ההרים
אשא בכי וקינא על פטירת א"ח אשרי
ילדתה שלא ביישה את זקנתה תנצב"ה.

[2] ראה מאנאטסשריפט 1881 דף 552 מהח' מ' בראנן מצא כתב מקהל פפ"מ שכתבו לר' סנדר מגורשי אפען נחתם ע"י סופר הקהלה משנת תנ"א כ"ד הכותב וההותם בפקידת אלופים הקצינים פרנסים מנהיגי עדה ישרה

„הקטן שמעון בן א"א ה"ר משה ז"ל, סופר בק"ק פפא"מ (י"ג תמוז תנ"א לפ"ק) ונשאר להם השם כינוי סופר —

הי׳ הרב הגאון המפורסם פאר ישראל ר׳ נתן אדלער [1]) ושם הי׳ לי מקום מגורו מלחמו אכל ומימיו שתה. ומשם נסע למאינץ [2]) ולמד שמה אצל הרב מו״ה טבלי שייער ושב לפפא״מ, התקשר בשידוכין ולקח לו לאשה את בת הרב מו״ה משה יערוויטץ רב בפרוסטיץ [3]) ויישב שמה עה״ת. משם נתקבל לדרעזניטץ ובאשר כי קטנה היתה העיר הזאת מהכילו יצא ממנה ויקבל את הרבנית בעיר מאטערסדארף במדינת אונגאריא אך גם בהעיר הזאת בחלה נפשו ויבחר לו את העיר הגדולה „פרעשבורג״ ושם שימש ברבנית עד יום מותו.

בפרעסבורג יצא הר״מ מרשות היחיד מחוג איש פרטי לעולם המעשה הרחב, שם למד והרביץ תורה עם ישיבתו הגדולה, לגדל רבנים, ולהרים קרן התורה לבצר חומותיה החל שם להפיץ התורה לכל אפסי ארץ, ולהשיב תשובות

---

1) תולדות האדם הגדול הזה ראה מ׳ הורוויטץ, רבני פפא״מ ח״ד משנת תרמ״ה, 52—38 וראה מכ״ע המזכיר שנת 1862 דף 27 ודף 73 מהי׳ א׳ גייגער, וראה חוט המשולש ח״א וראה במבוא להס׳ משנת דרבי נתן ומה שנוגע להס׳ מעשה תעתועים בה חרמות על ה״ג ר״נ זצ״ל לפי דעת החכמים בן־יעקב ברשימתו, ופירסט ועוד הי׳ המחבר הס׳ החכם וואלף הייזנהיים, אבל הח׳ הורוויטץ הביא שם כי הכותב הי׳ ה׳ וועטצלער תוכן הס׳ הוא בזיונות על האנשים המכנים א״ע בשם חסידים בפפא״מ, קהל פפא״מ נבהלו בעת שמעו או ראו דברים זרים ואם נאמן לדברי המחבר מע״ת כי הרבה מחסידי רנ״א עשו ציצית על כנפי בגדי נשיהם, וגזרו על לחמי ויייני בנ״י לבלתי אכול אצליהם (מעשי תעתעים [9]) ועשו חדשות במילה ופרוע ואמרו כי הפרוע שהי׳ עד אז הי׳ שלא כדין ועוד דברים, בטח אין לנו לתמוה, ובשנת תקל״ט וכרוזא קרא בביהכ״נ שרנ״א עבור שלא סגר בית המדרש שלו כמו שצוה עליו ראשי הקהלה בחרם הוא מטעם הב״ד וכן אחר ששב הכהן מבאסקאוויטץ (לפי דעת גייגער במכ״ע המזכיר שנת 1862 דף 74 נתקבל לרב באונגאריא) בשנת תקמ״ט נשנה החרם בכל בתי כנסיות ורק קודם מותו הותר הנדר, ובית מדרשו עומד עד היום בפפא״מ שמתפללים רק שם נוסח ספרד

שם הגאון רנ״א יצא לתהלה בכל הארץ נולד בפפא״מ, והי׳ התן הרבני מו״ה פייש כ״ץ ז״ל מגיסא ואשתו מרת רייכל של״ה בשנת תקס״ה ר׳ ניסן (כאשר העתקתי מצבתה) ורנ״א של״ה בכ״ז אלול תק״ס, ועל מצבתו יספרו צדקתו, כי הפקיר ביתו לכל והציל כמה נפשות לקוחים ממות וביתו פתוח לרוחה וכו׳. [2]) לפ״ד עזב ה״ג ח״ס את רבו בשנת תקל״ט, אולי פחד עבור הכרוז מקהל פפא״מ וזה לשונם „גם הסכים בהסכמת כולם וגזירות כולם שכל הנכנסים אצלו להתפלל עמו בעשרה בביתו קיין לינת לילה, או שום הנאה יהי׳ מי שיהי׳ צו האבין מבני קהלתנו וכו׳ וכל הראותיו ודינותיו המה בטלים ומבוטלים (מעשה תעתעים דף 16) ועבור שהי׳ ג״כ תלמוד הפלא״ה ולא ידע לעשות עצות בנפשו מה לעשות כעת, עזב את כל העיר פראנקפורט ונסע לעיר הקרובה לה מגנצא, [3]) הרבה דברים יקרים מה שנוגע להשדוך הנ״ל, ולהרב ר״מ ז״ל ראה במכ״ע אוצר הספרות שנה ג׳ דף 20 מהח׳ הנודע ר״ד קויפמאן.

ברורות לשואליו הרבים והעצומים, כי כל גאוני ישראל הריצו אליו אגרותיהם לשמוע מפיו דבר ה' זו הלכה.

מלחמות ה' כמה קטן ודל [1] יראה לנו מבט סופרנו החדשים, החושבים כי הדור הזה ברא לנו בריאות „לאומיים", מתבוללים חצי לאומיים, וחצי מתבוללים, פתחו את ספרי התולדה ויראיתם כי אך השמות משתנים אבל רוח אחד הוא, כמה צחקו המשכילים החדשים, אף אלה אשר לקחו להם אח"כ שם לאומיים על אנשים ברמ"ס ויכנום בשם קנאים, אבל המה בקוצר ראותם לא ידעו ולא יבינו כי הקנאים המה לבשו קנאה בידם למראה הסכנה הגדולה הנשקפת אל היהדות כלה, כי עלינו לדעת כי במחנה הנעורים הי' מהרסים ופורצים אשר חפצו לעקור יתר מדי, מה נעמו נאימים הנעימים של מורנו בכתבו „באלה דברי הברית" נגד מה ששמיטו תפלת ציון וירושלים [2] ומרוב חסדי ה' וצדקת פזרונו נתן אותנו להן ולחסד בעיני מלכי האומות והשרים, אשר אנו מחייבים לדרוש שלומם ולהתפלל עליהם, אך בכל זאת אין רע אם נצפה וניחל לשוב לאחוזת אבותנו, והי' מן הטוב ההוא אשר ייטב לנו ה' יהי' טוב גם לא"ה. רמ"ס לא שכח אם מי הוא לחם, ידע כי יש לו דין ודברים עם אנשים כופרים בכל [3] ע"כ כתב טעמו דברים אשר כל עוד בשם ישראל יכונה יודה לדבריו בכתבו „כי כל מעשים הללו מתבטל הקשר שבין היהודים האחדות, ואהבה, יתבטל עי"ז, אבל ראה כי דבריו דברי טעם אין שומע, והמה יחזיקו במנהגיהם אז גמר בדעתו להרחיקים מגבול ישראל שלא יהי' לאבן נגף לדורות הבאים, גמר ופסק כי אין להם תקנה אלא בסכין להרחיק הבוגדים מגבול ישראל, ודבריו דברי אמת, כי אחר שראה לברמן שבעלי הרעפארם לא יתנו עוד כסף וזהב עזב אותם ובגד בעמו והשתמד אז אבדו בעלי הרעפארם ראשם ומנהיגם אשר הורו להם תורה חדשה, אבדה שאין לה תמירתה אבדו בליברמאן.

ל"ג שנים הרביץ תורה בפר"ב והשפיע, עליו התגבר רוח התשוקה להשפיע, כי מה תכלית בריאת אדם וחיותו, להיות פועל טוב לאחרים בחכמתו, אמת מה נהדר מראה הרב בעת עמד על המשמר יום וליל וארבע מאות תלמידיו אשר שמעו דבריו הלכו בדרכיו אשר הורו להם, כל גאוני הדור שאבו מים מבארו פנו אליו בשו"ת, ובתשובה להשיב הי' הוא הראשון בזמנו כאשר החל לחקור דין, פנה אל המקור ואל הענפים וישפוט אל כל כללי הנדון ופרטיו על כן נפלאותיו, המה תשובותיו, בכל דין ודין בכל כלל וכלל דכיילו לנו רבנן קשישאי נראהו חותר אחרי רוח הכללים בכל אשר נפנה בין תשובותיו, נמצא עיונים דקים וחדים, ונפש תמימה דגולה בענוה צדק מאין כמוהו אחרי רדתו עד קצבי הרי הפלפול ואחרי הניעו בכברה בבלי וירושלמי יצא כנגה צדקו, אבל הפלפולים אשר הרבה מבלים ימיהם בהם הבונים מגדלים הפורחים באויר, שנא תכלית שנאה וז"ל (פתיחי חותם ליו"ד) בעוה"ר נתקלקלו הדורות

---

[1] ראה דברי מ"י בדסבסקי בהאסיף הנ"ל דף 60. [2] ראה אלה דברי הברית מכתבו שם. ושו"ת ח"ס ח"ו פ"ה ול"ה וש"מ [3] ראה חיי יוט"ל צונץ צ"ד

והחליפו הנ"ל בפלפולים חריפים ומשונים ואינם משגיחים אם דומה או אינו דומה רק שהיי' חריף וחד. וכן כתב (ח"ב ט"ו) סדר הלמוד דע שסדר הלמוד טוב: צפרנן של ראשונים, וינוח ספרי אחרונים ופלפולים עמוקים וחקירות שאין צריכות לשעה, וימלא כריסו בש"ס כי הכל צריכין למרא דחיטי.

תכונת נפשו, רמ"ס הי' מפורסם בכל העולם לאיש אמת ושופט צדק ראה נא דברי שי"ר במכתבו לר"ש רוזנטאל בבודאפעסט [1] בעת ה"ג ח"ס הוכיח אותו כותב הוא והאמת אגיד, לא הכרתי כ"כ מעלות האדם הגדול הזה (הוא רמ"ס) בחכמה ובמדות הי"ו וכו' אך טובה לי תוכחתו היוצאת מלב טהור מכל הניפת אנשי מרמה.

העובד החריץ הזה עבד עבודת ה' עד יום מותו כ"ה תשרי ת"ר, ביום ההוא נפלה קרן ישראל, אבל גדול ליהודים בכי ומספד בכל ישראל והרבה ספרים נדפסו בשנה הנ"ל קורות חייו והספדים עליו ושירים מבעל השירים אשר ספדו אותו בשיר וקינים, מת משה עבד ה'.

ספריו בשנת תקע"ו הדפיס תלמידו ר"מ שאָהנלאק שלא בידיעתו שו"ת ממנו בסו"ס הדושי שבועות לר"י מינאש (פראג תקע"ו) בה שו"ת מרמ"ס מדף ל"א עד מ"ד ובסו"ס חדושים בשם פתיחה כוללת חד"ה יסודי התורה מדף כ"ד עד ל' בשנת תקצ"ב הדפיס הח' משה אייזנער דרוש א' מה"ג רמ"ס שדרש בפר"ב בעת הי' שם החולי־רע, בהעתקה לאשכנז (פר"ב 1832) ובראש הס' דברי רמ"ס שם בשפ"א כי העתקה הנ"ל נכונה וישרה הוא. (ושאר ספריו היקרים ראה ח"ב מספרי אות ג') —

נט) ר' יעקב אושפיטץ דר באובן בשנת תקע"ז הדפיס הס' „באר הלוחות" באר רחב על חמשה לוחות אשר הועתק ללשה"ק משפת רומי והיא מפת הארץ בהסכמת ה"ג ר' משה מינץ אבד"ק או"י.

ס) הרב מו"ה וואלף באסקאוויטץ נולד בשנת ת"ק [2] לאביו הג"מ שמואל קעללין בעל מהצית השקל [3] בן ר' נתן הלוי מקעלין [4] בעיר באסקאוויטץ, [5] אמו מרת עלקלי היתה בת הרב ר' משה בהגאון המפורסם מו"ה ליב נכד הג' צמח צדק [6] והי' חתן הגביר המפורסם מו"ה דוד באסקאוויטץ נכד ה"ג עבודת גרשוני מנכדי הגר"ל מפראג [7] אחר חתונתו הי' דר באלט אבען [8] וכבר יצא שמו לתהלה ולפאר באונגאריא, ודבריו הי' נשמעים כדברי

---

[1] שי למורה בודאפעשט תר נה

[2] כפי השערת ר"מ שטיין באבן המאיר. וראה תולדותיו בהנ"ל, ובמכ"ע Magy. Zs. Sz. כרך 9 צד 272 ובס' A. Zs. tőrt. Bup. 365 וראה הצופה מארץ הגר שנה א' חוברת ב' מכתבים חשובים מרז"וו ז"ל [3]. אביו הגאון ז"ל בעל מחצית השקל מת בשנת תקס"ו נולד בקעלין והלך לבאסקאוויטץ ושמה דר ס' שנה והעמיד כמה אלפים תלמידים ראה בהספד לבנו ז"ל בריש ספר מאמר אסתר, דף ט' [4] רמ"צ הי"ו לא דק בכתבו בהצופה הנ"ל כי ר"נ הי' מבאסקאוויטץ ר"נ דר בקעלין ובקעלין נולד המחצית השקל ראה מאמר אסתר ד', [5] מאמר אסתר ט [6] מאמר אסתר י [7] הקדמה לס' סדר המשנה, [8] כן הוא כמו שכתבתי כי דר באובן, ומאובן נתקבל לרב באסאד

גאון הדור עד שכתוב [1] לקהל מאקוי „הנה תדעו נאמנה כי ת״ל י״ת הרבה רבנים נתקבלו במדינה זו עפ״י עצתי ודברי ות״ל כולם מחזיקים לי טובה ואומרים לי תשח״ח כי מלאו דברי וראו כי יעצתי להם לטובה״ אבל לא ארכו לו שם הימים ימי שלום כי פתאום נפלה מחלוקה עזה בינו ובין הב״ד דשם רבני אבען, היא היתר ביו״ט שני של פסח להסיק מים תחת יורה ע״י נכרי לצורך קאפע וב״ד ורבני אפען הביאו עליו דבתם רע לפני ה״ג נוב״י [2] ונוב״י בקש אותם שיעשו שלום, ואח״כ הי׳ מעשה כי הרב ר׳ אלחנן שהי׳ זקן הלך בשבת עם מקלו ור״א קרא אותו מימר לחלל שבתות. בנתיים נתקבל הרב בשנת תקמ״א לרב בק״ק אסאד [3] אבל בשנת תקמ״ו כבר שב לאבען [4] ובאותה שנה נתקבל לרב בק״ק פרוסטיץ [5] ״חותם אז בהסכמתו „פה ק״ק אבען ישן, ואל מקומי שואף זורח ק״ק פרוסטיץ אבל גם שם לא ארכו לו הימים כי שב לאובן, ובשנת תקנ״ג [6] נתקבל לרב בפעסט ובשנת תקנ״ח כתב אז מכתב לר״י גרה״ב נדפס בס׳ מקל נועם והי׳ עוד רב שם, אבל בשנת תקנ״ט עזב את פעסט כי הרב מאיבן [7] עמד בתקף להגן על רבנות כי שלו הוא ובשנת תקנ״ט [8] הוכרח לעזוב את העיר, ונתקבל אז לדיארמאט ומהנ״ל לקעלין אבל גם משם הוצרך לילך כי יצא דבר המלכות כי אבד חזקת מולדתו בעבור שדר הרבה שנים בחוץ לאר״ץ. משם נתקבל בשנת תקס״ט לעיר בונהאר״ ושמה הי׳ עד יום מותו יוד סיון תקע״ה.

ספריו, הרבה ספרים חבר הרב ז״ל ונדפס רק מעט מזעיר, בשנת תק״פ הו״ל בנו ר׳ יוסף הספר „סדר משנה״ באור על היד החזקה, אבל לא נדפס רק הח״ר בהסכמת גאוני ישראל, ר״מ בנעט רמ״ס, ר״ב פרענקיל שמן רוקח ועוד. ובשנת תקצ״ב הו״ל הנ״ל הס׳ מאמר אסתר דרשות, והספד מר על אביו זצ״ל ועל ה״ג מו״ה טיאה ווייל מקארלסרוהע בהסכמת ה״ג רמ״ס, ר״צ העללער (וראה ח״ב מספרי אות ק״ב.)

סא) הרב מו״ה אשר לעמיל גלאגוי, נולד לאביו הרב מו״ה מישה מגלאגוי נכד ר״א הילמאן שהי׳ רב בק״ק מאנהיים ומיץ [9] ר״א לקח לו לאשה את

בפרוסטיץ, והחכמים הנ״ל טעו בכתבם כי לאחר שעזב הרבנית באסאד ובפרוסטיץ תקע אהלו באובן, ואולי שב שמה [1] מכתב לקהל מאקוי ראה הצופה הנ״ל. [2] נוב״י מה״ת או״ח כ״ה כ״ו. [3] התימתו במכתב לקהל מאקוי פה אובן ישן אשר מצפ״ה על ע״ק אסאד ואנפ״ה. [4] הסכמתו לס׳ הדרת אליהו לר״א צאהלין. [5] שם בהסכמה וראה אוצר הספרות שנה ג׳ דברי החכם ר״ד קויפמאן שהדפיס שם מאמר בשם „בחירתו של הגאון ר׳ וואלף באסקאוויטץ לאב״ד פרוסטיץ (העתקה מפנקס הקהל דפרוסטיץ) נבחר בט״ו אלול תקמ״ה אבל לא בא רק בשנת תקמ״ו והעיקר (כן נכתב שם בפנקס) בחרנו בו דאס ער זיך מיט שלשה זהו׳ לשבוע בנגינן לאססען כי יקבל מעות ממשפחתו משפחת אביו ראה שם המאמר. [6] שם וראה אוצר ישראל ה״ב אות בודאפעשט. [7] עד אז הי׳ פעסט תחת השגחת הרב מאובן והוא הי׳ הרב הראשון שם. [8] הנ״ל והנ״ל. [9] ראה יחוסו בס׳ קנת סופרים, וראה אבן המאיר ח״ב בערכו.

בת הגאון בעל נזר הקודש [1] הי' מקודם רב"ד בגלאגוי ויצא שמו לתהלה והכמי ישראל נשאו עיניהם בו בעת מחלוקת ר"י אייבשיטץ ור"י עמדין שיה' מן הב"ד, ומצינו הסכמתו ע"ס תוספת שבת וש"ס בעודו הי' בגלאגוי, ומשם נתקבל לרב באייזנשטאדט שקיל וטרי' עם ה"ג נוד' ביהודא כמוזכר בתשובותיו של"ה בשנת תק"ן ביום שמחת תורה.

בנו הרב מו"ה יחיאל מיכל נתקבל על מקומו לרב, מקודם הי' מורה בוויען ונזכר ממנו חד"ת בס' הדרת אליהו דף צ"ט כאשר הי' בוויען ומוזכר בס' מקל נועם לענין הדג שטירל, ומנ"כ באייזנשטאדט, בשנת תקע"ט ט"ז מרחשוון.

נכדו הרב מו"ה משה הלוי לקח לו לאשה את הרבנית רבקה בת הג' בעל אור חדש [2] הי' רב בק"ק ליבנא הסמוך לפראג, ואח"כ בק"ק מעסטיץ וכל הגליל הרדיין במדינת פיהם ואחר כך רב בצאהלים מ' שנים [3], בניו ה"ה חתנו ר' יעקב בה"ג ר"צ ברודא מקיצע [4] בנו הרב הילמאן הלוי רב בשליינגג בנו מו"ה אלחנן חתן הרב ר' הירש רויזנבערג מצאהלים של"ה י"ב תשרי תקצ"ה ומנ"ב בצאהלים.

הס' חוט המשולש בשערים (חברו שלשה הרועים הללו) הכולל שלשה ספרים ח"ר בשם שער אשר לר"א לעמיל ח"ב שער המים לר' יחיאל מיכל שער הקטן לר' משה סג"ל [5] הס' הוא ג' דרושים לכל פרשה כסדר התורה לשלשה מחברים, נדפס רק ח"ר לבד בוויען תקפ"א.

---

1) שם. 2) ומוזכר לשבח בספר או"ה לחותנו קדושין פרק ד' ובסו"ס חקר הלכה. 3) כאשר נרשם על מצבתו וז"ל. (ותשח"ח להגביר הה' האדון שיף מצאהלים שצוה להעתיק עבורי נוסח מצבתו).

מחבר שער הקטן

ה"ה הרב הגאון מו"ה משה הלוי
מחבר ס' חוט המשולש נ' י"ב
תשרי תקצ"ה בשנת מ' לנשיאתו
רבים חבורים, הלכה למשה תפארתך
מהודך האצלת עד „עיר חדש" בחכמתך
שמך נקשר בחוט המשולש בעמך
הפשטת כתנתך „וכתונת אור" הלבישוך
לחקת קדושים „נזר הקודש" יכתירוך
ועמהם חלקך „בית חדש" אוהלך
יעספו שם בן שער הקטן ויהללוך.

4) בריש ספר תאמי צביה. 5) ר"מ סג"ל הוא המו"ל וחתם בריש הס' רב בק"ק ליבנא סמוך לפראג ואח"כ במעסטיץ והגליל הרדיין בפיהם וכעת רב

סב) הרב מו"ה דוד דייטש נולד לאביו הרב ר' מנדיל דייטש [1]) נכד ה"ג המחבר מר דרור מו"ה מרדכי דייטש בשנת תקט"ז. למד הרבה שנים בפראג אצל הגאון הנודע. ורבו חבבו באהבה עזה כמוזכר בתשובתיו. לקח לו לאשה את האשה מרת מרים (בת אחי אמו) בת תקצין כה"ר משה" בן זקני הקצין כה"ר פתחי' בן הנעלה כ"ה דוד [2]) ראשית עבודתו בסעמניטין ומשם נתקבל לסערדעהל ובשנת תק"ע נתקבל לק"ק עיר חדש [3]) ר"ד הי' אחד מגדולי ישראל המפורסמם בזמנו ידיד ואוהב להג"ג ח"ס, ר"א רוקח ושארי גדולי הדור והי' מצוין ביראתו ובתמימתו הנעלה והנפלא בעיר חדש ישב כ"א שנים ובשנת תקצ"א של"ח.

ספריו בשנת תקפ"ב הו"ל הס' אוהל דוד חדושים על מס' שוטות (ווין תקפ"ב) המחבר כתב בהקדמתו בראותו שהשיבה זרקה בי אם לא עכשיו אימתי בשנת תקפ"ה הו"ל ספרו ח"ב על יבמות ומביא שם ג"כ מחדושי ה"ג ר"נ אדליר וספרו ח"ג יצא לאור אחר מותו בשנת תקצ"ו ע"י בנו הרב מו"ה יהזקאל בפרעשבורג על מס' שבועות ויבמות בהשתדלות חתנו ה"ג ר"מ א"ש ז"ל וחתנו הנגיד מו"ה וואלף שרעטער מעיר חדש (מוזכר בסוף הס') בה זכמת ה"ג ר' קאפיל חריף מווערבוי ר"מ טייטעלבוים, ח"ס, ר"נ טריביטש ומלבד כ"ז הו"ל המחבר בשנת תקע"ו „שו"ת הגאונים" ה"א משו"ת הגאונים בתראי ובסופו קצת חדושי' לר"ד הנ"ל (פראג תקע"ו) והרבה חד"ת נדפסים ממנו בס' קדושת ישראל לר' וואלף ל"ש מטריטש בה"ב (ווינן תקפ"ט) —

סג) הרב מו"ה גבריאל הכהן נולד בעיר חדש לאביו הרב המפואר מו"ה ראובן ישראל כהן איש מלאכי [4]) ר' גבריאל יספר מימי חייו [5]) כל ימי גדלתי בין החכמים, הורים ומורים יושבים על גפי מרומים, כי א"א מ"ו רכב ישראל ופרשיו הי' נגיד ומצוה לאומיו, חד משועי יהודא ומשרי המדינה וחוריו המפורסם בכל המדינות המלכות ותורה וגדולה במקום אחד תמים על ראשו כליל יחד, והייתי מתאבק בעפר רגליהם, הצקתי מים על ידיהם. ושותה בצמא את דבריהם ובינותי בגמרא דידהו ובסברותיהם וכו' לקח לו לאשה את האשה חיידיל בת אחות אמו ה"ה הנגיד המפורסם מו"ה משה בארן [6]) הרביץ תורה עם תלמודים הגונים וחביבים בק"ק עיר חדש אשר שמה ישב כט"ו שנה ומשם נתקבל לרב ואב"ד ברעכנייץ ושמה ישב עד יום מותו תרי"א כ"ד טבת, הסכמתו מצינו ע"ס אות ברית ע"ה מילה לר' שמעון מנאדאש.

ספריו בשנת תקפ"ב הו"ל הס' עיני ישראל נקרא בשם מאור עינים [7]) על מס' שבועות בב"ב וגאוני ישראל בהסכמותיהם גמרו את ההלל, ה"ג ח"ס העיד עליו „למד ולימד והעמיד תלמידים הרבה" הרב אב"ד דעירו ר"ד דייטש

בצאהלם [1]) ומזכירו בספריו את אביו ואת אז"ק [2]) דברי ר"ד בעצמו בס"ס אהל דוד [3]) ראה הסכמת ר"ד על הס' עיני ישראל לר' גבריאל רב"ד בעיר משנת תקפ"א שכתב שם כי זה י"א שנה ישאנכי פה" וראה שרטוטים אחרים מתולדותיו בס' זכרון יהודה מנכדו ז"ל ה"ה ר' מנחם א"ש רב באונגוואר. [4]) כן התם א"ע בסוף הקדמתו, כנוי ענגלמאן, [5]) הקדמה לספרו ח"א. [6]) הקדמה לספרו ח"ב. [7]) לזכרון בנו מאיר ששל"ח באבו, וראה מכ"ע

ונתקיים בנו אמת ושלום אהבו ור״ח דייטשמאן ור״ק חריף וח״ב בשם פני משה על מס׳ חולין (לזכרון בנו משה שמל״ה בן י״ט שנה) בשנת תקפ״ח בוויען.

סד) ר׳ ישכר בער פרענק שו״ב ונאמן דקהל פר״ב חבר מגילת מתתיהו עם ת״א מלחמת המכבים וויען תקפ״ב ב) חוט המשולש ה׳ קר״ש ציצית ותפילין בל״א וויען תקפ״ה. ג) אור אמונה ספורים מהתורה לנשים וילדים (וויען חסר שנת הדפוס) ד) מטה משה ספור משלים פר״ב תקצ״ד ה) מחנה ישראל דיני מליחה חלה נדה הדלקה לנשים וספורי מוסר מתלמוד ומדרשים וויען תקצ״ו. וח״ב נקרא בשם מטה ישכר ו) מחנה לוי עשי״ת הדברות עם ספורים וויען תקפ״ב של״ה ה׳ סיון תר״ה לפ״ק.

סה) הרב מו״ה צבי הירש ברודא, נולד לאביו ה״ר דוד נ״ש מברודא לקח לו לאשה את הרבנית שרה אסתר בת הנדיב התורני כ״ה יעקב ב״ק (בן קדושים [1]) מסעניטץ והחזיק אותו כמה שנים על התורה עד שנתקבל לרב ואב״ד שם, משם נתקבל לרב בקיצע ושמה ישב מ׳ שנה, ויצא שמו לתהלה ולפאר כאחד מגאוני ישראל המפורסמם בזמנו, בשנת תקפ״ד של״ה ושם מנ״כ.

ספריו חבורו הראשון תאמי׳ צביה, ארץ צבי שני באורים על שו״ע אבן העזר (וויען תקפ״ג) בהסכמת ה״ג ר״מ בנעט, ר״מ מיניץ, ורמ״ס (וח״ב מסימן קנ״ט נדפס בפר״ב תו״ר בהסכמת אש״ב סופר, ר״מ א״ש ועוד.) ספרו שני עפרים (פראג תקפ״ה) ח״ר דרשות למועדים בהסכמת ה״א פלעקלעש ר״ש לנדוי ר״מ בנעט, רמ״ס ר״י מיניץ בסו״ס נדפס דרוש מר׳ שמואל לנדוי י״ל ע״י בנו ר׳ יעקב שהי׳ חתן הרב ר׳ משה כ״ץ מצאהלים חתן האור חדש [2]) ובכת״י חבור שני שדיך על כמה מסכת׳ הרועה בשושנים על משנית, שני עפרים אגדה (הקדמה לתאמי׳ צביה ח״א).

סו) הרב מו״ה אברהם חיים אפענהיים מחבר „הר אבל״ ראה אות ל״ב

סז) הרב מו״ה שלום אולמאן נולד בפיורדא לאביו ר׳ איסר פרנס שהי׳ מחותנו של הג׳ זכרון יוסף, למד בפראנקפורט אצל הג׳ הפלא״ה ואצל הג׳ ר״נ אדלער הי׳ רב באנשבאך ובשטאמפין ואח״כ בפרויענקירכען ושמו יצא לפאר בישראל וביום מ״ת הג׳ ר׳ משולם טיסמיניטץ הי הוא בין השלשה גדולי ישראל ששמו קהל פ״ב עיניהם בהם, בסוף ימיו הי׳ רב בלקנבאך ושם מנ״כ.

ספריו דברי ר״ש פלפולים נחמדים כמעט על כל מסכת ובסוף הס׳ פלפול מבנו ר׳ אברהם אולמאן [3]) אשר מילא מקומו שם ופלפול מבנו ר

---

[1]) בכורים מאת נ׳ קעללער שנה ב׳ דף י״ג כי הי׳ תלמוד ר״ץ רב בקיצע, הקדמה לספרו. [2]) ונכדו הרב הגאון המפורסם ר׳ נחמי׳ צבי נובעל אב״ד בפפא״מ הי״ו סיפר לי כי התנו הי׳ הנדיב המפורסם הרב מו״ה שמואל ב״ק (בן קדושים) והוא זקנו של הרב הגאון הי״ו הנ״ל.

[3]) מה שנוגע לימי חייו ראה במכ״ע לפיליפזוהן Allg. Zeit. des Jud,

שלמה זלמן אולמאן [1]) רב במאקוי בסו״ס מזכיר בבריכה זונתו הרבנית מרת רעכיל בת הגאון מו״ה רפאל שהי׳ רב בשווייץ הס׳ נדפס בווי־ען בשנת תקפ״ו.

סה) הרב מו״ה צבי נולד לאביו מוה״ר יצחק מלייפניק, בשנת תקס״ג [2]) בא לגרויסוואראדיין ונתקבל לדיין ולרב״ד שם ושמה ישב הרבה שנים בכבוד והרביץ תורה עם תלמידים [3]) הי׳ ש״ב של הג״ר מרדכי בנעט ונכד הג סמיכת חכמים [4]) בשנת תקפ״ו הדפיס באופען הס׳ קב ונקי ולשד השמן, על הרבה מסכתות וח״ב בשם לשד השמן דרשות והספד בהסכמות הג׳ ר׳ מרדכי בנעט והרב ר׳ יוסף בן ר׳ שמעון אב״ד בגרויסוואראדיין[5])

סט) הרב מו״ה ברוך בנדיט מגאיטיין בעודנו באבו כבר יצא שמו לתהלה כאשר למד אצל רבו הג״ר משה מינץ כאשר העיד עליו רבו בהסכמתו לס׳ „כסף נבחר״ וז״ל „אשר יצק מים על ידי בהיותו בבחרותו שמש בישיבה וראיתי אותו שהוא בחור מעס, ולא פסוק טעם לשבח, שבחא דאתי מגופו שהי׳ כמורג הרוץ וברק השנן, ועתה שמחתי בו וראיתי כי עלה ונתעלה במעלות ע״ג מעלות בקודש כי יושב ושונה פרקו נאה לו ונאה לעולם והוא אוצר בלום. בא במשפט על כל נעלם עכ״ל. הי׳ חתן הקצין כהר׳ איציק קאסו. [6]) ונתקבל לרב בהעדיעס [7]) ושמה ישב עד יום מותו בשנת תקצ״ט. [8]) ובנו הרב מו״ה צבי מילא מקומו משנת תקצ״ט עד שנת תרי״ט שאז של״ח בשנת נ״ד לימי חייו [9])

ספרו הרב ז״ל שם לבו לאסוף כללי הש״ס לפרטותיהם וקבצם במדור א׳ ביגיעה רבה ובשקידה עצימה עלה בידו לקבצם דברי רבותינו וראשונים המפוזרים א׳ הנה וא׳ הנה ובשנת תקפ״ז נגמר ספרו ג״ה מחזיק מאה וששים כללים (פראג תקפ״ז) בהסכמת גאוני ישראל המפורסמם ב״ד רבא דפראג ר״ש לנדוי והרב רמ״ג, ר״מ מינץ ורמ״ס ור״צ העללער וכולם הפליאו מלאכתו ונדפס ספרו ה״פ.

ע) הרב מו״ה עזריאל ברילל דיין ומורה בפעסט למד עם תלמודים הורה הוראה ומשגיח על כל עבודת הקודש [10]) בשנת תק״פ הו״ל הס׳ שו״ב „גבול בנימין״ שחבר ר׳ בנימין בן הקדוש כ״ה מאיר ווינטערניץ בהסכמת ר״מ מינץ ור״י ווארמאן רב בפעסט המו״ל והמסדר ר׳ אלי׳ מאהר.

בשנת תקפ״ז הו״ל הס׳ הדרת קודש כולל משניות ר״ה יומא ועשרת ימי התשובה דינים ובאורם בשפת אשכנז ובראש הס׳ מכתב אהבה מר״ש רויזנטאל ממאהר מת בשנת תרי״ג ראה מאנאטסשריפט כרך מ׳ דף 88

שנת 1850 דף 44 מת בן ע״ז שנה בשנת תר״ט וראה בספר שם עולם מהרב מיכאל ווארניק רב ברוסטיץ (ברעסלוי תר״ו) בהקדמתו שם. [1]) ראה בהקדמת הס׳ יריעת שלמה נדפס בשנת תרי״ד. [2]) בריש ספרו. [3]) הקדמה לספרו. [4]) קב ונקי דף ה׳ [5]) הוא הג״ר יוסף רויזנפעלד ראה פארי חכמי מדינתנו דף פ״ג אות ע״א. [6] ראה בסוף ספר כסף נבחר הוצאה א׳. [7]) וטעה פירסט ברשימתו Bib. Jud. ח״א דף 312 בכתבו כי הי׳ רב בבאֹהמען [8]) מכ״ד אללג. צייטונג דעס יודענטהומש מפיליפזוהן שנת 1859 דף 506 [9]) שם. [10]) בריש ספרו הדרת קודש.

עא) הרב מו"ה הירש אפענהיים נולד לאביו הרב הגדול מו"ה דוד אפענהיים [1] ובשנת תקפ"א ששל"ח אביו הרב ז"ל נתקבל דוא למלא מקומו ועבד שם עבודת אב"ד ל"ח שנה עד שנת תרי"ט [2] ששל"ח, הרב ר' הירש הי' סופר נפלא וגדול בתורה, בשנת תרט"ז [3] סדור תשובותיו לדפוס לבקשת תלמידיו אבל לא הספיקו השעה ונשאר אחריו קונ' גדול שו"ת שהשיב דבר ה' זו הלכה ומלבד כ"ז הו"ל בשנת תקפ"ט הס' עיני הדו"ת הכולל שני מאמרים. ראשון עומד מול עיני בשר, והשני ידבר בקוים נפש האדם בשאריתה והס' הוא השגות והערות על הס' אגרת אליאסף מר"א חרין סותר דבריו בטעם ודעת הרב ז"ל הי' אהוב וחביב בעיני גדולי ישראל הג' ח"ס ור"מ מינץ ובעת הי' צעיר לימים בן כ"ז שנה כבר כתבו לו ברב שבח וכבוד ומוזכר לשבח בתשובותיהם ומצאתי הסכמתו ע"ס בית יצחק לר"י מווערשעטץ.

עב) ר' משה מרגליות נולד ל: ביו הרב החסיד מו"ה ארי' ליב [4] ש"ב לשני אחים מפורסמים הגאון מהר"ש הורויטץ רב בניקלשבורג. והשני ר"פ הורוויטץ רב בפראנקפורט והי' חתן הרב ר"א ברודא דיין, דר בסעמניטץ ושם נתן אל לבו לחבר ספרו חקירת הגמול. בספרו יבאר המחבר ענין שכר ועונש מתי ואיך יהי' נדפס באופען שנת תקפ"ט בהסכמת גאוני ישראל ומביא שם הרבה הד"ת מהרב ר"ש קרומניא דיין בפעסט. ובסו"ס שיר כתר מלכות לרזב"ד בוכנער הכהן ואח"כ איזה הערות והבנות בפסוקי תהלים ותורה הי' סופר נפלא ות"ח ומביא בהקדמתו פלפול נחמד בסוגי' הש"ס.

עג) הרב מו"ה בער אפענהיים נולד לאביו הרב מו"ה יצחק אפענהיים בפרעשבורג בשנת תק"כ [5] אשר הי' בן הרב מו"ה בער אפענהיים אבד"ק פרידבורג והמדינה ולמעלה בקודש, כאשר הגיע לימי בחרותו הוליכו אביו אותו ואת אחיו הרב מו"ה חיים רב בדרעזניטץ לישיבת פיורדא וכה אמר בלכתו [6] מעמנו לשוב אל ביתו ודמעות גיל ותודה לאלהיו נזלו מעל לחיו „ואתם בני ראו אנכי הבאתי אתכם אל מרום שבת אבותי אנשי שם מעולם דעו פה הי' אבי אמי האב"ד הג"מ ברוך הכהן רפ"פ וכו' פה צלחה עליהם רוח דעת אבי הגאון מו"ה בער אפענהיים אבד"ק פרידבורג וכו' אחי אמי הרב מו"ה ליב רב"ד בהאצפעלד ואחיו הג"ר הירש אב"ד וואלערשטיין בטרם עלותם על כסא רבנות וכו' והביטו אל צור הצבתם עד ר"ד אפענהיים רב בפראג וכו'

---

[1]) שהי' ג"כ רב בטעמעשוואר אבי הרב מו"ה יעקב אבד"ק שאמשאן וכדומה לי כי ר"ד הי' בן הרב ר' יוסף אבד"ק עדענבורג נכד הרב ר"ד אפענהיים מפראג ראה Monatsschrift שנת 40 המאמר מהה' ר"ד קויפמאן. הרב ר"ד הנז' הי' תלמוד הר"ר ירמי' ממטארסדארף ונתקבל לטעמעשוואר בשנת תקנ"ה ראה מקל נועם י"ה מר"י גריסהאבער [2]) ראה אללג' ציטונג דעש יודענטהומס שנת תרי"ט דף 493 ושמה קצת מקורות ימי חיי. [3]) ראה מכ"ע הנ"ל משנת 1855 דף 42. [4]) הקדמת ספרו [5]) בלילת יופי ב' נ"ה. [6]) בהקדמת הס' מי באר ור"ח הי' אבי הגאון ר' בער אפענהיים אבד"ק אייבשיטץ, וטעה פין בכנסת ישראל דף 178 כי הוא כתב

מקום משכן כבודו הי׳ בפר״ב אשר שמה ישב עה״ת שקיל וטרי׳ עם גאוני ישראל גם הי׳ מליץ נשגב אשר נדפס ממנו בבכורי העתים כמה מאמרי חכמה ומדע בשנת תקפ״ט הו״ל ספרו מי באר הדו״ת ושו״ת ופלפולים ששאל כתב לגאוני ישראל [1] המפורסמם ולידידיו ורעיו הנאמנים מר׳ ברוך ייטליש בפראג —ר״א לנדוי מח׳ עמק המלך ר״מ טויבש מלבוב ואח״כ ביאססי ובסו״ס קונ׳ פלגי מים חדושים ופלפולים (וויען תקפ״ט) וראה מכתביו בכרם חמד וראה בשי למורה מכתב נעים מש״כ על מות ר׳ ברוך ייטליש המחבר טעם המלך להרב ר״ש רויזנטאל ממאהר הרב ז״ל זכה לאריכת ימים והי׳ בן תשעים שנה של״ח בי״ג תשרי תר״י ומנ״כ בפרעשבורג.

עד) הרב מו״ה יעקב ווײלער נולד לאביו הרבני כ״ה יוסף שהי׳ מגזע מלכות בית דוד ומצד אמו נכד ה״ג רבי ר׳ העשיל ז״ל [2] ע״י התאמצות אחיו הרבני מו״ה אברהם מביטשא נתקבל לרב בביטשא סמוך לטרענטשין. [3]

בשנת תק״ץ הדפיס ספרו בית יעקב על עירובין בהסכמת הג׳ ח״ס ר״ד ייטש שמן רוקח ר״ק רב בווערבוי, נתנאל הכהן מלייפניק רב בפוחאק, ר״מ נגעט רב בשטאמפא, וה״ג ר״מ שטיין הראה ליהכור בכת״י ממנו.

עה) הרב מו״ה יעקב בר״מ ז״ל למד בישיבת הג״ר משה מיניץ ושמו צא לתהלה בישיבתו [4] והי׳ חתן הרבני הקצין מו״ה יעקב סג״ל ז״ל אשר ו׳ בביתו עד כי נתקבל לרב ואב״ד בק״ק יאללא בשנת תקפ״ז קבץ חדושיו אספם והוצא לאור בשנת תק״ץ בהסכמת רבו הג״ר משה מיניץ אשר הרבה שבח תלמידו נדפס ספרו באופן בשנת תק״ץ בשם פרי יעקב בהערות מרבו ״מ מיניץ הס׳ הוא חדושי על סוגי׳ הש״ס וחדושים בשם רבו ר״מ מיניץ מחבר כתב כי הח״ב ג״כ ידפים בקרוב אבל ע״ע לא זכינו להס׳.

עו) הרב מו״ה יחיאל מיכל נולד לאביו הרב מו״ה אברהם מאיר הי׳ קודם רב בפולין ואח״כ נתקבל לרב בציפער סמוך לפרעשבורג [5] בשנת ק״ץ הו״ל ספרו חיי עולם (נדפס בוויען) על סוג׳ הש״ס ושו״ע יו״ד בהסכמות גאונים ר״מ סופר, ר״מ בנעט, ר״ע איגר ומהר״ם מיניץ וברוך טעם, אח״כ דפים הס׳ דרך חיים [6] על השו״ע מטור או״ח על ה׳ פסח בשם דרך קצר (תמצית דינים חדשים) ודרך הארוך (קושי׳ ופלפולים) (בפרעשבורג תקצ״ז) רב ז״ל של״ח בשנת תר״ד אד״ר [7]

׳ ר״ב בפר״ב נתקבל לאייבנשיטץ ודע כי גם הח׳ אייזנשטאדט בדעת קדושים 168 טעה והחליף שני אנשים לאחד שם [1] לר״א רוקח מסאנטוב ב פרענקיל ר״ש לאנדוי מפראג, ר״מ מ ניץ ר״מ סופר, ר״א בעל הקצות, ר״ד יטשא, ר״ז מרגליות, ר״א פלעקלעש [2] הקדמת ספרו [3] שם בהקדמה. ר״מ מיניץ בהסכמתו כל זה לאהבת תלמודי אשר יצק מים ידי רבות בשנים, ואנכי ידעתי את האיש ואת שיחו אף בימי בחרותו דל יראתו ושקידתו עה״ת. [5] הסכמת ר״נ טרוביטש על ספרו דרך חיים ראה ברשימת ש׳ ווינר 298 שרובי דבריו לקוחים אות באות מס׳ מגן אלף ח״א שנדפס בספר שר האלף (ווארשוי תקע״ו) וימחל לי מר ווינר כי בה חדשות הביא המחבר כאשר יראה כל רואה [7] במכ״ע רבני הגר לר״מ

עז) הרב מו"ה יהודא ווארמאן נולד לאביו הרב ר' ישראל ווארמאן אב"ד בפעסט [1] שקד על התורה והחכמה והגיע למדרגת מורה הוראה בעיר פעסט [2] וגם בחכמה ידו הדה ובפרט בחכמת הגיון ומליצה בשנת תקצ"א הו"ל הס' (דפוס אפען) מערכת העתקות הלק נפרד מחכמת הנ"ל ספרו עשה רושם עז הס' הוד' לכבוד נשמת מר אביו ז"ל וראה על ספרו מאמר נכבד במכ"ע אריענט משנת 1844 ל"ב 802

עח) ר' בער פרענקל חבור תורת האמונה לצעירים למודי מוסר ויראת ה' הי' יליד פרעשבורג וכפי מה שכתב האריענט משנת 1847 דף 493 כבר הו"ל המחבר חבורים נחמדים אבל לפ"ד טעה כי חלפו עם ר' בער פרענק הנזכר לעיל שחבר איזה קונ' במוסר ויראה הס' תורת האמונה נדפס בפרעשבורג תקע"א.

עט) ר' זרח בן לר' מאיר קום קדיש מפראג מורה ברעכניטץ חבור הס אוצר החיים דרכי הלמוד ועניניהם לנערי בני ישראל מבן נ' עד י"ג שנה ונחלק לג' חלקים נדפס בפראג תקצ"ב בהסכמת הרב ר' בנימין זאב רפאפורט רב בפפא, משה אבלש והבריו בד"צ דאובן ישן וראה רשימת ווינר 44

פ) ר' ליב דוקעס דר בפרעשבורג [3]ובשנת תקצ"ג הדפוס תורה עם ת"א [בן יעקב ברשימתו] ופירסט טעה בכתבו ברשימתו כי נדפס בשנת תקצ"ה (ראה פירסט כרך א' 215) ר"ל דוקעס הי' מפורסם לסופר נפלא וחכם נעלה במאמריו הרבים במכ"ע בימים ההם וראה מכ"ע אריענט משנת ת"ר דף 3. (וראה ח"ב לספרי).

פא) ר' מנחם מענדל בר"י שטערין דר בפרעשבורג, חבור בשנת תקצ"ג א) העתקת אשכנז למשלי והו"ל (בפרעשבורג תקצ"ג) ב) אזכרות הנפש קינה על מות ר"א הירש לבוב פרנס בפר"ב (וויען תקצ"ד) ג) תפארת התשבי מעשה אליהו התשבי ב"ח ד) שירים ב"ח וויען ה) אבל משה נהי וקינה על מות ר"מ סופר וויען ת"ר. (וראה ח"ב מספרי) ר"מ הי' סופר וחכם מפורסם וראה לתולדותיו במכ"ע אריענט לשנת 1843 דף כ"ו ומשנת 1840 דף 8.

פב) ר' שלמה זלמן שטערין הי' דר ברעכניטץ חכם וסופר נפלא חבור יסוד מורא להראב"ע עם פירושו לוית חן ועם מפתחות בסופו נדפס בפראג תקצ"ג וראה מכ"ע אריענט שנת 1850 דף 38 בקנאו קנאת ר"ל דוקעס מאת מנדיל מאהר וראה ג"כ מכ"ע הנ"ל לשנה 1844 דף 307 ואח"כ דר בפאפא וראה שי למורה 30 כי השתדל עבור הרב שי"ר הכסא רבנות בפאפא.

פג) הרב מו"ה אהרן קוטנא קעמפער רב בטאטא הו"ל בשנת תקצ"ד

שטיין [1]) ראה תולדותיו רייך בית אל. ר"י ווארמאן נולד באופען שנת תקט"ו תלמוד לר"ז איידליטץ ור"מ ברבי, והי' רב בקערסטור ואח"כ בפעסט בנו ר' יוסף דוד רב בגרויסווארדיין (דאקטאר הראשון בארצנו ששמש בתואר רב ראה אריענט שנת 1840 ודבריו צריכי' בדיקה [2]) רייך בית־אל הנ"ל. [3]) תולדותיו ראה רייך בית אל ובאריענט וש"מ וראה באוצר ישראל ח"ד אצל שמו ובספרי ח"ב בערכו.

הס׳ דעת זקנים פירש שלו בשם שארית יוסף (אפען תקצ״ד) (וראה ח״ב מספרי אות ק״ב) קלאמער וראה מכ״ע אריענט שנת 1847 דף 52 בהנוגע לספרו, וראה אבן המאיר ח״א בערכו.

פד) הרב מו״ה שלמה גאנצפריעד רב בברעזאוויטץ וראב״ד באונגוואר חבר בשנת תקצ״ה הס׳ קסת הסופר דיני כתיבת ס״ת ומג״א עם תקונים מה״ג ח״ס (אפען תקצ״ה) וזו״ז ה״פ וראה תולדותיו באוצר הספרות קראקא ה״ג מנכדו הה״ג חיים ברודי מורה בפראג. ובס׳ שם שלמה מנכדו הג״ר יחזקאל בנעט וראה מכ״ע אריענט משנת 1848 וראה ח״ב בספרי בערכו.

פה) הרב מו״ה חיים טויבער נולד לאביו הרב מו״ה אהרן טויבער בלייפניק ומשם בא לאונגאריא דר באיבני ושמה הרביץ תורה עם תלמודים הגונים (ראה הקדמה לספרו) בשנת תקצ״ה חבר הס׳ תוצאת חיים מאסף הערות מגדולי ישראל על יו״ד ה״א עד סימן פ״א והערותיו (פרעשבורג תקצ״ה) בהסכמת ה״ג ח״ס ור״נ טרוביטש מניקלשבורג.

פו) ר׳ א׳ ה׳ קוהן מורה בבית חנוך נערים להורות בשפת עברית ילדי עניי אפען [1]) חבר ס׳ אלון בכות הספד מר על מות הגאון צבי הוללער שנפטר יום ו׳ כ״ח תשרי תקצ״ה באובן ישן; כן חבר הס׳ ימי צרה ומהומה והשטף הנורא והעצום בעיר אובען ישן בספור מליצה ושיר אפען תקצ״ה.

פז) הרב מו״ה יוסף ווייסע נולד בשנת תקע״ב בכפר פלומענא הסמוך לפרוסטיץ, רב בגאיא ואח״כ בוואג ניישטאדטיל חבר הס׳ דברי ימים עם ת״א ובאור פראג תקצ״ו וס׳ מלכים עם ת״א פראג בשנת הנ״ל וראה לתולדות חייו בקריה ספר לצייטלין בערכו וראה ח״ב בספרי.

פח) הרב מו״ה יעקב קאפל קונשטאדט נולד לאביו הרב מו״ה צבי ז״ל שמש בכתר הרבנית בקאדלבורג ומשם נתקבל לווערבוי ושמה יצא שמו לתהלה ולפאר בארץ לחריץ מפורסם וחריף נפלא עד ששמו נודע בתבל בשם ר׳ קאפיל חריף למד עם תלמידים חריפים וחבר הס׳ חדושי יעב״ץ על חולין הה״ג ח״ס בהסכמתו כתב „אשר אליו פנו כל פיות תלמידים למאות, מת פתאום [2]) בט׳ שבט תקצ״ז והה״ג ח״ס הספידו בספרו תורת משה עה״ת פ׳ וישב ספרו נדפס בפר״ב תקצ״ז ע״י בניו ר׳ צבי הירש רייך ובנו משולם רייך ובנו ר׳ יחזקאל רייך ובסוה״ס חד״ת מבניו הנ״ל.

פט) ר׳ שמעון נולד לאביו כ״ה יהודא הכהן ווייס באפען חבר הק׳ מספד מר אל הפקד מעדת אובן ישן שלשת מטובי צעד יראי ה׳ מרבים וצעירים לימים וחכמי לב ה״ה מו״ה גרשום טעמעשוואר, ומו״ה משה פאל ומו״ה יוסף יאמבעק ז״ל בשנת תקצ״ז (אפען תקצ״ז) ט״ו דפים.

צ) ר׳ יצחק פריהוף דר באובן וחבר הקונ׳ בכי תמרורים קינה על מות רבו ר׳ משה מינץ נדפס באובן תקצ״ז ראה רשימת בן־יעקב בערכו.

צא) הרב יחיאל מיכל נולד לאביו ר׳ שמואל פינדער מקיצע סמוך לפר״ב תלמוד הג״ר מרדכי בנעט וחתן הגביר הקצין ר׳ מנדיל טעבין ר״מ למד כל

---

[1]) ראה בריש ספרו אלון בכות. [2]) ראה ח״ס עה״ת בדרשותיו בפ׳ וישב.

ימיו תורה בהתמדה למרות שהי׳ סוחר נכבד למד עם תלמידים בפר״ב. בשנת תקצ״ה קבץ חדושיו על קצת מסכת והוציאם לאור בשם שלמי נדבה, והגאון ח״ס בהסכמה הרבה להלל מעשיו (פר״ב תקצ״ח) (וח״ב נדפס בשנת תר״נ ראה ח״ב לספרי) של״ה בשנת תר״ה כ״ו אלול א׳ דסליחות ראה תולדותיו באבני בית היוצר ס״נ וראה לב עברי מר״ע יוסף שלעזינגער וראה מכ״ע אריענט שנת 1844 דף 243.

צב) הרב מו״ה גבריאל דעסויער נולד לאביו ר׳ נתן הלוי ודר בנייטרא הי׳ תלמוד ה״ג ח״ס ר״ג חבר ת״א לאיוב ובאור ע״פ אדני הדקדוק ויסודות הפשט בשם קסת גבריאל ובראש הס׳ מבוא חדיש בשם קסת הסופר וטריפות ושארי הלכות ביו״ד פר״ב תקצ״ה וראה מכ״ע אריענט לשנת 1840 דף 15.

צג) ר׳ מנחם מנדיל רוזנטאל מזבארוב הבר עמק שושנים השגות על מכתבי שי״ר במכ״ע בכורי העתים וכרם חמד אפען תקצ״ט ראה בס׳ ישי למורה 55.

צד) הרב ר׳ אפרים ישראל בליכער רב בנייהייזיל חבר ס׳ מרפא לשון ארמי יסודות דקדוק לשון ארמי עם לחות בסופו ובראשו מבוא כללי בשם מגיד מראשית (וויען תקצ״ט) וראה Orient משנת 1841 דף 4 בקורת נכבד ע״ס וטובו ומהותו.

צה) הרב מו״ה מאיר אברהם רב בטשאבא חבר ספר פרי צדיק ח״ר דרוש על התורה עד פרשת כי תשא הובא לדפוס ע״י חתנו של המחבר ר׳ יוסף במו״ה שלמה פינקעלשטיין ממיישקולטין והוסף עליו הערות מן דף ל״ה עד דף מ״ד (ראה ח״ב לספרי בערכו) (פרעשבורג תקצ״ט).

צו) ר׳ שלמה רוזנטאל חכם נכבד ומפורסם בארצנו נולד לאביו מו״ה ר׳ נפתלי בן ר׳ יצחק [2], ר״נ נולד בראאב בשנת תפ״ז למד בברלין ושמה השלים א״ע בחכמה ומדע הי׳ התן הגביר המפורסם ר׳ יוסף לייפניק מטאטיס בשנת תק״י בא למאהר עם אשתו הי׳ לו ד׳ בנים [3] בנו שלמה נולד בשנת תקכ״ג ובנו אליהו [4] ובתו רעזעל, ושרה.

ר״ש למד בישיבת פרעשבורג אצל הג׳ מהר״ם ברבי [5] ידיד וחבר להג״ר מרדכי בנעט כאשר יספר ר״ש [6] אני הייתי מנוער ת, מוד חבר לר״מ בנעט כאשר הי׳ מקדם כמה שנים בבית אבותי והי׳ ברצון אבותי ליתן לו אהותי לאשה ביום ד׳ חשון (1784) תקמ״ד נשא אשה את האשה בת ר׳ קאפיל טעבין מפרעשבורג ואח״כ דר בפעסט, והוא ואחיו ר׳ אליהו אשר ברכם ה׳ בעושר ובתורה וגדולה ומרוב חכמתם ואהבתם לספרות ישראל אספו ספרים יקרי ערך חדשים גם ישנים [7] ולקח חלק אז בימיו בספרות העברית

[1] ראה בסו״ם אוהל דוד לר״ד דייטש [2] לאוו נעזאמעלטע שריפטען חלק ב׳ דף 102 [3] יאהרבוך להה׳ בויש ח״ה 97 [4] ר׳ אליהו ז״ל הי׳ נ״כ גדול בחכמה ומפורסם לתפארת, ראה צונץ צור נעשיכטע 143 וראה מוסדות תבל לר״ד פריעזנהויזן 90 [5] קויפמאן בס׳ האסיף שנה ה׳ דף 130 [6] מכתב ר״ש להחכם ש״ל נאלדבערגער וראה שי למורה דף י״א [7] צינץ

במכ"ע בכורי העתים כרם חמד אריענט ציון, בהאחרון נדפס ממנו מאמר נכבד בשם קבלה והפילזופיא".

בשנת תקצ"ט הו"ל הס' בית אן (אפען תקצ"ט) כולל השגות והערות ע"ס תרי"ג מדר קרייצנאך אשר הוא עם סיעתו חשבו בלבם לנסוג מאחרי אלקים קדושים רצו והסכימו וחליטו יחד להרוס ולעקור יסודי האמונה ודת ישראל (לשונו בהקדמת ספרו) שם בספרו יזכיר את ידידו ורעו היקר ר' שמשון בן רפאל הי"ש, כן נדפס ממנו בס' ארי' נוהם לר"י מודינא הערות והוספת בשם פלוני אלמוני כן הדפיס במכ"ע אריענט מכתבים שעברו בין ר"מ בנעט לר' שאול אדות הס' בשמים ראש שנדפס אז מבנו ר' צבי בשם הרא"ש. ואגרת נדפס ממנו בריש ס' הדרת קודש להייין ר"ע ברילל בפעסט, של"ח בשנת תר"ה בן פ"ב שנה, ויותר פרשת גדולתו ראה האסיף שנה ה' לר"נ סאקאלוב, מאמר מהחכם ר"ד קויפמאן וראה מאסף הנדחים להרכבי דף 213 וראה בישי למורה הרבה מכתבים שעברו בינו לר"צ היות [1] בזאלקווא ור שי"ר רב בפראג וראה קאטאלוג פירסט ח"ג דף 170.

צז) הרב מו"ה אלעזר ליפמאן שטיין רב בסולויש ושאר קהלות, בשנת ת"ר הבור ס' אבל משה הספד מר על מות הג' רמ"ס מפר"ב (אפען ת"ר) וראה בח"ב מספרי לתולדותיו וראה פירסט ברשימתו בערכו כי ערבב ב' רבנים ה"ה הרב ר"א הנ"ל ור"א ליפמאן נייזאטץ לאחד.

צח) הרב מו"ה משה נולד לאביו מו"ה יהודא ז"ל זאננענשיין בטרענטשין (ראה מבוא לספרו) עלה ונתעלה בתורה ולמד עם בחורים (בהקדמת ספרו במכתבו לר"ה) בשנת תקפ"ז נתקבל לרב בק"ק מאהרטאן וגליל טהוראיץ שמה פלפול עם גדולי ישראל וביוחד עם ה"ג ח"ס בשנת ת"ר הדפים ספרו "צחר לבנין" בה יצא להצדיק את מהרש"ל בהגהותיו על ש"ס אשר מהרש"א דחה בכל עת דבריו והוא הצדיקו בכל פעם נדפס בהסכמת ר"מ סופר רב בפר"ב (פרעשבורג ת"ר)

צט) ר' דוד גאלדשטיין נולד לאביו הר' בצלאל ג"ש תלמוד ה"ג ח"ס וביום מות רבו הו"ל הס' קול אנחתי מספד על ר"מ סופר רב בפר"ב אפען ת"ר.

ק) ר' נחום נולד לאביו ר' שלמה בטרענטשין למד אצל ה"ג ח"ס וביום מות רבו חבר ספרו דמע עיני (אפען ת"ר) מספד מר על רבו אשר הספידו בפעסט י"ג חשוון ת"ר.

---

[1]) ראה בשי למורה דף 27 כי ר"ש רוזנטאל הי' לפה ולמליץ עבור ר"צ היות שיבא על כסא הרבנית באובן אחר מות ר"מ מינץ, וכן אחר מות ר"צ העללער ג"כ השתדל עבורו ר"ש. ויותר פרשות גדולתו ראה בס' מהח' קויפמאן Das Centenarium . J. L. Rap. p. 403, ובהקדמה לשי למורה וש"מ. הנ"ל קויפמאן בס' מאסף הנדחים להרכבי דף 213

HA-JEHUDIM BE-HUNGARIA

GESCHICHTE DER JUDEN IN UNGARN

BIOGRAPHIEN VON RABBINERN
UND GELEHRTEN UNGARNS.

1. BAND

AUTOREN HEBR. SCHRIFTEN VOM JAHRE 1420—1840

VERFASST VON

LEOPOLD GRÜNWALD

M.-SZIGET (Ungarn).

1912.
GEDRUCKT BEI KOHN MÓR IN VÁCZ. (Ungarn)